YÖN

HAFTALIK GAZETE

IRAK'TA TEĞMENLER İHTİLÂLİ

Orta Doğu'da yeni ihtilâllere doğru

Yıl: 2 - Sayı: 61 13 Şubat 1963 100 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖNE

Efendimiz köylü

Köyde doğdum, köyde büyüdüm ve devamlı olarak da köylerde çalışmaktayım. Küçük yaşımdanberi, beni çok üzen ve düşündüren bir husus var. Bizde münevver geçinen okur yazarlar, yazılarında ve konuşmalarında, nüfusumuzun büyük çoğunluğu köylüdür ve dolayısiyle memleketin hakiki sahibi efendisi köylüdür derler. Yine bu şahıslar sık sık insan haklarından bahsederler. İnsanların hepsinin aynı haklara sahip olduklarını belirtirler. Okul programlarına da 4 Aralıktan 10 Aralığa kadar İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi haftası olarak ek ünite ilâve edilmiş. Her yıl bu hafta geldiğinde üzüntülerim artar, içim ezilerek, çocuklara insan haklarından, herkesin aynı haklara sahip olduğundan bahsederim. Çocuklar göğüslerini geçirerek sessiz bir şekilde beni dinlerler; fakat onlar bu şekilde dinlerlerken, içlerinden beni yalanladıklarını da biliyorum. Çünkü benim *anlattıklarım* onların her gün yaşadıkları hayata uymuyor. Çünkü onlar, arazisinde köle gibi çalıştırdığı yüzlerce çiftçiye bir evceğiz yapmaya bile müsaade etmeyen ağanın tahakkümü altında yaşıyorlar. Bütün ömrü boyunca terini akıttığı ve kuvvetini harcadığı birkaç dönümcük arazinin bile sahibi olamıyan köylü, sıkıştığımız zaman memleketin sahibi ve efendisi oluyor.

Bizim köylülerimiz hayatın en çetinini yaşarlar; yine de hayatlarından memnun görünürler. Her türlü zorluğa yılmadan karşı koyarlar. Yalanı kalleşliği hiç sevmezler. Kendileri yokluk içindedirler, fakat *gönülleri gayet tok ve cömerttir*. Her zaman toprakla uğraştıkları için toprağın ve dolayısiyle vatanın kıymetini bilirler. Ne yazık ki yıllardan beri bu insanlar, her tarafta ve çok kimseler tarafından hakir görülmüş ve görülmekte; her tarafta hakarete uğramış ve uğramakta; her türlü medeni vasıtalardan mahrum yaşatılmış ve yaşatılmakta; her zaman mağdur edilmiş ve edilmektedir. Şehirli köylüyü hakir görür; Ona göre köylü, kaba, kıt akıllı, beceriksiz, zevksiz, konuşmasını bilmez, her an aldatılıp kandırılan bir insandır. Bunun içindir ki, şehirli esnafın dükkânına uğrayan köylü daima kandırılmaya çalışılır ve köylünün almak istediği mallara esas fiyatından muhakkak fazla fiyat istenir.

Devlet dairelerinde vazife gören pek çok memurlar tarafından da köylü şehirlinin gözü ile görülür. Köye vazifeli gelen her hangi bir memur âdeta kral kesilir. Köylülerin konuşmasını beğenmez, onlarla konuşmak istemez; diktatörce hareket eder. Sağına ve soluna sert çıkışlarla köylüleri sindirmek ister. Bu hali en küçük tahsildardan tutun da, en büyük valisine kadar pek çok kimselerde bizzat gördüm. Hele dairesinde olursa durum daha da feci. Her hangi bir işi için karakola giden köylü, karakol komutanı tarafından küfürle karşılanır. Sert bir dille ne istediği sorulur. Köylü derdini anlatır. Sert bir iki çıkıştan ve kesip biçmelerden sonra, köylünün gözlerinin içine mânâlı bir şekilde bakılır. Bu bakıştan köylü bir şey anlar da cüzdana yapışırsa işler görülür. Köylü cüzdana yapışmaz beklerse, yazı maiknasının şeridi yoktur, onu alması, yahut da kâğıt yoktur bir top kâğıt alması söylenir. Bunları da almaz, param yok falan derse köylünün nasibi sille tokatla kovulmaktır. Şayet istenen şeyler alınırsa, bunları tekrar bakkala satmak çok kolaydır.

Geçelim nüfus dairesine. Yeni doğumu olan bir köylü elinde doğum kâğıdı ile daireye varır. Memur bey doğumu kaydeder ve nüfus cüzdanımız yok diye köylüyü savuşturur. Halbuki çekmecede nüfus cüzdanı çakılıp duruyordur.. *Zaman gelir*, nüfus cüzdanı lâzım olur, köylü daireye varır nüfus cüzdanı ister. Memur bey yine çıkışır: «Zamanında gelseniz nüfus cüzdanlarınızı alsanız da şimdi bana eziyet etmeseniz olmaz mı? Senin çocuğun büyük olmuş, zayi ilmühaberi ve fotograf getireceksin» der yine geri çevirir. Köylü boynunu büküp döner geriye ve bir hayli masraftan daha çıkıverir. İşte hemen her daire böyle ve buna yakın. Köylü hangi daireye varsa, önce kapıcı tarafından azarlanır, -sonra da bey tarafından hakarete uğrar kovulur.

Bu durum karşısında siz gelin de benim yerime öğretmen olun Bu köylüye ve çocuklarına insan haklarından bahsedin. Memleketin hakiki sahibi ve efendisi olan köylülere lâyık görülen muameleleri içiniz burkulmadan seyredin.

Bu insanların kabahati nedir de bu şekilde her yerde kötü muamele edilir? Bu insanlar hücra köşelerde, dağ eteklerinde, dere kıyılarında, dağ başlarında, yol yok, bazısında su yok, bazısında okul yok, her türlü medenî vasıtalardan mahrum; baca ğınada şalvarla, sırtında yamalı ceketle, midesinde soğan *ekmekle*, tek taşıt vasıtası olan güdük eşeği ile, emektar öküzleri ile, kerpiçten yapılmış kulübe gibi bir evde yaşamakta ve yazın yakıcı sıcağında, kışın keskin ayazında tabiatla mücadele ederek dinmektedir. Bu mücadele esnasında eller nasırlaşmış, tırnakların biçimi bozulmuş, cilt esmerleşmiş, yüzler buruşmuş, saçlar kırlaşmış, çalışırken çıkan terden ceketin yakası ve kasket kirlenmiştir. Bu durum bir çok beylerin gözlerini rahatsız ettiği için köylülere iyi muamele edilmiyor. Bu insanların kabahatleri köylerde doğup, köylerde yaşamaları, köylü olmaları ve yokluk içinde bulunmalarıdır. Başka ne olabilir ki? İnsanların hepsi ilk doğdukları zaman birbirlerinden farksız olurlar. Hiç birisi yeni doğduğu zaman konuşamaz, yiyecek temin edemez ve yiyemez, çamaşırını giyip çıkaramaz, kalkıp gezemez. Zamanla büyür gelişir, çeşitli muhit ve şartlar sayesinde çeşitli farklar meydana gelir. Bir kısmının muhiti ve şartları müsaittir okur, büyük bir memur ve yahut ta zengin bir iş adamı olur; diğer bir kısmının şartları müsait değildir, okuyamaz ve zengin olamaz, çiftçi olur, çoban olur. Bunları hakir görmek mi lâzım? Köylü kelimesini işitince yüzünü buruşturan o beyler, aynı şartlar altında yetişse ve yaşasa acaba kendileri nasıl olurdu hiç düşündüler mi?

Halil COŞKUN
(Yaka köyü ilk okulu müdürü DAZKIRI)

*

Toplum düşmanları

Bulunduğum ilçede, YÖN'ü okuyanlar aydın kişiler, ama çok az bunlar.

Ortaçağ külhanbeyliğinin itibar gördüğü, her on iş yerinden birinin kahve, her elli binadan birinin otel—han ve yatakhane olduğu bu yerde, ben bir insan olarak elimi başıma koyup düşünüyorum.

Niçin biz, çalışkan hareketli bir millet olamıyoruz?

Gece sokağa çıkıyorum, fikirsiz insanların şamataları, sarhoşlar ve kahve denen yerlerde iç içe oturmuş çeşitli oyunları itiyat edinmiş insanlar, demiş—komuş muhabbetleri, Ahmetin, Mehmedin çekiştirilmesi ve böylece muzır ve şer gece hayatına hâkim oluvermiş görülüyor.

Gündüz, işsizlik, Spor—toto, hileli iflâs hikâyeleri.

Adamın birisi gelir, lâstikçiden numarasını söyler bir bayan lâstiği ister, alır, teki sizde kalsın göstereyim, ayağına olursa gelir tekini de alırım der, gider. Bir başka dükkâna gider aynı usulle bir tek de oradan alarak, parasız ayak kabı ihtiyacını temin eder. Lâstikçi bilâhare tekini aldığı *yeri bularak*, o *teki* satın alır ve lâstiği çiftler ve helâl olsun akıllı adammış der.

Murakabesi zayıf olan, belediye mıntıkalarında her şeyin bozulmuşu, bayatı satılır. Hiç kimsenin bozulduğundan ve zararlı hale geldiğinden dolayı malını *imha etmek* hesabına gelmez. Adamın pekmez küpüne affedersiniz fare düşer, kuyruğundan tutar çıkarır ve o pekmezi getirir kasabalıya satar. Bakkal dükkânlarında un çuvallarında fareler takla atar, fırınlar aynı. Ufak kasabalarda hamur yuğrulan yeri gören bir insan ekmek yiyemez. *Bir* çok şey böyle.

Bu düzen iyidir, bunu bozmayın diye bağıran gericiler; dörtlük şiirlerle ve saçma sapan yazıları ile milliyetçi geçinen sahtekârlar, bu millete düşman değil de, düşman kim.

Bu asil milleti sahtekârın tasallutundan, yobazın vaaz'ından ahlâksızın zararından korumak zamanı gelmiştir.

Toplum olarak bir ahlâk buhranı içindeyiz. 1946 da bir fesat grubunun nüvesini teşkil ettiği bu buhran, *bugün bir kanser gibi bünyeyi sarmıştır*.

27 Mayıs kutsal devrimdeki mert asker sesleri bile, bu şamatanın gölgesinde bırakılmak istenmekte.

Vatan cephesini, Türkiyede sahneye koyanlar, bir kaç şamatacı matbuat tarafından milliyetçi gösterilmeye itina edilmekle, neyin yayılmak istendiği anlaşılmak lâzımdır.

Bu milletin selâmeti namına, bunların bünyeden tecridi gereklidir. Zira, bunlar mikroplarıdırlar.

Bunların hiç bir fikirleri yok..

Fırsat verilirse yıkarlar, altta kalırsa yalvarırlar, alttakilerin arasından kurtulurlar ise, yine hiç utanmadan yıkma hareketlerine devam ederler.

Bunların safında bir Komünist yer alsa, ihtida etti der ve sağlam kuvvetleri yıkma dâvasında onu bağırlarına basarlar.

İşte, Türkiyenin ahlâk buhranında hâlâ bocalamasının saiki bunlardır; bunlar bu milletin yakasını bırakmadıkça veya bırakmadıkça, ahlâklı adamları rehber edinmek ve insan gibi yaşamak çarelerini düşünmek ve *bunda ileriye* gitmek mümkün olamıyacaktır.

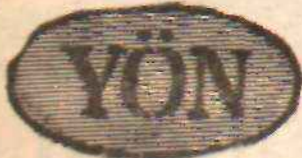
Bunların gazete diye çıkarttıkları nifak ve fesat varakaları kim ne derse desin, düştüğü yerde, hem tahribat yapıyor ve hem de pislik yapıyor.

Bunlar acaba niçin yaratılmış,

Süleyman Çelebinin şu mısra'ından bunlara bir hisse düşmez mi, zavallı takdirlerine terkederim.

Hak—tealâ çün yarattı Âdemi,
Kıldı Âdemle müzeyyen âlemi..

Salih KOCAMAN
(Belediye Tahsil Memuru — Çarşamba)

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

(Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.)

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

İDAREHANE: ZİYA GÖKALP CADDESİ 28/1 Yenişehir — ANKARA Telefon: 17 69 89 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari Sokağı: 32 Cağaloğlu, Posta kutusu 512 — İstanbul, Tel: 229315 — 229316 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

ABONE Yıllığı (52 sayı) 50 T.L. altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı) 12.50 T.L.'dır. 1963 yılı için özel indirimli abone tarifesi: Yıllık 40 TL., altı aylık 20 TL., Üç aylık 10 T.L.'dır. Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dır. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tarifeye ve pazarlığı tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

BAKIŞ Amerika ve Arap Sosyalizmi

Irak'ta beş yıl önce de bir ihtilâl oldu. Ateşli Nâsır taraftarı olduğu söylenen General Kasım, krallık idaresini devirdi. Batıda kıyametler koptu.

Nâsır, o tarihlerde, Batıda, Sovyetlerin kuklası olan tehlikeli bir komünist şeklinde görülüyor ve onun tesir sahasının Bağdata kadar uzanmasından şeytan görmüş gibi ürkülüyordu. Bu korku yüzünden, bölgenin komünizmden kurtarılması için, sömürgecilik devrinden kalma Nuri Saitlere, Kral Hüseyinlere güveniliyordu.

1958 Temmuzundaki Lübnan ve Ürdün çıkartmaları, bu tip bir Nâsırın korkusuyla yapıldı. İngiliz paraşütçü birlikleri sayesinde, Kral Hüseyinin sallanan tahtı dört ayağı üzerine oturtuldu. Eğer General Kasım duruma çabucak hâkim olmasaydı, Amerikan askerleri belki de Bağdada yürüyeceklerdi.

Geçen hafta Irakta yeni bir ihtilâl daha oldu ve en ihtiyarının yaşı 35 i geçmiyen Nâsır taraftarı genç subaylar, Nâsır aleyhtarı Kasım'ı devirdiler.. Fakat Washington'da en ufak bir telâşlanma görülmedi. Hattâ, Amerikan sözcülerinin, Irak ihtilâliyle ilgili konuşmalarında, gizli bir memnuniyet ifadesi var.

Bu memnuniyette, Kasımın, ne İsayı, ne Musayı tatmin edemiyen âciz idaresinin de elbette payı var. Amerika, ne tarafa yöneleceği belli olmayan, istikrarsız bir idarenin devrilmesini elbette normal karşılayabilir.

Bununla beraber, Washington, Orta Doğuyu Sovyetlerin kucağına düşürmekten, ne yönsüz General Kasım rejimlerinin, ne de Ortaçağdan kalma Suudların ve Hüseyinlerin kurtaramıyacağını artık anlamışa benzer. Bu sebeple Amerika, Nâsır ve Nâsır tipi idarelerin daha istikrarlı olabileceğini ve Sovyet yayılmasını durdurmak için en sağlam garantiyi Arap sosyalizminin getirebileceğini düşünmeye başlamıştır.

Nâsır da, Washington'un tamamen karşı olduğu bir Ortadoğu politikasını yürütmenin güçlüklerini, uğradığı bazı başarısızlıklardan sonra, anlamışa benzer. Nâsır taraftarı Iraklı Sosyalist ihtilâlcilerin, alışılmış «emperyalistlerin uşaklarına ölüm» sloganı yerine, bu sefer, hasımlarının karşısına «komünistleri tasfiye» sloganı ile çıkmaları, biraz da Amerikaya şirin görünme arzusunun sonucu olsa gerektir.

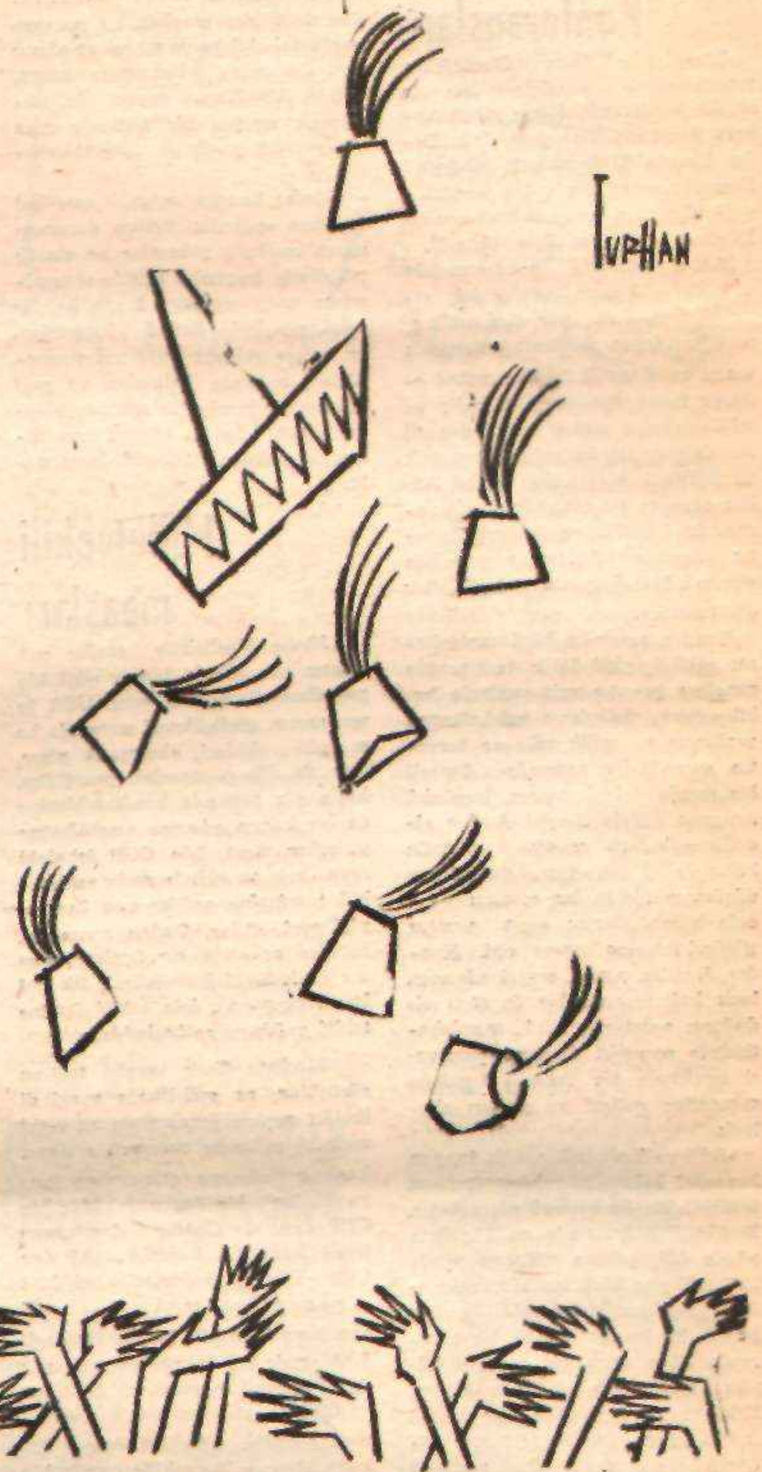
Washington - Kahire arasındaki münasebetlerin oldukça düzelmesi, her halde böyle karşılıklı düşüncelerin sonucudur. Nitekim Amerika, sadık dost Suudi Arabistanı gücendirmek pahasına, Yemen'deki Nâsırcı hareketi vakit geçirmeden tanımakta tereddüt etmemiştir. Irak ihtilâlinde de aynı tutum görülmektedir. Amerika artık Nâsır tipi bir sosyalizme ve milliyetçiliğe, Batının bir çiftliği gözüyle bakılan petrol diyarı Orta Doğuda bile rıza göstermektedir.

Bu, kolay bir iş değildir. Böyle bir politikanın rizikosu, Arapların, liderliğini Nâsırın yaptığı milliyetçi sosyalist bir idare altında birleşmesidir. Arapların birleşmesi, her halde ne Batılıların, ne büyük petrol şirketlerinin, ne de İsrail, Ürdün, Suudi Arabistan, Küveyt gibi dostların hoşuna gitmiyecektir. Fakat Amerika, Ortadoğuyu Sovyet hâkimiyeti altına götürebilecek bir istikrarsızlık tehlikesi karşısında, Nâsırın nüfuzunun genişlemesi rizikosunu göze almakta, Nâsır en azından bir ehveni şer saymaktadır. Chicago Tribune gazetesinin ifadesiyle, «Amerikan Dışişleri Bakanlığı kısa bir zaman önce Yemende Nâsır taraftarı bir hükûmeti çarçabuk tanır ve Suudi Arabistana Yemenden uzak durmasını söylerken, bugün Nâsırizm yapılmasından en dişe duyarsa garip olur.»

NÂSIR SOSYALİZMİ

Nâsırın amacı, New York Times'in tâbiriyle, «Arap Sosyalizmi yoluyla Arapları birleştirmek» tir. Başka bir deyişle, Nâsırı desteklemek, sosyalizme yönelmiş bir Arap dünyasını desteklemektir. Gerçi Nâsır, sosyalist bir idare kurmuş olmaktan henüz uzaktır. Nâsır, memleket ekonomisini Milletlerarası kapitalizme tâbi olmaktan kurtararak, mali müesseseleri ve dış ticareti devletleştirerek ve feodaliteyi tasfiye ederek, Mısırı, kapitalist olmayan bir gelişme yoluna sokmuştur. Yalnız ekonomik ve politik bir güç olarak tasfiye edilen kapitalist sınıfın yerini, pek te iyi işlemiyen askeri ve sivil bir bürokrasi almıştır. Rejimin, işçi ve köylü gibi emekçi temeli zayıftır. Mısır, ancak bürokrasinin hâkimiyeti kırılıp, memleketin kaderinde emekçiler tam söz sahibi olduğu zaman, sosyalizm yoluna girecektir. Bununla beraber, Nâsır halk yararına işletilmek istenen, ileri ve kapitalist olmayan bir ekonominin temellerini atarak Mısırda sosyal ve politik istikrar sağlamıştır.

Kapitalizmin şampiyonluğunu yapan Amerika, Arap sosyalizmine rıza göstermekle, Ortadoğunun kapitalist olmayan yollardan istikrara kavuşabileceği düşüncesini ister is temez kabullenmektedir. Bu Amerikanın tutumundaki önemli bir değişikliğin daha doğrusu gerçeğe yönelişin işaretidir.

HURRAAA!..

NÂSIR İLE KASIM'IN FARKI

Esasen, Kâsım gibi, devrini tamamlamış bir hânedanı devirerek, işe başlayan Nâsır da Arap sosyalizmine, uzun bocalamalardan sonra, olayların zorlamasıyla gelmiştir. Nâsır, ancak bu sayede halk kütlelerinin ihtiyaçlarını cevaplandırmaya çalışan Orta Doğunun en istikrarlı idaresini kurabildi. Her türlü lüks ve sefahatten uzak, fakir bir bekâr hayatı süren iyi niyetli Kasım ise, liderliğini yaptığı ihtilâlin nedenlerini anlıyamadı. Yönsüz ve sistemsiz kaldı. Mısırda Nâsırın yaptığı tarzda, halk kütlelerinin yararına yönelmiş kapitalist olmayan hızlı bir gelişmenin temellerini atamadığı için, Kasım idaresi, istikrarsızlık içinde bocaladı ve geride her türlü maceraya elverişli bir ortam bırakarak devrilip gitti. Diğer Orta Doğu memleketleri de, yirminci yüzyılın ekonomik ve sosyal ihtilâlini anlamadıkları veya anlamak istemedikleri için, istikrarsızlıktan kurtulamamaktadırlar.

Washington uzun tereddütlerden sonra, Nâsıra dönerken sosyal ve politik istikrarı seçmiştir. Zira Amerika, uyanış halindeki az gelişmiş ülkelerin, gözlerini Moskovaya çevirmelerini önliyecek en sağlam tedbirin, iç istikrarın sağlanması olduğunu anlamıştır. Nitekim geçen haftaki basın toplantısında Kennedy, en büyük tehlikenin, fakirlik, sosyal ve politik istikrarsızlık olduğunu söylemiştir.

Amerika, şimdi orta Doğuda olduğu gibi, dünyanın bütün az gelişmiş ülkelerinde bu istikrarı sağlamaya çalışmakta, bir zamanlar çok ürktüğü sosyalizmi bile müsamaha ile karşılamaktadır. Önümüzdeki yıllarda nükleer silâhlardaki ilerlemeler, askeri maksatlarla dolar alışverişine dayanan dostluklar kurma ihtiyacını, daha da azaltacağından, Doğu - Batı rekabeti tamamen ekonomik ve sosyal alanlara yönelecektir. Bu gelişmeden de, ancak ve ancak, köklü reformlara ve ileri hamlelere yönelmiş memleketler yararlanacaktır.

Doğan Avcıoğlu

Sosyalist Kültür Derneği Konferansları

Sosyalist Kültür Derneğinin memleketimiz meseleleri üzerindeki ilk konferansı, Pazar günü Ankara Sergi evi binasında, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörü Kemal Kurdaş tarafından verildi.

Konferansın konusu, «Sosyalist Düşünce ve Eğitim Sistemimiz»di.

Kemal Kurdaş, konferansında sosyalist düşünceyi şöyle târif etti: «Sosyalist düşünce, toplumda emeği ve insan zekâsını üretimin temel ve dinamik faktörü kabul ederek fırsat eşitliği, milli gelir ve milli servetin eşitliği doğru dengeli bir dağılışı ile hızlı bir ekonomik ve kültürel kalkınmayı hedef ittihaz eden ve bu maksatla fertler arasında işbirliği ve iktisadi hayatın lüzumlu sahalarında toplum teşebbüsünü öngören, felsefi bir düşünüştür».

Kurdaş, sosyalist düşüncenin fırsat eşitliği, yâni fakir ve zengin gençlere hayatta eşit şartlarla kabiliyetlerini geliştirme imkânlarının verilmesi ve milli gelir ve servetin vatandaşlar arasında dengeli bir tarzda dağıtılmasının, bugünkü Anayasa diliyle Sosyal Adalet olduğunu anlattı ve sosyal adaletin kelimelerini hergün dillerinden düşürmeyenlerin bu esasları çok defa bilmediklerine veya unutur göründüklerine işaret etti. Kurdaş, bundan sonra, sosyal adaletin, hızlı kalkınmanın bir ön şartı olduğunu anlatarak sözü, memleketimizde sosyalist düşünce çerçevesi içerisinde bir iktisadi gidişin zaruretine getirdi ve şunları söyledi:

«Âdil ve hızlı kalkınmak isteyen her geri kalmış memleket, toplum teşebbüsüne ön vermek zorundadır. Bugün Türkiyemizde milli gelirin yüzde 35'i, çalışan nüfusun yüzde 1.5'i gibi çok ufak bir zümrenin elinde toplanmaktadır. Milli gelirin büyük bir kısmını küçük bir zümrenin eline vermekle cemiyet büyük fedakârlığa katlanmaktadır. Fakat buna rağmen alınan netice, fedakârlıkla kıyaslanamıyacak kadar küçük olmuştur. Özel sektörde milli gelirin yüzde 35'ini eline geçiren ufak zümrenin, her vasıta ile desteklenmiş olmalarına rağmen, geçen 10 yılda, yıllık yatırımlarının milli gelirin yüzde 5'ini geçmediği ve bu yatırımların da yüzde 60'ının lüks bina yapımı etrafında toplandığı görülmektedir. Bu hal, teknolijik zaruretlerle birlikte Türkiyenin hızla kalkınması için toplum teşebbüsüne ön vermesi gerektiğini açık şekilde belirtir.

Büyük şehirlerimizde halkımızın daha şimdiden yüzde 50'sinden fazlası gecekondularda yaşamaktadır. Bu gidiş önlenmediği takdirde 10 yıl içerisinde bu nisbetin yüzde 75'e yükseleceği anlaşılmaktadır. Bu vaziyet, hiç olmazsa bugün vasıl olduğu halde durdurulmaz ve tedricen geriye doğru itilmezse, Türkiye'de demokrasinin yaşamasından hakkıyle endişe edilebilir. Çok defa demokrasinin bir muvazene sistemi olduğu ve sosyal ve ekonomik durumları birbirine yakın, Büyük Atatürk'ün deyimi ile, imtiyazsız sınıfsız bir kütlenin mevcudiyetinin gerektiği unutulmaktadır.»

Kurdaş bundan sonra, sosyalist düşünce açısından eğitim durumumuzu inceledi, rakamlar ve etraflı tahlillerle bugünkü eğitim sistemimizin nasıl varlıksız fakat kabiliyetli gençlerin önünü kapadığını ve onlara gelişme imkânını vermediğini, sistemin kaliteden ve geri kalmış bir cemiyetin muhtaç olduğu teknik bilgi ve eğitimi vermekten de yoksun bulunduğunu anlattı.

Kemal Kurdaş
«Çıkar yol: Sosyalizm»

Milletvekili maaşları

Millet Meclisinde sözüm ona reform adı altında binbir güçlükle geçirilmeye çalışılan vergi tâdil tasarılarının görüşülmesi sırasında bazı milletvekilleri, «komşuda pişer, bize de düşer» meselesi gereğince, kaşla göz arasında kendi lehlerine de bir kanun çıkarma teşebbüsüne giriştiler. Ama, işin CHP içindeki sayısı pek az aklı başında milletvekili tarafından açıklanması üzerine yüz geri ettiler. Ondan sonra da partiler arasında bir fazilet yarışıdır başladı. Milletvekilleri, ilk gaflarını kapatmak için teklif üstüne teklif yağdırmaya başladılar.

Mecliste Gelir vergisi tasarısı görüşülür, az gelirlilerin vergi dilimleri genişletilerek daha az vergi vermesi yolunda sureta bir tasarı kanunlaştırılmaya çalışılırken ortaya birden bir başka teklif çıktı. CHP den Mc Charty Komisyonu üyesi Nureddin Özdemir, AP den Cahit Yılmaz, Bağımsızlardan Kadri Özek, MP'den Halil Özmen, YTP' den Kemal Badıllı Meclis Başkanlığına ortak bir önerge vererek yüzde 15 kesinti yapılmasını istediler.

Meclis kulislerinde yürütülen propagandaya göre bu önerge kabul edilirse milletvekilleri ayda bin liraya yakın fazla para alacaklardı. Böylesine bir kulis, çıkarına düşkün milletvekillerini derhal bir menfaat koalisyonu etrafında topladı. Meclisin ahkâmcısı Coşkun Kırca, böylesine bir önergenin anayasaya aykırı olmayacağı yolunda fetva verdiği için de önerge cesaretle Meclis Başkanlığına sunuldu. Zaten daha önce de koridorlarda bizzat Kırca ve CHP Grup Başkan vekillerinden İbrahim Öktem bu işin kulisini yapmışlardı. Gerçi Anayasa, milletvekillerinin maaşlarının birinci sınıf devlet memuru maaşını geçemiyeceğini yazıyordu ama, «menfaat koalisyonu» Anayasaya dahi hile-i şer'iye bulmaktan çekinmedikten sonra neler olmazdı ki! Danıştay, milletvekili aylıklarının maaş olmayıp tahsisat olduğu yolunda hüküm vermişti. Anayasa komisyonu sözcüsü Kırca da alınacak kararın Anayasaya aykırı olmadığını söylüyordu. O halde bin liralık farkın cebe indirilmesinde hiç bir sakınca yoktu. Önerge sahibi açıkgözler bu kadarla da yetinmedi Geçmiş aylıklara da bu kararın tatbikini istediler. Böylece geçmiş aylarda ödedikleri farkı da geri alacaklar, açıktan üç beş bin lira kazanacaklardı.

Önerge genel kurulda görüşülmeye başladıktan sonra, iş alınacak fazla paracıkların hesabına geldiğinde, aylık farkın sanıldığı gibi bin lira değil 150 lira olduğu görüldü. Bazı CHP milletvekilleri de arkadaşlarına rağmen teklifin aleyhinde bulundular. Önergenin açık oya konmasını ve kimlerin 150 lira için oy verdiğinin tesbitini istediler. Bu, bir kızılca kıyametin kopmasına yol açtı. Hemen her partiden pek çok milletvekili suçüstü yakalanmanın telâşı içinde kürsüye fırladılar, M. Cevat Önder Carthy de dâhil, açık oyun aleyhinde konuştular, teklifin asıl CHP'liler tarafından ortaya getirildiğini söylediler. Bağımsız Kadri Özek, «Biz bu teklifi CHP Grup Başkan vekili ile görüştükten sonra hazırladık» dedi. Coşkun Kırca'nın kuliste nasıl bu teklifin Anayasaya uygun olduğu yolunda fetva verdiğini söyledi. Ekrem Alican ise, bazı CHP lilerin bu davranışı için açıkça, «Bu CHP lilerin bize bir oyunu oldu», Sadık Perinçek ise, «CHP liler önce teklifi hazırlayıp sonra aleyhinde bulundular» dediler. AP li Mehmet Turgut ile Ramiz Karakaşoğlu birbirlerine girdiler. Neticede de teklif açık oylama sonucu 106 ya karşı 115 oyla reddedildi. 24 kişi ise ne şiş yansın ne kebab hesabı çekimser kaldılar.

Ne var ki illâ da fazla para almak isteyen açıkgöz milletvekilleri sadece gelir vergilerinin yüzde onbeş olarak dondurulması teklifi ile de yetinmemişlerdi ve milletvekili maaşlarını illâ da yükseltmek için minareye başka kılıflar hazırlamaktan geri kalmıyorlardı. Nitekim, Bütçe komisyonunda, mevcudun ittifakıyla baremin son derecesini muayyen süre sonunda doldurdukları halde terfi edemeyen ve tazminat alan birinci sınıf memurların birer yıl fasıla ile iki defa kıdem zammı almalarını, böylece de, milletvekillerinin de en yüksek dereceli memurlarla birlikte maaşlarında 300 liralık bir zammın gerçekleşmesi teklifini geçirdiler. Bu teklif de önümüzdeki günlerde Genel kurulda görüşülecek ve karara bağlanacaktır.

Gerçi Başbakan İnönü, birinci önerge konusunda Cuma günü akşamı yapılan CHP Grup toplantısında, CHP milletvekillerinin Mecliste ki tutumunu tasvip ederek, «CHP nin ve parlâmentonun aleyhinde herhangi bir kampanya açılmasına mâni olacağını», Milletvekillerinin şahsi çıkarları için parlâmentonun itibarına gölge düşürmemeleri gerektiğini söyledi. Ne var ki CHP Genel Başkanı, milletvekillerinin maaşlarının artması için oy verenlerin içinde kendi partisi mensuplarından bir kısmının bulunduğunu unutmuşa benziyordu.

AP'lilere gelince, onlar, Millet Meclisinde kendilerine oyun oynandığı havasına kapılınca bu kere fazilet yarışına girerek, hemen milletvekillerinin, ödenek ve yolukları dışında devletten başkaca hiç bir şekilde para alamamaları için bir kanun teklifi hazırlamaya başladılar. Bunun yanı başında, AP'liler, milletvekili ve senatörlerin, milletvekili ve senatör oldukları sürece doktor muayenesi, avukat iseler avukat yazıhanesi, eczacı iseler eczane işletememeleri, müteahhit iseler taahhüt işlerine girememeleri yolunda teklif hazırlamaya başladılar. Meclisteki emekli memurlar ise milletvekili ödeneği ve yolluğu dışında emeklilik maaşı alamıyacaklardı.! Buna karşılık meclis koridorlarında Bütçe Komisyonundan geçen teklifin kanunlaşması için kesif bir kampanya yürütülmeye devam ediyordu.

Vergi reformu tasarılarına gelince, onlar sayın milletvekillerinin şahsi çıkarlarının dışında küçük kulis oyunları içinde en işe yaramaz halde teker teker çıkarılıyordu. Vergiler de milletvekili ödenekleri gibi, koalisyonu darma dağınık etti. Dağılan koalisyon, Maliye Bakanı Ferit Melen'in tâbiriyle, sembolik, tarım vergisini, tamamen nazari hale getirecek bir değişikliği, Hükümete rağmen kabul etti. Oyun o kadar açıktı ki, Başbakan İnönü CHP Grubunda, bu konuyla ilgili olarak, «Zirai vergi tasarısını sureti haktan görünerek oyuna getirmek istiyorlar» demek zorunda kaldı.

Büyük çiftçiler bu şekilde tatmin edildikten sonra, sıra büyük müteşebbislere geldi. Kredi ile yapılan yatırımların da yatırım indiriminden faydalanması, Hükümetin ve komisyonun muhalefetine rağmen kabul edildi. Böylece Meclis çoğunluğunun, kredi vermek, fakat krediyle sağlanan kazançlardan vergi almamak taraftar olduğu ortaya çıktı.

Meclisteki serbest meslek erbabı, özellikle avukatlar da boş durmadı. Avukatlar koalisyonu, defter tutma külfetinden kurtulup götürü vergi ödemek, bunun için de çok geniş bir mesleki indiriminden faydalanmak istiyorlardı. Hükümetin muhalefetine rağmen, bu değişiklik önergesi de kabul edildi.

Çoğunluğun zor sağlanabildiği Mecliste, vergi tasarıları bu zihniyet içinde görüşülmektedir.

Bu durumda İnönü, CHP Grubunda «170 kişinin bir tek kişi gibi hareket etmesi lüzumunu» savundu. Milletvekilleri çoğunluğu ise, Irak ihtilâlinin yanı sıra, milletvekili ödeneklerini arttıracak bir yol aramakla meşgul düler.

Servet düşmanı

Bazı milletvekillerinin kürsü konuşmaları hiç bir işe yaramasa da siyasi sözlüğümüzü zenginleştiriyor. Baksanıza, CHP'nin nakliyeci milletvekili Zeynel Gündoğdu, akaryakıt vergilerinden bahsederken birkaç kere «Servet düşmanı» dedi...

Doğrusu bu dilde yeni bir deyim. Anlamına gelince herhalde kullanıla kullanıla berraklaşacak. Dilimizde «Sopa düşmanı», «Kaşık düşmanı» deyimleri var. Sopa düşmanı yani sopa yemeye hevesli insan... Kaşık düşmanı ise, malûm, evde kocasının kazancını hazırdan yiyen kadın... Buna göre, servet düşmanı, havadan kazanılmış servetleri hovardaca yiyenler demek olacak...

Sizi gidi servet düşmanları sizi...

T.İ.P. Toplantısı

Türkiye İşçi Partisi Genel Yönetim Kurulunun üç aylık mutad toplantısı, geçen Pazar Ankarada yapıldı. Toplantı, Ankara Senatörü Niyazi Ağırnaslı'nın TİP'e katıldığı haberinin açıklanmasına vesile oldu. Böylece TİP, Anayasaya aykırı kanunlar için Anayasa Mahkemesine başvurma imkânını buldu. Yalnız iptâl dâvâsı açma müddeti, Şubat sonunda doluyor. Bu sebeple TİP'in elini çabuk tutması lâzım. Ümitler şimdilik Anayasa Mahkemesinde. Aslında Anayasaya aykırı eski kanunların tasfiyesi, 17 yıldır antidemokratik kanunların mücadelesini yaptıklarını söyliyen siyasi partilere ve bugünkü hükûmete düşerdi. Ne var ki Hükûmet antidemokratik kanunları kaldırmak şöyle dursun, kaldıracağını sarahatle ilân ettiği kanun maddelerinin eskisi gibi işlemesini gönül rahatlığıyla karşılıyor. Milletvekilleri büyük çoğunlukla, bu antidemokratik maddelerin işletilmesini istiyor. Siyasi partilerin ve hükûmetin bu vazifeden kaçışı karşısında, Anayasayı korumakla vazifeli Anayasa Mahkemesi ne yapacak? Yakında göreceğiz. Bu Anayasa Mahkemesi için ilk büyük imtihan olacak.

TİP toplantısı Genel Başkan Mehmet Ali Aybar'ın konuşmasıyla açıldı. Aybar, partisinin tutumunu anlatan ağır başlı bir konuşma yaptı. Yukarıdan aşağı bir sosyalizm düşünülemiyeceğini güzel bir şekilde ortaya koydu: «Biz ileri bir toplum düzeninin yukarıdan aşağıya zorla kurulabileceğine inanmıyoruz... Emekçi halk sınıf ve tabakaları, hakları, hürriyetleri konusunda aydınlatılarak, eğitilerek, bu sistemin menfaatlerine tek uygun sistem olduğu anlatılarak, ancak şevkli ve inançlı bir çabaya teşvik edilebilir. Halkın şevkli, ve inançlı çabası olmadıkça da verimli bir çalışma, dolayısıyla ulusal ve ekonomik kalkınma aslâ gerçekleştirilemez. İşçimiz, köylümüz, küçük esnafımız, memurumuz, yeni toplum düzeninin kendilerinin düzeni olduğuna inanmadıkça ve kendisi işleri bizzat ele almadıkça ve böylece sistemin kendisi için işlediğini günlük deneyleriyle görmedikçe, toplumcu amaçlara ulaşılamaz. Hele bizim gibi yüzyıllarca yukarıdan aşağı yönetilmiş, halkı yukarıdan her gelene sakıncayla bakan toplumlarda toplumcu düzeni halka zorla benimsetmek ve verimle işletmek aslâ mümkün değildir.»

Mehmet Ali Aybar
Günlük olaylara değinmedi

Bu sözlere hiç bir sosyalistin hayır diyeceğini sanmıyoruz. «Aydın Sosyalizmi, yukarıdan aşağı sosyalizm» gibi uydurmaların sosyalizmle hiç bir ilgisi yoktur.

Aybar, bu arada kalkınma plânı üzerinde durdu ve sâdece YÖN'de yayınlanmış vesika ve raporlara dayanarak, kalkınma plânının sosyal ve ekonomik hedeflere erişemiyeceğini gösterdi. Genel Başkanın konuşmasındaki tek noksan, günün en aktüel meselelerine dokunmaktan kaçınmasıydı. İşçi Partisi liderinin işçileri çok yakından ilgilendiren grev, toplu sözleşme ve sendika kanun tasarılarından, Kavel Kablo Fabrikası grevinden, vergi tasarılarından ve Irak ihtilâlinden söz etmemesi yadırgandı.

Aybardan sonra Orhan Arsal, Ağırnaslı, Türkkaya Ataöv, Tahir Öztürk, Behice Boran ve diğer bâzı parti üyeleri konuştular. Özellikle Behice Boran, sosyalizm dâvâsının uzun yıllar boyunca ıstırabını çekmiş bir insan sıfatıyla, heyecanlı bir konuşma yaptı ve dinleyicilerini heyecanlandırdı.

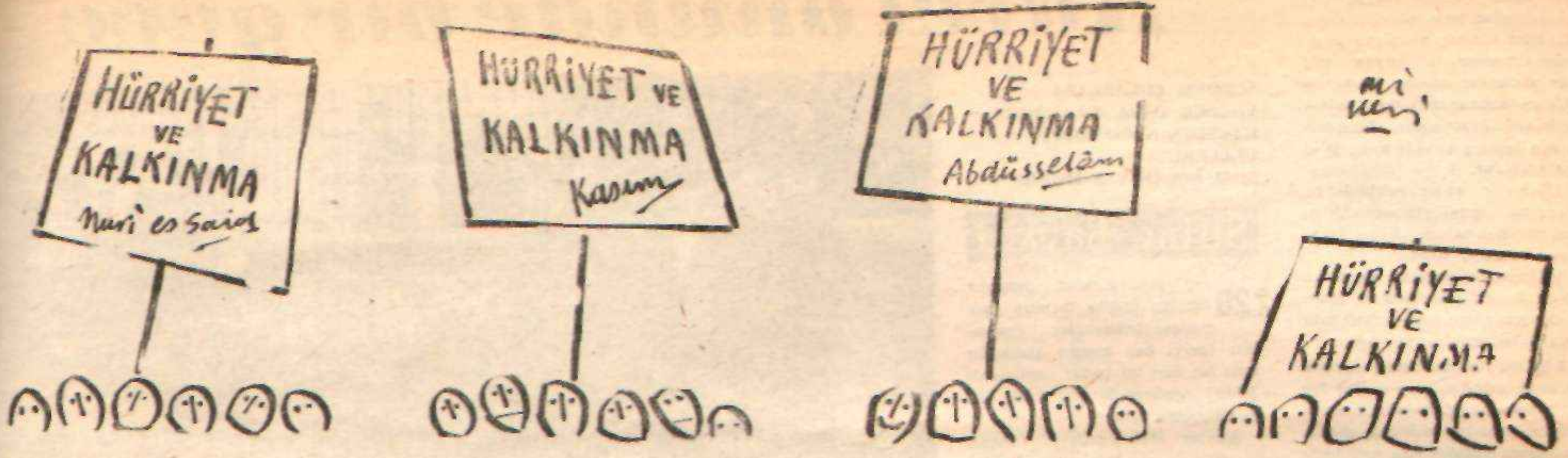
Dâvetlilerden Sami Küçük, Cemal Reşit Eyüboğlu, Mahmut Makal ve Hilmi Özgen de ısrar üzerine, kısa konuşmalar yaparak, TİP'e başarılar dilediler.

Gürsel ve devrimler

Geçen çarşamba günü. Devlet Başkanı Cemal Gürsel, hiç beklenmedik bir sırada, Türkiye Büyük Millet Meclisinin bahçesinin bir kenarında, bir zamanlar devrik Meclis Başkanı Refik Koraltanın hastabakıcı Barbara ile hoşça vakit geçirdiği ve ev olarak kullandığı, 27 Mayıstan sonra ise Türk Kültür Derneğine verilen binaya geldi. Binada, Türkiye Petrolleri A.O. nın maketler ve afişlerle süslenmiş bir sergisi vardı. Başkanı, sergideki nöbetçi genç mühendis karşıladı, öyle süklüm büklüm el öpmek için iki kat olmadan sergiyi gezdirmeye başladı. Bu arada süratle basına ve Türkiye Petrolleri ilgililerine haber uçuruldu. Biraz sonra da onlar sökün ettiler.

Nöbetçi genç petrol mühendisi sergi ve Türkiye petrolleri hakkında bilgi vermeye başladı. Gürsel bir ara genç mühendisin sözünü keserek, «Ben tesisleri gezdim, bütün bunları biliyorum. Sizin bir derdiniz bir dileğiniz var mı onu söyleyin» dedi. O zaman sözü, sergiye koşa koşa geldiği için nefesini dahi henüz ayarlayamamış olan Genel Müdür aldı.

Petrolcülerin dertleri bir değil bindi. Bunlar Başkana kısmen sayıldı döküldü. Türkiyedeki yabancı petrol şirketleri açtıkları kuyuları işletmiyorlardı, dışardan ham petrol getiriyorlardı, bu ham petrolü kendi kurdukları rafineriler de tasfiye ediyorlardı. böylece petro'ü ucuza elde edip büyük kâr

lar elde ediyorlardı, halbuki bu petroller Türkiye Petrolleri İzmit Rafinerisinde tasfiye ettirilse, Türkiye Petrollerinin ürettiği petrolün satışında bir rüçhaniyet tanınsa, hem döviz tasarrufu sağlanacak hem de bir sanayi kolu daha gelişecekti.

Gürsel sergiyi gezer, bilgi alırken içeriye CHP. Genel Sekreteri Kemal Satır ve Merkez Yönetim Kurulunun bazı üyeleri girdiler. *Onlar da kafileye katıldılar. Anlatılanları dinlediler.* Serginin gezilmesi sona erdiğinde Başkan Gürsel, binanın üst katında Türk Devrim Ocağının bulunduğu odaya bir göz attı. Odada herşey son derece iyi düzenlenmişti. Köşede bir kitaplık, «Atatürk ve Devrim Kitaplığı» adını taşıyordu. Gürsel, «Burası Kültür Derneği mi?» diye sordu. Türk Devrim Ocağının yazmanı İsmet Ercan, «Hayır başkanım, Türk Devrim Ocağı» cevabını verdi. Gürsel, «Eee, Kültür Derneği nerede?» diye sorunca onun da aynı çatı altında bitişik odayı işgal ettiği, iki derneğin sadece odalarının ayrı, yoksa ideallerinin aynı olduğu cevabı verildi. Gürsel, Türk Devrim Ocağı genel yazmanına, Ocağın yolunun ne olduğunu sordu. İsmet Ercan, Devrim Ocağı ile Kültür Derneğinin yollarının da aynı olduğunu söyledi. Bundan sonra Gürselle yazman arasında şu konuşma geçti:

Cumhurbaşkanı Gürsel
«Devrimciler, birleşiniz»

«— Peki, yolunuz aynı, ülkünüz aynı, amacınız aynı da niye birleşmiyorsunuz? Bu şekilde kuvvetler dağılıyor. Olmamalı, aynı amaca yönelmiş yüzlerce dernek, olmaz bu!»

«— Sayın Başkanım, Türk Devrim Ocakları karanlık bir dönemde girişin eşiğinde 952'de kurulmuştur. On yılı aşkın bir geçmişi var. Oysa Türk Kültür Dernekleri özel kanunla kuruldu. Bu iş o zaman Devrim ocaklarına bırakılsaydı.»

«— Kanunu kaldırmak zor mu? Kaldırırız olur biter. Biz Kültür Derneklerini Halkevlerinin yerine kurduk. Halkevleri bir partiye dayalı gibi, onun organı gibi görünüyordu. Halk üzerinde yapacağı etkiyi düşündük, ama istediğimiz gibi olmadı. Ben de eski bir Halkevciyim. O ruh, o heyecan, o millî dayanışma sağlanamadı. Olmadı.»

Söz Halkevlerine geldiğinde, Gürselin hemen omuz başında duran CHP. Genel Sekreteri Kemal Satır tatlı tatlı gülmeye başladı. Gürselin sözlerini başını sallayarak tasdik etti. O sırada genç Devrim Ocağı yazmanı Satır'ı işaret ederek, «Bu işin onmasını beylerden bekliyoruz, bir haber çıktı ama sonu gelmedi başkanım» dedi. Gürsel birden Satıra dönerek, «Bak benden değil, sizlerden bekliyorlar» dedi. Satır gene tatlı tatlı gülüyordu ama, konuşmayı dinleyen bir başka ocaklı bu gülmenin kesilmesine yol açtı, o caklı, *«Onlar da onu yapabilirler* se tabii...» dedi. Başkan Gürsel bundan sonra, «— Hasa, bak bir de Türk Ocakları var. Onlar ne yapıyor? Birleşmek istememişlerdi. Şimdi kimlerin eline geçti o ocaklar, yazık değil mi?» dedi ve geldiği gibi sessiz sedasız petrol sergisinden ayrıldı.

Türkiye ve Sovyetler Birliği

Küba krizinden sonra Moskova *ile* **Washington arasında başlayan** yakınlaşma, münasebetlerdeki yumuşama, Pekin ile Moskova arasındaki mücadelenin şiddetlenmesi, General De Gaulle'ün İngiltere'nin Ortak Pazara girmesine muhalefet etmesi, Birleşik Amerika'nın teklif ettiği «Çok taraflı nükleer kuvvet»i reddederek Fransa'nın kendi bağımsız nükleer kuvvetini teşkil yolundaki çalışmalarına devam edeceğini söylemesi, dünya bloklararası ve bloklar içi münâsebetlerinde büyük değişikliklerin kuvvetli ve açık işaretleri olarak kabul ediliyor. Bu ortam içerisinde mütalaa edildiğinde Türk — Rus münâsebetlerinde de birtakım gelişmelerin ilk işaretlerini görmek mümkün oluyor.

1962 Eylül'ünde bir Türk parlâmento heyetinin Rusya'ya Mayıs 1963 de bir ziyaret yapması için vukubulan dâvet ve bunun üzerine yapılan yorumların Türk hükümet adamlarının açıklamaları ile aydınlanmasından sonra Rusyanın Ankara Büyükelçisinin geçen cumartesi günü Başbakan İnönü'yü ziyaret ederek uzun bir görüşme yapması ve bu görüşmede Dış İşleri Bakanının da bulunması Türkiye'nin değişen dünya şartları içinde gelişen davranışlarının işareti olarak kabul ediliyor.

Türk hükûmetinin Rusya ile «İyi komşuluk münâsebetleri» tesis ve bunları geliştirerek devam ettirme niyetinde olduğu Dış İşleri Bakanının dış politikamız hakkında Meclislerde yaptığı konuşmalarda açıklanmış hususlardır.

İyi haber alan çevrelere göre, *Rus — Türk münâsebetlerinin* geliştirilmesi için Rus Büyükelçisi Rijov ile Başbakan İnönü'nün yapmış oldukları görüşmelerde daha ziyade «Kültürel» alan üzerinde durulmuş, bu sahada artacak faaliyetlerin faydası hakkında fikir birliğine varılmıştır.

Moskova ile Ankara arasındaki temaslarda esen hava, Pravda gazetesinde yayınlanan bir makalede iki komşu ülke arasında «iyi komşuluk münâsebetlerinin gelişmesi olarak yorumlanırken Hür Batı dünyası içindeki yeri üzerinde herhangi bir yanlış yoruma sebep olmamak için Dış İşleri Bakanlığı yetkilileri sık sık açıklamalarda bulunuyorar ve «Rusya ile iyi münasebetlerimizin Batı dünyası içindeki yerimize hiçbir şekilde tesir etmeyeceğini» söylüyorlar.

YAZISIZ

Türk işçisinin [illegible] mücadelesi

Kavel Kablo Fabrikası grevi, Türk işçisinin mücadelesinde önemli bir dönüm noktası olacağa benziyor. Yeni kurulan Türkiye İşveren Sendikaları *Konfederasyonu*, biraz da patronlara ne faydalı teşekkül olduğunu ispat etme arzusunun verdiği işgüzarlıkla, diplomasi marifetlerini göstermek için, Kavel grevini İşçi — Patron mücadelesinde ölüm kalım savaşı hâline getirdi. Başta Türk — İş Başkanı Seyfi Demirsoy olmak üzere Türk Sendikacıları ve *Kavel'in uyanık* işçileri, patronların vermek istedikleri bu meydan muharebesini azimle ve güvenle kabul ettiler.

Cumartesi günü, İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata'nın da arabuluculuğuyla İşçi ve İşveren temsilcileri anlaşmaya varmışlar ve 12 günlük grevin sona erdiği ilân *edilmişti. Patronlar, işçilerin bütün* taleplerini kabul etmişlerdi: Kavelde çalışan bütün işçiler işe alınacak, grev günlerinin ücretleri ödenecek ve yılbaşı ikramiyeleri eskisi gibi verilecekti. Buna karşılık işçiler ise işe başlayacaklardı. Grev, böylece sona ermiş bulunuyordu. Ama Pazartesi günü anlaşmaya *varılan esasları bir protokolle tesbit* etmeye sıra gelince, İşveren Konfederasyonu temsicileri ağız değiştirdiler. Patronların liderliğine özenen Şahap Kocatopçu, Pazartesi sabahı, «Buyurun işe başlayın» diyordu. Gerisi sonra halledilirdi! Ne var ki genç Şahap Kocatopçudan çok daha tecrübeli ve zeki olan *İşçi temsilcileri*, oynanmak *istenen* kaba oyunu derhal anladılar. Kavel grevini daha ilk günden itibaren kendine iş edinen Maden — İş Başkanı Kemal Türkler, «önce anlaşmayı imzalıyalım, sonra işbaşı» cevabını verdi.

Son bir ümitle, en yüksek kademedeki İşveren temsilcisi Kocatopçu ile *Türk — İş Başkanı Seyfi* Demirsoy, müzakereye oturdular. Müzakerede, Kocatopçu, İşçi haklarının korunmasında faal rol oynayan 9 Sndikacının yeniden işe alınamıyacağını bildirdi. İşgüzar işveren temsilcisi, işçi haklarını koruyan işçilerden nedense hoşlanmıyordu.

Seyfi Demirsoy ise, «Bu işçileri işe alıyor musunuz, almıyor musunuz? Eğer almıyorsanız, bundan sonra bizden müzakere teklifi beklemeyin» deyip, meseleyi bitirdi.

Kocatopçu ve muavinlerinin Makyavelden mülhem ince diplomasisi böylece iflâs etmiş oldu. İşveren lideri adayı Kocatopçu ve arkadaşları, işçilerin yüzde yüz haklı olduğu, tam bir dayanışma hâlinde bulunduğu ve halk efkârının desteklediği bir dâvayı, çıkmaza sokarak, işvenleri temsil edecek ehliyete sâhip olmadıklarının ibret verici örneğini verdiler. Dürüst işverenleri de kamu oyunda yenik *düşürmek için, Kocatopçu ekibi*den miyobu, Diyojenin feneriyle de aransa bulunamazdı.

Gerçekten, Kavel grevi, işçilerimiz bakımından büyük bir başarıdır. Başarının Sırrı, Kavel Kablo Fabrikası işçilerinin azimli ve şuurlu davranışında, hareketin bütün sendikalar ve işçiler tarafından benimsenmesinde ve kamu oyunun grevcileri haklı bulmasında aranmalıdır.

Grev, başta Türk — İş olmak üzere bütün Sendikalar tarafından benimsenmiştir. Daha işin başında, merkezi İstanbulda bulunan bütün İşçi Sendikaları başkanları, Türk — İş Birinci Bölge Temsilciliğinde toplanarak, Kavel işçilerini, maddi ve manevi *olarak desteklemeye karar* verdiler.

Başta Maden — İş, bütün Sendikalar grevi başarıya ulaştırmak için ellerinden gelen çabayı gösterdiler. Maden—İş Cuma günü işçilere, 10 bin lira dağıttı. Türk İş

Seyfi Demirsoy

Kemal Türkler

Şuurlu İdareciler

Başkanı Seyfi Demirsoy, Ankaradan gelerek, grevdeki işçilerle konuştu, çadır ve İşçi Sigortaları hastahanelerinin hastalanan işçilere yardımını sağladı. Gemi — İş Sendikası Komanya dağıttı. Haller Meyve ve Sebze İşçileri Sendikası, işçilere Sandıklar dolusu portakal gönderdi. Liman — Dok Sendikası öğle yemeği verdi. Grevi filme alan Sine — İş Sendikası, grevcilerin üç günlük iaşelerini karşılamaya hazır olduğunu bildirdi. 400 kadar Tersane işçisi, grev yerine gelerek, grevcilerle dayanışma hâlinde bulunduklarını belirttiler ve para yardımı yaptılar. Kara Yolları İşçileri Sendikası ve daha bir çok Sendika, grevi manen ve maddeten desteklediler.

Türk Demir Döküm Fabrikası İşçi temsilcilerinin, başta baş mümessil Sabri Kılıç olmak üzere, işçilere hitaben yayınladıkları bildiri, bu dayanışma şuurunu çok güzel gösteriyor.

Bildirede şöyle deniliyor: **«İşçi kardeş, senin gibi hak arayan işçi kardeşlerinden Kavel Kablo Fabrikasında çalışanların başına gelenleri biliyorsun. 220 işçi kardeşin 9 danberi verilen yıllık ikramiyelerden mahrum edildiler. Hak arayan Sendika temsilcilerini, ona destek olanları İşveren hemen işten çıkararak kanunları çiğnedi. Arkadaş, biz kanunların hâkim olmasını istiyoruz... Nitekim Sendikalı arkadaşlarının kendi uğurlarına işten çıkarıldığını gören Kaveldeki bütün işçiler, işverenin kanuna karşı gelmesi üzerine işbaşı yaptı, fakat çalışmadı. Çünkü ne ikramiyeleri verilmişti, ne de hak arıyan temsilcileri işte çalıştırılmıştı. 220 işçi çoluk çocuklarının aç kalmaları pahasına hak çiğnetmemek için, çalışmamayı göze aldı... İşveren, bunların yerine yeni işçiler bulmak için gazetelere ilân verdi. Emeklerinin hakkını almıyanlar; İşvereni bu kanunsuz hareketinde başıboş bırakmamaya karar verdi. Fabrika etrafında bekledi. Çadırda yattı. Gaz lâmbası yaktı. Çalı çırpı toplayıp tutuşturdu; ısınmaya çalıştı. Bu şuurlu birlik ve beraberlik karşısında, bütün Sendikacılar Kaveldeki 220 kahramanı destekledi. Onlara yardıma başladı. Komanyalar hazırladı. Fabrika önünde çorba kazanları kaynatıldı. İşçiler, sizlerin meslektaşlarınız yılmadan hak arama hareketine devam etti...**

İşte şu bildirimizle sana göre vini yazılı olarak bildiriyoruz: Sakalınızı kesmiyeceksiniz. Sakal bırakacaksınız. İşyeriniz sizi sakallı gördükçe, başka fabrikada Kavelde hakları çiğnenenlere destek olduğunuzu anlıyacak...

Bu mücadele gününde yalnız değilsin. Bir elin sesi var, iki elin sesi var. Biliyorsun: Damlaya damlaya göl olur. Kaç kuruş verirsen ver, maddeten ve mânen Kaveldeki kahraman 220 kardeşine yardım et ve destek elini uzat. İşte görevin. Görevini yap arkadaş. Görevini yap ki sen de yarın haksızlığa uğrama».

Grevdeki işçilere, İstinye halkı

da yardımcı oldu. İstinye halkı, işçilere, sigara, yemek, ekmek dağıtarak onlardan yana olduğunu gösterdi. Hele birkaç yetmişlik nine, dedelerinin geçmişte büyük güçlükler ve imkânsızlıklar içinde başardıkları kahramanlıkları anlatarak, haklı dâvalarından dönmemeleri için işçilere kuvvet kaynağı olmaya çalıştılar.

Dâvâ o kadar haklıydı ki, başlangıçta grevi görmemezlikten gelen büyük basın da, Kavel grevine yer vermeye başladı.

İşçilerin dayanışması ve kamuoyunun işçileri desteklemesi, idarenin de grevcilere karşı olan tutumunu değiştirmesine yol açtı.

1 Şubat 1963 tarihinde, Sarıyer Savcısının emriyle, olay yerine 200 polis gönderilmişti. Fabrika önünde yerlerine yeni işçi alınarak, grevin bozulmasını önlemek için grev hattı kuran işçiler, yol kesme suçunu işlemekle sindirilmek istendi. Fakat bu tertipler sonuç vermedi. Polis, işyerinde herhangi müessif bir olayı önlemek maksadıyla sâdece bekleme vazifesini yapmakla yetindi.

Bunda, Menderes devri idare adamlarına hiç benzemiyen zeki Emniyet Müdürü Necdet Uğurun da büyük payı var. Necdet Uğur, işveren temsilcilerinin ağır tazyikine rağmen, polisi böyle haksız bir işe âlet etmiyerek, devletin itibarını ve otoritesini titizlikle korumasını bildi. Meseleyle ilgilenen güleryüzlü İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata da, işçilerin lehine arabuluculuk

Şahap Kocatopçu
Patron liderliğine özeniyor

yaparak meseleyi çözmeye çalıştı. Nitekim anlaşmazlığın, bu arabuluculuktan sonra, Cumartesi günü sona erdiği sanıldı. Ama, işçilerin gücünü ve halk efkârının tepkilerini doğru şekilde anlıyacak tecrübeden ve politik zekâdan mahrum görünen İşveren Konfederasyonunun işgüzar idarecileri, taahhütlerinden geri döndüler.

Neticede de Kavel grevi, haftanın ilk günü tekrar başladı. İstanbuldaki Sendikacılar, Seyfi Demirsoyun başkanlığında toplanarak, bütün güçleriyle sonuna kadar mücadele kararını aldılar. Demirsoy «Hiç bir tâviz vermiyeceğiz. 1948 den beri bu ilk önemli olaydır. Şâyet biz burada muvaffak olamazsak, ileride de hiç bir şey yapamayız. Fabrikayı kapatmak isterlerse, onu Devletin çalıştırmasını ve kârını onlara vermesini istiyeceğiz.»

Bu görüşe, bütün Sendika başkanları katıldılar. Para toplamak maksadıyla bir komite kuruldu ve işçilere ilk 15 gün için tam ücret verilmesi kararlaştırıldı.

İşveren Konfederasyonu da çalışmadığı her gün için 40 bin lira kaybettiği söylenen Kavel Kablo fabrikasına yardım için milyonlar toplamaya çalışmaktadır.

Zafer elbette haklının olacaktır. Greveiler, kamu oyunun sempatisini devam ettirmeye dikkat ettikleri takdirde, mutlaka başarıya ulaşacaklardır.

Kavel önünde bir gece

SORDUM ÇOBANLARA
YÜKSEK DAĞA, KAR MIDIR?
KAVEL'İN KAPISINDA
ÖLELERE
SUAL SORAN VAR MIDIR?

Süha Baykal

Kavel Kablo Fabrikası önünde işçilerin kurduğu «Grev hattı»

220 işçi, gece gündüz demiyor fabrika önünü tutmuş nöbetleşe bekliyorlar. Parolaları (gerçi her zaman kullanılır ama hiç biri bu kadar samimi değildir) hepimiz birimiz için, birimiz hepimiz için.

Sarıyer otobüsündeyim. Dışarısı zifiri kara. Biletçiden İstinye durağında bana haber vermesini rica ettim. «Kavel Kablo Fabrikasına mı gideceksiniz, bey?» dedi. Herhalde pekçok soran olacaktı ki. İstinye deyince akla Kavel geliyordu. Bana sorarsanız, Kavel'i haksızlığa direnenlerin sembolü yapmıştım. İşçiler tam 12 gündür direniyorlar. Bunun son sekiz günü fabrikada normal mesailerini yapıyorlarmış gibi nöbetleşe geçiyor. Gene her sabah 6'da fabrika önüne geliyorlar ama artık işbaşı yapmıyorlar. Fabrikanın önünde yaktıkları ateşin başına geçip dertleşiyorlar. Şöyle bir hesapladım 192 saat yapıyor nöbet süresi. 192 saat boyunca fabrika önünde çiğnenen haklarının barikatını kurmuş direniyor bu adamlar

İlk tanışma

Verilen târif üzerine dar bir sokağa saptım. Sağda solda tek tük insanlara rastlıyorum. «Dosdoğru bey dediler, mezarlığı geçince fabrikayı karşında bulacaksın». Dertli bir Karadeniz türküsü beni işçilerin arasına sürükledi. Söylenen bazı mısraları kendilerine göre değiştirmişti.

Sordum çobanlara,
Yüksek dağa kar mıdır?
Kavle'in kapısında ölenlere
Sual soran var mıdır?

Ortada, arasıra mazot dökülerek ateşi parlatılan tahta parçaları yanıyor. Ben varınca toparlandılar, sekiz on kişi kadar varlar. Yüzlerini pek seçemiyorum. Gazeteci olduğumu söyleyince ısınıverdiler bir anda. Hele geceyi onlarla geçireceğime inanamıyorlar bir türlü. Benim gelişim şerefine ateşe bir iki odun daha attılar.

Hepsi heyecanlı, pekçok şeyleri bir çırpıda anlatmak istiyorlar. Bütün sözler, karşıda yükselen fabrikaya bakılarak söyleniyor. Zaten ondan başka konu yok ki.

Kavel'in zili saatin 24 olduğunu haber verdi. Vardiya nöbetinin değişeceğini söylediler. İçlerinden biri:

— Merak etme ağbi, bizden sonra nöbeti alanlar daha iyi kumaştırlar. Anlıyacağın İngiliz kumaşı.

Biraz sonra yenileri geldiler. Selâmlaştık. Askerlikte olduğu gibi tekmil verdiler. Ama bu başka bir tekmildi.

— Kıramıyacağın şeyi bük, Zeynel Öztürk.

— Kısa telleri uzatan, Numan Çoban.

— Sekizlik tel çeker, Hasan Biçer.

— Çamuru hamur yapan, İsmet Öztürk.

— İbrahim Üzümcüye yol, İbrahim Toy.

En geride durana «Peki ama sizin tekerlemeniz yok mu? diye sordum. Adı İlyas Kabil'miş.

— İnsan böyle hallerde tekerleme düşünemez kardeş diyor. Hem siz onların bu soytarılıklarına aldırmayın.

Hâlen Maden İş Sendikası Şişli şubesi başkanıymış.

— Anlat biraz biraz birşeyler, nedir bütün bunlara sebep?

Aynen yaz ama...

İlyas, ateşin hemen yanındakı tümseğe oturdu. Sigarasını yaktıktan sonra başladı konuşmaya, «Aynen yaz ama» dedi.

«Burada ortalama olarak bir kişinin 8 saat sonunda kazancı ayda 380 lirayı pek geçmez. Bu gibi az bir parayla geçinen insanlar için ikramiye süpap vazifesi görür. Bu bakıma terinin hakkını tam alamıyan arkadaşlar, bu fazlalık para ile bir takım zarurî ihtiyaçlarını karşılarlar. Bak şu karşıda oturan Numan Çoban da öyle, köy yerinde düğün ne tutar ki, ikramiyeyi alsaydı evlenecekti. Ama şimdi ne gezer. Sağdan soldan yiyecek yardımı olmasa, bizde sendika olarak para vermesek ne olur, bu çocukların hali? Az çok demeden yıllardır çalışır dururlar. Ama bu ikramiyenin kesilmesi çok dokundu onlara. Bir kişinin hakkı dahi yense vazgeçmeyiz bu hareketten.

— Fabrika ziyan mı ediyordu yoksa ikramiyelerin kesilmesinde başka sebebler mi var?

— Fabrika ziyan eder durumda olsa zaten biz para istemeyiz. İbrahim Üzümcüoğlu müdür olunca değişti bütün bunlar. Kazancı iki misline çıkarmak istiyormuş. Nitekim 5 senelik mukavele yapmış.

— Patronlar ne diyorlar bu işe?

— Kardeşim onlar hepsi zengin insanlar. Tok açın halinden ne anlar? Yıllık kazancın arttırılması tabiî Vehbi Koç ile Burla Biraderler'in hoşuna gitmiş olacak ki hiç toz kaldırmadılar. Halbuki istediğimiz elli bin liranın içerisinde. Zaten mahkemeye başvurduk hakkımızı alacağız.

— Hayırlısı olsun. Mahkemenin ne zaman sonuçlanacağı belli olmaz. O zamana kadar neyle geçineceksiniz?

— Maden İş bütün parasını bu işe sarfedebilir. Zaten kuruluşumuzun gayesi de bu değil mi? İcab ederse başka sendikalardan da istediğimiz anda yardım alabiliriz.

Yorgan balosu

Teker teker sordum, evli olanların enaz ikişer çocukları vardı. Dört çocuklu Cemal Keskin:

— Ne yaparsın bey dedi, parası olanlar gece oldu mu sinemaya giderler ya da baloya. Biz ise ancak yorgan balosuna.

Fabrikada çalışanlar arasında hasta olanlar var mı hiç? diye sorunca;

— Var dedi İbrahim Toy. Memurlar hasta sadece, ama onlar doktora filân değil, kahveye vizteye çıkıyorlar.

İbrahimin bu sözüne hep beraber kahkahayı bastılar.

Bizden başka kimseyi çalıştırmayız, diyorlar bu fabrikada. Suni deri şefi Suat Akoz, istediği kadar işçi toplasın kahvelerden. Biz burada olduğumuz müddetçe kimseyi geçirmeyiz Kavel'in köprüsünden.

Yağmur başladı hafiften. Numan Çoban «Allah kızdı mı acaba bize» deyince. Deli misin be, dedi, İbrahim Toy.

Kavel Hilton

Yağmurla beraber kazıklar üzerine gerilmiş brandanın altına sığındık. Ateşi de çadırın önünde yaktık. İçerde ufak bir masa ile ters çevrilmiş gaz tenekesi... Duvarın dibinde akşamdan kalma ekmeklerle biraz peynir var, bir iki kâse de yoğurt. Daha çok varmış ama bir kısmını polislere vermişler. Önce iyi değilmiş ama, şimdi çok iyi anlaşıyorlar, polislerle. Gaz tenekesini oturmam için bana verdiler. Peynir ekmek ikram ettiler, hem yiyor hem konuşuyoruz.

Bu sırada fabrikayı yola bağlıyan köprü üzerinde bir polis göründü. Hızlı adımlarla yanımıza yaklaştı.

— Hava da amma soğuk be dedi, Allah yardımcınız olsun. Fakirin ekmeği ile neden oynarlar bilmem ki. Haklarınızı verseler kıyamet mi kopar, sanki. Duyduğuma göre ihraç ediyorlarmış kabloları. Eh, herhalde iyi para kazanıyorlardır. İkramiyenizi verseler kârdan zarar mı ederler yani?

Kahve dönüşü

Vakit sabaha yaklaşıyordu. Mezarlık tarafından kalabalık bir grup geliyor. Ramazan olduğu için sahura kadar vakit nasıl geçer, kahvede tombala çekiliyormuş. Yeni gelenler de Kaval'de çalışıyorlar. Yeni yeni yüzler ama dâvaları ayni hepsinin. Şimdi çadırın altında daha kalabalık olmuştuk. Aramıza daha geç katılan biri soluk soluğa gelmişti. «Ailem biraz rahatsız da onun için gecik tim, dedi.» Çadırda oturanların hepsi birden:

— Vargit evine yahu, dediler, biz senin yerine de nöbet tutarız. Zaten hepsi gönüllü nöbetçi kalmaya.

— Olmaz öyle şey, dedi, adımız yazılmış bir kere gelmek gerek. Hem tut ki, şu an fabrikada nöbetim var. Gitmiyecek miydim yani?

Evli bu adam, hem de altı aylık evli. Kızı kaçırıp öyle evlendiğini söylediler. Kalkmış paltosuna geçirmiş sırtına dosdoğru nöbete gelmiş.

Her yerde birlik

Haklarımızı alabilmek için daha epey günler nöbet tutacağız burada, dedi, içlerinden birisi. Bari gece kondu yapalım da içinde yatıp kalkalım. Mezarın üstüne yapalım da gömerken kolaylık olsun diye İbrahim söylendi. Hep beraber gülüştüler. Uzun bir sessizlik oldu. Yeni gelenlerden en yaşlı olanı:

— Acaba dedi, öbür dünyada da böyle buluşacak mıyız dersiniz?

— Öteki dünya'yı bilmem ama, böyle münasip ve icab eden zamanlarda buluşmamız şart.

İlyas'ın bu cevabı pek çok hoşuma gitti. Doğru dediler, evvel allah herzaman beraber olacağız.

Ateşe yeni odunlar atılıyor. Kimisi hafiften bir türkü tutturmuş mırıldanıyor, ya da sigaralarından derin nefesler çekiyorlar. Artık neredeyse sabah olacak.

Yatağından kalkan soluğu Kavel'in önünde alıyor. İçlerinde uzaktan gelenler de var. Selâm veren ateşin başına yanaşıyor. Artık Kavel Hilton kâfi gelmiyor barınmaları için. Fabrika önünde küçük gruplar toplanmaya başladı. Benim orada gece kaldığımı duyan yanıma yanaşıyor.

— Sizin burada olduğunuzu bilseydik gece gelirdik, diyorlar. Sağ olun dedim hepsine.

Oy şalım, pembe şalım

Vakit epey ilerledi. Artık geri dönmem lâzım. «Öğleye kadar kal da bir yemeğimizi ye diyorlar». Teker teker ellerini sıktım. Benimle mezarlığın ötesine kadar geldiler. Karadenizli Ardımdan yeni bir türküye başlamıştı bile.

Oy şalım, pembe şalım
Cel biraz dolaşalım.
Hepimiz işten atıldık
Kavel'in önünde buluşalım.

Yön Gazetesi Yazı İşleri Müdürlüğüne

6.2.1963 tarihli nüshasında (Zekât Sandığı) hakkındaki mütaleanıza cevaptır:

Dinen borç olan zekât, servetin Allah ve toplum nazarında tezkiyesini sağlar. Bunun, her şehir ve kasabada kurulacak hayır cemiyetleri tarafından toplanması, yardım mikdarının bilinmesine ve istatistik yapılmasına imkân verir. Daha şimdiden bunu istemek yersiz olur. Muhtarlar vasıtasiyle tesbit edilen fakirlere ihtiyaçlarına göre zekâtı dağıtmak, dilenciliğe meydan vermeyen ve içtimaî adâleti mümkün olduğu kadar sağlayan en kestirme bir çaredir.

Vergi nisbetleri ve vergi kaçakçılığı işleri ise, tetkiki Diyanete ait olmayan ayrı konulardır.

Saadettin EVRİM

Mc Cevat Önder Carthy

A.P.'nin malûm milletvekillerinden Mc Carthy Cevat, kulaktan dolma iktisat bilgisiyle, Sosyalist Kürtür Derneğinin, mâneviyatı reddeden, materyalist ve marksist bir dernek olduğunu keşfedivermiş; Efendim, Sosyalist Kültür Derneği, emeği toplumun temel değeri sayıyormuş. Marks da emeği istihsalin temel unsuru sayarmış.. O halde dernek Marksistmiş. Mc Cevat ise mâneviyatçıymış. Zira, emeği istihsalin temel *unsuru saymazmış, sermayeye de* ayni önemi verirmiş... Hem sermayeci, hem de mâneviyatçı olarak bir koltuğa iki karpuzu sığdıran Cevat Carthy böyle buyuruyorlar. Sosyalist Kültür Derneği ise, sermayeyi değil de, insanın yaratıcı gücünü temsil eden emeği temel değer saydığı için, maneviyat düşmanıymış! Ne var ki bütün dinler ve hemen hemen bütün ahlâkçılar mânevî değerlere inandıklarından dolayı, emeği temel değer sayarlar. Sermayeye böyle bir manevî değer atfeden din ve ahlâk ise yeryüzünde mevcut değildir. Hatta CHP. programında bile, emeğin temel değer olduğu yazılıdır. Hatta ve hatta kapitalist iktisatçıların çoğu, sermayeyi birikmiş emek şeklinde tarif ederek, onun tâli durumunu ortaya korlar.

Marksa gelince, o emeği temel değer değil tek değer saymıştır. Sosyalist Kültür Derneği ise temel değer demekle yetinmiştir. Mc Cevat Önder Carthy ise; sermayeye manevî değer izâfe ederek; en âdi anlamda materyalistlik yapmakta; sonra da maneviyatçılığı kimseye kaptırmamaya çalışmaktadır. Oldu mu ya!

Cevat Önder
Yerli Mc Carthy

Vehbi Koç'un tekzibi

Sayın Gazetenizin 6 Şubat 1963 tarihli, 60 sayılı nushasında çıkan «Koç'ta grev» başlıklı yazı münasebetiyle aşağıdaki noktaları umumî efkâra ve bilhassa sanayici, memur ve işçi arkadaşlara bildirmek mecburiyetindeyim. Bu yazımın aynen neşrini rica ederim.

1) Kavel bir limited şirkettir ve 1953 yılı sonunda kurulmuştur.
2) Kurulduğu tarihten bugüne kadar idaresi ile hiç bir alâkam olmamıştır.
3) İşçi ile idare arasındaki anlaşmazlığı ben de herkes gibi gazetelerden öğrendim.
4) Bu şirketteki hissem % 19 dur.
5) Şirketin en büyük hissedarı Barla Biraderler ve Şürekâsı'dır. Şirket kendileri ve ikinci büyük hissedar Bay Emin Aktar tarafından idare edilmektedir.

İşçilerin memlekette cari kanunlar yolu ile haklarını aramaları en tabii yol iken, grev yaptırılmalarından ancak memleket zarar etmiştir.

Yazıda «Koç'un General Elektrik Ampul Fabrikası'ndaki işçileri yardım ettiler, Silâhtarağa'daki fabrikasındaki *işçiler sakal bıraktılar»* denmek suretiyle umumi efkârda ve işçi nezdinde aleyhime haksız bir cereyan yaratılmak istendiğini görüyorum.

5 Ocak 1963 tarihinde İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde verdiğim konferansta da tebarüz ettirdiğim gibi, bir iş adamına düşen vazife, memleketinin kalkınması için iş gücünü arttırmak, sa*nayi yatırımları yaparak memleke*tin ihtiyacını imkân derecesinde yerli imalâtla karşılamak, işçiye iş bulmak, döviz tasarrufu sağlamak, kazanarak vergi vermek, sosyal yardımda bulunmak, hülâsa tek kelime ile memleketin kalkınmasında üzerine düşen vazifeyi yapmaktır.

Ben de bu düşünce ve gaye ile hareket ederek senelerden beri geceli gündüzlü vazifemi yapmağa çalıştım ve çalışacağım.

General Elektrik'teki hissem % ekette bir şeyler yapmağa, iş güsem % 20 dir. Fakat bu fabrikala*rın kurucusu olarak ve memleke*time hizmet yapmış olmakla iftihar duymaktayım.

Küçük yaştan beri prensibim «Kazan, kazandır» sistemini takip etmektir. Ortak olduğum şirketlerde çalışan memur ve işçilerin bir an evvel refaha kavuşmaları en büyük gayemdir.

Memleketin sanayileşmesi için sermayesini yatıran insanlar memlekete bağlı ve *hizmet etmeği se*ven insanlardır. Çünki o fabrika artık memleketin malıdır. Hiç kimsenin yaptırdığı fabrikayı mezara götürdüğü vaki değildir.

Şimdi yaşım 60'ı geçmiştir. Ben de bir çok insanlar gibi zevk ve sefaya dalarak veya kazandığımı bir köşeye saklayarak rahatça hayatımı geçirebilirdim ve geçirebilirim. Bunlardan hiç birisini yapmayarak geri kalmış olan bu memlekete bir şeyler yapmağa, iş gücünü arttırmağa ve bir çok eserler meydana getirmeğe çalışırken, bana *yardımcı olması ve takdir etmesi* icap eden işçi sendikası başındaki arkadaşların bu şekilde beyanları beni üzmüştür.

Memleket olarak çok gerideyiz. Batı âleminin ilerlemesini ve bilhassa uçakla bir saat mesafede olan komşumuz Yunanistan'ın kısa zamanda yaptığı kalkınmayı görerek memleketin her ferdinin elele vererek üzerine düşen vazifeyi *yapması lâzımdır. Her sahada ye*tişmiş insanlarımız azdır. Birbirimizi yıprandırmakta mâna yoktur.

Müşterek Pazar'a gireceğimiz şu sırada sanayi mamullerimizde randımanı yükseltip maliyetleri düşürmek mecburiyetindeyiz. Maliyette ucuzluk temin edip ihracat yapamadığımız takdirde rakiplerimiz bizi yaşatmıyacaklardır. *Mütemadiyen borç alarak bu memleketi* kalkındıramayız. Ona göre çalışmak mecburiyetindeyiz. Bunları yapamadığımız takdirde memlekette büyük işsizlik olacağını kat'i olarak şimdiden bilmemiz lâzımdır

Beş senelik programın bir çok yatırımların yapılmasını icap ettirdiği bu sırada Kavel'de yaratılan havanın yatırım yapacaklar üzerinde menfi tesir yaptığına işaret eder, sıhhatım müsaade ettikçe ve imkânım oldukça memleketimin kalkınması için daha bir çok fabrikalar kurarak hizmet etmeğe devam edeceğimi bildiririm.

Saygılarımla,

VEHBİ KOC

öhhöö — Hüseyin Korkmazgil

Hod - endîşî Gayrı - endîşî

«Bizde neden bilim adamı yetişmez?» derdururdum. Türkiye İktisat Gazetesi adlı, «odalar» ın çıkardığı «hod—endişi» cerideye şöyle bir göz atınca, bunun nedenini anladım. Vehimleri iyi niyetinden daha ağır basan Namık Zeki Aral Bey, Sosyalist Kültür Derneğine bozulmuş. Biti kanlıları, lüplüpçüleri, lokmacıları, goygoycuları, vatan evlâtlarını, yağmacıları, sömürgenleri Haçlı Seferine çağırıyor. Birlikte okuyalım «hod—endişi» ceridevi:

«Dernek bugünden ilân ediyor ki, hükmi şahsiyeti ve âzâsı vasıtasiyle memlekette girişeceği neşriyat veya propaganda ile halka sosyalist bir terbiye vermeye çalışacak ve memleket halkını kapitalizmden, yâni ferdî mülkiyetten, hususî sermayeden, hususî teşebbüsten soğutup müşterek mülkiyete müstenid iktisadî bir rejime ısındırmak üzere kendi sahasında her imkânı kullanacaktır. Bu şartlar karşısında bilhassa varlıklı sınıfa mensup büyük küçük toprak sahipleri, büyük küçük fabrika sahipleri, büyük, küçük teşebbüs sahipleri... Hülâsa bütün mal mülk sahipleri gibi bugün câmianın kaahir ekseriyetini teşkil eden tabakaları uyanmalıdırlar. *Varlıksız tabakaları mal mülk nizamına* tâbi tabakalar aleyhine harekete geçirmek isteyen dâvetleri lâyık olduğu ciddîyetle telâkki eylemeli ve kendileri de haklarını muhafaza için biran evvel teşkilâtlanmaya kıymet ve ehemmiyet vermelidirler. (...) Binaenaleyh tâbi olduğumuz açık rejimde sermaye sahipleri, toprak sahipleri, teşebbüs sahipleri —günün arzettiği tehlikeyi görüp takdir ederek— haklarını müdafaa eylemek ve bugün için memlekette pek mahdut bir zümre tarafından sosyalizme celbedilmek istenilen saay erbâbına da hakikati ve menfaatleri anlatmak üzere birleşmelidirler. (Şu ve bu şekilde birlikler halinde) Saay erbâbının da menfaati teşebbüs sahiplerinin, sermaye sahiplerinin, toprak sahiplerinin menfaatleriyle tev'emdir. (...) Evvelâ hod-endîşî, sonra gayr-endişi! Evvelâ can, sonra cihan! Cemiyette hayat budur.»

Şimdi, anladınız mı bizde neden bilim adamı yetişmediğini? Neden fikir hürriyetinin gelişemediğini?

Sayın ve zamanında pek nadide iktisatçımız Nemık Zeki Aral beyefendi bunca zahmete katlanıp iki kilometre yazı yazıncıya kadar, elini ağzına boru yapıp:

— Yangın vaaaaar! Eeey fabrika sahipleri, tarla sahipleri, sermaye sahipleri mal elden gidiyor! Malını seven Haçlı Seferine katılsın! Lüplüpcüler, goygoycular, yağmacılar, vurguncular, hırsızlar, karmanyolacılar, buyurun Haçlı Seferine! diye bağırabilirdi. Hem, bu daha etkili olurdu.

Yandım PTT!

Balaban, sergi açmak üzere Ankara'ya geldi. Yerdi, yöreydi, karttı, pankarttı derken, ara uzadı, köye dönemedi. Koalisyon *hükümetine yardım etmek için yıllardır gö*rülmedik bir karakış da gelip Ankara'ya, yollara oturdu. Balaban'ın Emine'si haber *bekler*, para bekler. *Balaban'ın Hasan'ı, Hik*met'i baba bekler. Balaban iğne üstünde... Bir de uçak kazası olmaz mı! Balaban kapkara kaygulara gömüldü. «Yollar kapandı kardan, haber çıkmadı yardan.»

Balaban tuttu, 24 Ocak 1963 de, Yapı Kredi Bankası aracılığıyla Seç köyüne, Emine Balaban'a para yolladı. Bir de taahhütlü mektup yazdı, bankanın havale makbuzunu mektubun içine koydu, postaladı. Günleri saymağa başladı. Haber yok!

Bundan sonrasını Balaban'dan dinliyelim:

— Bursa PTT idaresi, mektubu köye göndereceği yerde, üzerinde «T.C. PTT. U.M. No. » ve «Adlî Tebliğ.. İhbarnamesi» yazılı dut yaprağı kadar bir kâğıda «PK 162 Emine 183» yazıp köye yolluyor. Kâğıdın üstünde bir de «Bursa 26—1—63» damgası var... Köyde elli tane Emine var. Acaba bu kâğıt hangi Emine'nin? Tabii hiç kimse kâğıda sahip çıkmıyor. Hele, kâğıdın üzerinde «Adli Tebliğ» gibi lâfları da görünce, Emineler tüm korkuyorlar. Bizim Emine de korkuyor ve almıyor kâğıdı. Bana ait değil, diyor. Ben buradan Seç köye vardığımda PTT'nin hayırsız kâğıdı da tam bizim eve gelmişti. Kâğıdı aldım elime, üzerindeki numarayı bendeki makbuzun numarasıyla karşılaştırdım ki, tıpkısı. Ulan, bu kâğıt bizim be, dedim. *Doğruca Bursa'yı* PTTT ye uğradım, önce mektubu aldım, ardından da parayı... İşte size Bursa PTT idaresi!»

Evet, işte size bir PTT idaresi! Bolca hayır dua edin, olur mu?

Marpuççular başında

Böylesine eğlenceli bir kış geçirdiğimi hatırlamıyorum. Olup bitenlere şöyle bir göz atalım:

— Koalisyon sallanıyor. Koalisyon çatırdıyor. Koalisyon yıkıldı yıkılacak. Koalisyon tarihe karışıyor. (Bazı gazeteler)

— Koalisyon dimdik ayaktadır. Kim demiş onu? (Ekrem Alican)

— Koalisyonu ayakta tutan AP ve YTP dir. Çünkü ikisi de af istiyor. Koalisyon yıkılırsa, af çıkmaz. (Bazı gazeteler):

— Dış yardım suya düştü. Konsersiyum, Plân'ı beğenmedi.

— Bir Türk Parlâmento heyetinin Moskovayı ziyareti konusu ortaya çıkınca, Amerikan Senatörü Mister H., Senatoda şöyle bir konuşma yaptı: «Türkler dönek değillerdir ve diğer bazı memleketlerde görüldüğü gibi, dış politikalarının temelini ekonomik oportünizmi teşkil etmemektedir. Türkler aslandırlar. *Türkler gibisi yoktur. Yaşasın aslan ve de* kaplan Türkler!»

— Başbakanın kulağına darbe—i hükûmet lâfları fısıldanıverince, sıkı emniyet ve de güvenlik, zabıta ve de mazbuta tedbirleri alındı. Amma, gene de darbe—i hükümet olamaz ve de rica ederim, olmamalıdır. Çünkü biz şeyiz. Hani, şey var ya...

— Irakta darbe—i hükümet oluverdi. Bak şu heriflere! Yapacak şey mi bulamamışlar? Koalisyon ve de helva sohbeti yapsınlardı ya... Çok ayıp, çok.

— Meclis Komisyonunun aldığı karara göre, Gelir Vergisi oranı iniyor. Yeni oranlara göre, yüksek kazanç sahiplerinden daha az vergi alınacak (Gazeteler).

— Milletvekilleri, halkın vergilerini arttırırken, kendi vergilerini azaltmak istediler (Gazeteler).

— Amacımız, sosyal adâleti gerçekleştirmektir (Başbakan).

— Gökay, «Gecekondu halkı insan gibi yaşamalı» dedi. (Hımmm, demek ki şimdiye kadar ve halen insan gibi yaşamıyorlarmış! Peki, oylarını nasıl kullandılar?)

— *İstanbulda gecekondu semtini* gezmeğe çıkan Bekata'nın o güzelim arabası çamura saplandı. Arabayı gecekonducular ite—kaka çıkardılar. Bekata, bu durum karşısında fazlaca duygulanarak şöyle dedi: «Çok acıyorum gecekonduculara... Gecekondulara gelince utanıyorum. Buyurun, biraz da bizim orada oturun.»

— Alican, «İkinci affa da sıra geldi. Amma velâkin, 141 ve de 142 nci maddeler katiyyen Anayasaya aykırı değildir» dedi.

— *İnönü dedi ki, «Af mı? Pişşşt! Alan da* kaçan mı?»

— 27 Mayıs, bundan böyle bayram günü olacak: «Anayasa ve Hürriyet Bayramı...»

— Başbakan, Radyo konuşmasında «İyi yoldayız» dedi.

— Hayır, katiyyen iyi yolda değiliz! Başbakan doğru söylemiyor (Bazı gazeteler ve A.P.) Vesaire, vesaire, vesaire...

Sadede gelelim

Akaryakıta zam *hikâyesi* çıkınca, bazı milletvekilleri, bu arada CHP Erzincan Milletvekili Zeynel Gündoğdu birden coşu—coşuverdi:

— Olamaaaaz! Akaryakıta zam olamaz! İstemezüüüüük!

Eh, biz de istemezük amma, neye yarar ki? Vaziyet durum bundan ibaret. «Zeynel Gündoğdu, kendisi nakliyeci olduğu ve de bir sürü arabası bulunduğu için akaryakıta zammı istemiyor» deyiverdik. Vay, sen misin *bunu diyen!* Gündoğdu'nun takkesi tepesinden uçu—uçuvermiş:

— Yön mecmuası millî bünyeye zarar veriyor! Neşriyatında servetlere karşı buram buram husumet kokan Yön mecmuası... Böyle alçakça bir tecavüzü bilmem ki nasıl cevaplandırmak icabeder? Arkadaşlar, servetlere husumet korkusu veren neşriyat millî bünyeye zarar vermektedir. Dış yardımları engellemektedir. Biz liberal sisteme dayanan blokun müttefikiyiz... Yön mecmuası yabancı *sermayeyi* ürkütmektedir, yerli yatırımları tehir etmektedir. Servetlerin dışarıya kaçırılmasını teşvik etmektedir. Hükümetin dikkatini çekeriz!

İşte, Zeynel Gündoğdu böyle diyor!

Şoförlerin belinden su alan kimdi? İstanbulun eski valilerinden Fahrettin Kerim Gökay'dı, değil mi? Bence çok haklıymış!.. Ama, bu usulü şoförlere değil, başkalarına uygulamak şartıyla... Herşey arıyoruz da milletvekili adaylarında, «Heyet—i Sıhhiye Raporu» aramıyoruz!..

Niyazi BERKES

200 yıldır neden bocalıyoruz?

V - MEŞRUTİYETTE TÜRKCÜLÜK HAREKETLERİ

★

Türkçülük hareketinin olumlu hizmeti, Osmanlı aydınlarının kafasındaki dincilik, Batıcılık ve özellikle Osmanlıcılık hayâllerini darbelemesi ve hatta yıkması, bunun dil, tarih, kültür ve çağdaşlaşma ile ilgili taraflarında Türk düşünüşünde önemli değişiklikler meydana getirmesi oldu. Tarih açısından Türkçülüğün ilerici yanı budur

Önce kendi kendine yardım

Toplumsal reformlar yapılmayınca dış borçlanma ve yabancı sermaye yatırımları ile kalkınma politikasının fayda yerine zarar, kalkınma yerine çökme getirdiğini Tanzimat, İstibdat, ve Meşrutiyet devirlerinin olayları üzerindeki tartışmamız gereği kadar göstermiştir. Ne zaman olursa olsun, böyle bir gidişin vereceği sonuçlar şunlardır: (1) halkın yoksullaşması, (2) ulusal servetin dışarı akması (3) yatırımları ulusal kalkınma hedeflerine göre değil, yabancı sermayenin azami kâr sağlaması amacına göre şekillendirmesi, (4) yabancı sermayenin kendine azami hukukî ve siyasi korunma yolları bulması ve bunlarla ulusal egemenliğin sınırlarını zorlaması, (5) toplumsal reformları engellemesi, özel ve kamu teşebbüslerini daraltması, (6) memlekette demokrasiyi imkânsızlaştırması.

Şimdi bunlara karşı güdülecek çabaların bu şartlar altında nasıl zorlaştığını, nasıl kısır yollara doğru çevrildiğini, sonunda demokrasi dâvasından uzaklaştırıldığını göreceğiz. Bunu bize Meşrutiyet devrinde başlayan «halka doğru» hareketinin tarihi gösterir.

Halka doğru!

Bugün olduğu gibi, o zaman da demokrasi akımı parti savaşları içinde boğulmuştu. Zamanında tek parti bile bulunmayan Abdülhamit düşünce, ortaya bir alay parti ve hizip çıktı. Şimdi olduğu gibi, o zaman da birçok aydınlar «teşebbüs-ü şahsî» (bugünkü özel sektör), din, Turan gibi kavramlarla uğraşırken politikacılar da İttihat, Ahrar ve İtilâf (adlarındaki bir alay harflerle insanı kekemeye çeviren bugünkü partiler misali) partileriyle, Kanunu-u Esasi, Âyan, Meb'usan (bugünkü Anayasa, Meclis, Senato misali) gibi bir alay lâkırdı içinde kendilerinden geçmişlerdi. Plân, program yapacak ne vakitleri, ne istekleri ne de, gördüğümüz gibi, yetkileri ve bilgileri vardı. Çok defa olduğu gibi halk ta gene devrime arkasını çevirmişti. Durumu kötüleştikçe, şimdi Menderes devrinin anılması gibi, halk Abdülhamit devrini hasretle arar; bu züppelerin yedi düvele karşı koymuş bir padişahı nasıl yerinden attığına şaşar, ve dünyanın sonu geldiğine hükmederdi. Bundan da en çok gericiler, yobazlar, ve çıkarcılar faydalanırdı.

Politikacıların particilik kavgalarına gömülmesi Osmanlıcılık siyasetinin çıkmazlarından ileri geliyordu. Başlıca iki kamp arasındaki «ittihat» (kaynaşma) mı, «itilâf» (uzlaşma) mı kavgası aslında bir «ihtilâf» kavgası, yani Osmanlı camiasındaki Türkten gayrı milliyetlerin ayrı bir ulus olarak kopması kavgası idi.

Meşrutiyet devrinin halkçılık hareketi, bu Osmanlı milliyetçiliğinden kurtulma çabası olarak doğdu. Hürriyet rejimini bir demokrasi anlayışı olarak görme eğilimi, Meşrutiyetin ilk yıllarında devrimci görüşlerin merkezi olan Selânik'te başladı. Burada küçük bir grup gencin kurduğu fikir çevresi «Yeni Felsefe Mecmuası» ve «Genç Kalemler» adlı iki dergi de bu yeni fikirleri yaymağa başladılar. Bunlar, bugün de yapıldığı gibi, aralarında açık oturumlar yapıyorlar, her defasında belirli bir reform konusunu ele alıyorlardı. Tartışmalarını ve onlarda beliren fikirleri yayınlıyorlardı. Bu tartışmalarda bir grup sosyalizmi benimsiyordu. Batı'nın sosyalist düşünürleri hakkında okuyuculara bilgi verme işinden başka, Batı'yı sosyalist bir görüş açısından eleştiriyorlar; Türkiye için yeni bir toplumsal görüş gerekliliği üzerinde duruyorlardı. Hepsi aynı görüşte olmamakla beraber, ayrı fikirleri dürüstlükle yayınlıyorlardı.

Bunların tartışmalarından yavaş yavaş «Yeni Hayat» adını taktıkları bir akım belirmeğe başladı. Buna paralel olarak, «Genç Kalemler»deki yazarlar halkçılık fikrini savunuyordu. Bunlar devletle halk veya aydınla kütleler arasındaki uçurumu gösteriyorlar, bunun sadece bir dil meselesi olduğunu sanarak aydınların halk diline dönmesi gerektiğini savunuyorlardı. Meseleyi sadece bir dil meselesi imiş gibi koymakla işin tâ başında yanılmış olmalarına rağmen bunların çabalarından yavaş yavaş bir «halka doğru» hareketi gelişiyordu. Bu dergi bugün Türkçülük fikrinin öncüsü olarak gösterilir. Bu ancak kısmen doğrudur. Onun asıl temsil ettiği fikir halkçılıktır. Bu yüzden İstanbulun Osmanlıcı genç aydınları (ki içlerinde sonradan Türkçülüğün başına geçenler vardı) bunları fazla devrimci bularak hücuma geçmişlerdi.

Yeni Hayat grupunda başlayan sosyalist akımın arkası gelmedi, yavaş yavaş kuruyup gitti. Bunun başlıca sebebi, halkçılığın bile Osmanlılık birliğine aykırı sayıldığı bir devirde sosyalistliğin Makedonya ve Ermeni devrimcilik hareketlerinin benimsediği bir görüş olması idi. Meclis-i Meb'usanda bile bir hayli Makedonya, Ermeni ve Rum sosyalist mebusları vardı. Diğer sebebi, bu görüşün Türk halk kütleleri ile yani köylü ve işçi ve fakir halk zümreleri ile bir ilişiği olmayan akademik bir ilgi olarak kalması idi. O zaman gerek köylüyü, gerek işçiyi ve gerek kasaba ve şehir fakir halkını tehdit eden tehlike bir sınıf dengesizliği olmaktan ziyade Türk ve müslüman olmayan milliyetlerin üstünlüğü tehlikesi olarak görülüyordu. Türk halkının karşılaşacağı savaş bir sınıf savaşı değil, milliyetler savaşı olarak beliriyordu. Türklerden başka milliyetler arasındaki milliyetçilik akımının başlaması da Batı nüfuzunun bir eseri idi. Şimdi Batı diplomasisinde de milliyetlerin bağımsızlık kazanması fikri, Osmanlı imparatorluğuna karşı kullanılmaya başlamıştı. Vaktiyle Balkan milliyetlerinin uyanışında Rusyanın kullandığı bu diplomatik tezi şimdi Türkler arasında karışık yaşayan ve bağımsız bir devlet olabilmek için gerekli toprak temeline malik olmayan milliyetler lehine, Batı Avrupa diplomasisi de benimsemişti. Batı'da hem liberal hem sosyalist çevreler bu milliyetlerin bağımsızlığı tarafını tutuyordu. Osmanlı imparatorluğundaki bütün milliyetler ayaklanacak olsa bu imparatorluk baştan başa kundaklanmış olacaktı.

İşte bu akım karşısında Türk aydınları arasında başlayan «halka doğru» hareketi sosyal reform ve kalkınma, Türk halkına ulaşma ve aydınlatma amaçlarını kaybederek Türk milliyetçiliği şekline girmeğe başladı. Yeni Hayat çevresindeki sosyalist akım karşısında yavaş yavaş Ziya Gökalp'ın temsil ettiği «mefkûreci» (idealist) akım üstün gelmiye başladı. Çevrenin uzun tartışmalardan sonra vardığı sonucu bildiren şu cümle Yeni Hayat akımının sonunu gösterir: «Biz sosyalistler gibi tebeddüller istemiyoruz. Çünkü bunların bir hayal olduğuna kaniiz. Biz içtimai vicdanı rehber ittihaz ediyoruz. Yolumuzu oradan alacağımız hakikatlere göre tayin edeceğiz».

Sosyalizmi hayal sayan aydınların «içtimai vicdan» dediği şey de hayal değil miydi, denecek. Bu hayalin arkasında gerçeğin ne olduğunu, o sırada Cenevre Türk Yurdundan dergiye gelen mektuptaki şu cümleler açıklamaya yarar: «Biz mefkûre olarak Türklüğün yükselmesini istiyoruz. Bir Rum gibi bankacı, bir Ermeni gibi tâcir, bir Avrupalı gibi herşey olmalıyız. Bunlar esas olarak alınınca seçilecek yolların ne istikamette olacağını düşünürüz. Bu düşünce bizi herşeyden önce Türk Gençliğinde bir milli şuur tevlit etmeğe sekvediyor.»

Türk halkından uzak Türçülük

O zamanlar Türk aydınları arasında, Prens Sabahattin'in moda ettiği bir «nokta-i istinat» yani dayanak arama çabası vardı. Düşünürler Arşimet gibi ellerinde manivelâ imparatorluğu kalkındıracak bir destek aramakla meşgüldüler. Bir kısmı bunu şeriatte, bir kısmı Batı yardımında veya Anglo-sakson eğitiminde buluyordu. Fakat kimse fikirden destek arama yerine toplumu, Türk toplumunu destek olarak görmeyi düşünmezdi, çünkü Türk toplumu fikir olarak bile mevcut değildi onlarca. Kimse Türk halk kütlelerinde dayanacak bir nokta göremiyordu. Makedonya ve Ermeni sosyalistleri kendi haklarında desteği buldukları halde Türk aydınları Türk halkını ancak bir «mefkûre» olarak tasavvur ediyorlardı. Türkten gayrı müslüman kavimler ve Avrupalılar bütün tarihleri boyunca Türke Türk dedikleri halde Türkiye'de Türk yok, yalnız müslüman ve Osmanlı vardı.

O zamana kadar «millet» denildiğinde akla müslümanlıktan gayrı dinden olan halklar gelirdi. Kelimenin asıl Arapça anlamı da buydu. Onun için bir kısım aydınların Türk milletinden bahsetmelerini Osmanlı aydınları çok garip bulmuşlar; alay etmek için onlara «Türkçü» adını takmışlardı. Bunlara karşı yöneltilen en kuvvetli itiraz, Türkçülüğü gütmekle Osmanlı devletinin dağılmasına hizmet edildiği iddiası idi. Bu bakımdan, Türkçüler de sosyalist fikirleri benimsiyenler kadar

Prens Sabahattin: Bir hayalperest...

Yusuf Akçora: İktisatçı aradı, ama bulamadı....

hlikeli görünürlerdi. Fakat Türkçülerin ne halkçıların ve sosyalistlerin bula madığı dayanak geçmişti. Osmanlı impa torluğunda Rumların, Balkanlıların, Er menilerin, Arapların, Arnavutların ayrıl mak istemeleri gibi, Çarlık imparatorlu nda 1905 devriminden sonra Rus olma n kavimlerin milliyet hareketleri kuv tlenmişti. O zaman bu hareketle ilgili lunanlar Osmanlı devletine dayanmak tiyacını duyarlar, fakat bunda fazla ü itli gözükmezlerdi. Bir defa, Abdülhamit endini Çarın durumunda gördüğünden nlara yüz vermez; hattâ Rusya ile iyi çinmiye bakardı. Osmanlı aydınları a sında, özellikle İslâmcılar arasında Ta arlara karşı derin bir antipati vardı usya Türkçüleri de Abdülhamit Türki esini Çarın Rusyasından daha geri gö rler; Türkiye Türklerine tepeden bakar r; Osmanlı aydınlarına da güvenmezler . Açıkça: «bu imparatorluktan size fay a yok; Rumlar, Ermeniler, Araplar hak onların dâvası da bizim dâvamız gibi meşru» diyemiyorlardı (bunda yalnız Yu f Akşura daha cesurdu; bu fikri e oldukça açık yazmıştı).

Meşrutiyet devrimi Rusya Türk mil yetçilerine ümit verdi ve onları Türki ede uyanan halkçılık hareketine yanaş rdı. Osmanlı aydınlarının halkçılık ha ketini temelsiz bulmalarına, Osmanlıcı rın «devleti yıkıyorsunuz» itirazına kar burların elinde cazip bir dayanak rdı: Onlara koca bir Türk âlemi sunu rlardı. Bu fikir, halkçılık hareketine eyhtar olan aydınları bile yola getirdi; attâ bazıları Türkçülük hareketinin ba na geçtiler.

Türk aydını böylece halka gitmek erdinden kurtulmuştu. İstanbul konak rında oturup muhayyele yardımı ile ürkçülük yapmak mümkündü. Hattâ manla Türkçülük sırf bu demek olma başladı. Bazı İstanbul Türkçüleri Türkü vrupalıların ve Amerikalıların muhayye sinde yaşayan şark halıları ve ibrikler e bezenmiş arabesk sedirlerde oturan riye hacıağaları gibi tasarlardı. Ahmet ikmet gibi şık salon Türkçüleri biraz aha demokratikti: Büyük Ada'daki köşk rinin kalın perdelerinin aralığından A yokuşlarında gür sesi ile üzüm satan, tturacağı beş-on kuruşla tefeciye borcu ödeyeceğini uman Anadolu uşağının vvetli vücudunu zevk ve gıpta ile seyre rek Türkçülük yaparlardı.

Bir kısım Türkçülerin muhayyelesin e ise Türk, yavaş yavaş arabesk sedir rden, Ada yokuşlarında daha uzaklara meğe başladı. Zamanla halk, halk dili, lka doğru gibi deyimlerin yerini Oğuz an, Karakurum, Moğolistan gibi kelime r almağa başladı. Gökalpın romantik lkçılığı, Ömer Seyfeddinin halk dili mpanyası silinmeğe başladı. Daha ön «Genç Kalemler»e saldıran paşa-çocuk nna bu yeni kelimeler daha eğlenceli, ha ekzotik geliyordu. Asıl Türkçüler iki düşünürle tam anlamıyle kaynaşa dılar; çünkü zaman zaman ikisinin de lkçılığı teperdi. Biri taşradan geldiği için Anadolunun halini bilir; öteki asker olduğu için Balkan uluslarının uyanışını tanırdı. Biri Türkçülüğün «törecilik» olmadığını anlatmaya, asıl Türkçülüğün yarının modern, çağdaş, demokratik Türk ulusunun yaratılması uğruna çalışmak demek olduğunu göstermiye çalışırdı. Öteki halk masallarından bir edebiyat yaratmağa çalıştı; nihayet bir süre sonra bıkıp yazılarında Türkçüleri tehzil etmeğe başladı.

Türk halkının durumu

Halktan olmayan aydınlar hayalât âleminde yüzerken asıl Türk Anadoluda paçavralar içinde borca boğulmuş, bu Türkçülükten hiç habersiz yaşıyordu. Abdülhamit zamanında bütün teşebbüsler yabancı sermayeye bırakıldığından tabiatıyle hiç bir reform teşebbüsüne, hattâ Tanzimatta olduğu kadar bile girişilmediği için halk kütlelerinin durumu daha da kötüye gitmişti. Meşrutiyetin ilk yıllarında Anadolu ve köylü ile ilgilenme başladığı zaman (meselâ Tanin yazarı Ahmet Şerif'in röportajlarında olduğu gibi) görülen manzara şu idi: halk devrimi duymuş, ümitlenmişti. Fakat henüz devrimin ikinci yılında bulunulduğu halde şimdiden hayal kırıklığına uğramıştı. Çünkü hiç bir şey değişmemişti. Köylüye hâlâ mütegallibe, toprak ağaları hâkimdi. Hükûmet idaresi de bunların hükmü altında idi. Yer yer isyanlar, eşkiyalıklar devam ediyordu. Bozukluk ve ahlâksızlık her tarafı sarmıştı. Toprak reformu yapılmamış, kadastro ve hipotek tasarrufları ancak zengin ağalara yaramıştı. 1858 Arazi Kanununun uygulanması için gerekli işler yapılmadığından miri toprakların yağması devam etmekte idi. Batılı yazarlara göre, ziraî nüfusun yüzde beşini teşkil eden çiftlik sahibi ve ağalar ekilir toprakların üçte ikisini ellerinde tutuyorlardı. Ziraî nüfusun yüzde 87 sini teşkil eden köylünün önemli kısmı arazinin ancak yüzde 35 ine malikti. Köylünün yüzde sekizi topraksızdı (iyimser bir tahmin). 15-20 bin hektarlık toprağı olanlara karşılık ortalama köylü mülkü adam başına yarım hektardı. Mahsulün yarısına kadarı marabacı, ortakçı köylü tarafından tarım yatırımına katılmayan ağaya toprak ranti olarak gidiyordu. Resmen yüzde 12.5 lan âşar, mültezimler sayesinde hasadın yüzde 30-40 ını alıp götürüyordu. Anadolu tefecilerin cenneti olmuştu. Böyle bir toprak rejimi, vergi ve borç şartları altında çiftçinin çoğunluğunun kalkınma imkânları yok edilmişti. Orta toprak sahibi köylünün ne borçtan kurtulma, ne de kredi ve teknik yardım alma imkânları vardı. Bu şartlar altında modern tarım usullerinin uygulanması diye bir şey olamazdı.

Türk hububat tarımı Abdülhamit zamanında yeni bir darbe daha yemişti. 1860 - 1896 yılları arasında, Amerikada yapılan büyük tarım teknolojisi ilerlemeleri yüzünden bütün dünya piyasalarında zahire fiyatları ortalama yüzde 50 düşmüştü. Rusya gibi büyük tarım memleketleri buna ağır gümrüklerle mukabele ederek paçalarını kurtarmağa çalıştıkları halde Türkiye kendi gümrüklerine hâkim olamadığından bu teknolojik terakkilerin tepkileri köylüyü can evinden vurmuştu. Tâ Amerikadan, Kanada'dan kalkıp Türkiyeye gelen buğday Türkiyeye kendi köylüsünün buğdayından daha ucuza maloluyor, Türkçü beylerin sofralarına billûr gibi ekmekler halinde çıkıyordu. Sahil ve demiryolu bölgeleri dışındaki Anadolu bu devirde kendi — için — üretim şekli dediğimiz ekonomik köstebekleşmenin içine artık iyice gömülmüştü. Modern çağdaş uygarlık ancak kasabaların kenar mahallelerine gaz tenekesi halinde varmıştı; köy hâlâ çıra devrinde idi.

Böyle olduğu halde, bütün şehir ve kasaba nüfusunun vergi tutarına bakarak, köylünün yıllık ödediği vergi tutarı altı misli fazla idi. Ama bu, şehir ve kasabalarda oturan milyonlarca Türkün az vergi verdiğini göstermez. Şehir ve kasaba halkının ödediği vergi tutarının büyük kısmını esnaf, küçük ticaret erbabı, ve işçi ödüyordu. Türkiyede büyük kazanç yapan büyük sermaye yatırımları gittikçe arttığı halde vergi gelirlerinin düşüklüğünün sebebi asıl kazanç sahibi olan büyük ticaret ve endüstri işletmelerinin vergiden muaf olması idi. Çünkü bunlar Türk kanunlarının mükellefiyetlerine tâbi değillerdi. Asıl vergi yükü köylü, esnaf ve işçinin sırtında idi.

İşte Türk halkının gerçek durumu buydu. «Halka doğru» hareketinin sonuçlandığı Türkçülük ise Türkü başka hayal plânlarında görüyordu. Realiteler muhayyeleleri tarihin şanlı sahifelerine, Bozkurt ve Eergenekon gibi kulaklara erkekçe ses veren kelimelerin efsaneleştirdiği Turan yaylalarına kaçırtacak kadar itici idi

Parrus'un şaşkınlığı

O zamanlar, köylünün yoksulluğu ile batılıca kalkınmanın iflâsı arasındaki nedensel bağınlığı bilecek kimse yoktu henüz. Hepsi şiir ve edebiyat meraklısı olan Türkçülere bunu iktisatçıların göstermesi lâzımdı. Fakat Fransızca économie politique el kitaplarından edinilmiş bilgilerle yetişen bu iktisatçılar, öğrendikleri ekonomi biliminin yukarıda anlattığımız Anadoluya uygulanacak tarafını bir türlü bulamıyorlardı. Batı endsütri uygarlığının kanunlarını inceleyen ve ona uygun doktrinler sağlayan bu eserlerle bu iptidai toplum manzarası arasında o kadar çok fark vardı ki iktisatçılar bu işte kendilerini bugünkü astronotların fezası gibi bir boşlukta buluyorlardı. Türkçülerin içinde ekonomik konulara kafası yatkın biricik adam olan Yusuf Akçura, Türk iktisatçılarını halk ve köylünün meseleleri hakkında yazı yazmağa davet ettiği zaman hiç birinden cevap alamamıştı.

İşte o zaman Türkiyede bulunan bir yabancı sosyalistin yazılarını dergisine koymağa mecbur oldu. Yazılarında Parvus adını kullanan Alexander Helphand zamanında tanınmış bir Marxist sosyalistti. Rusyada 1905 devriminde rolü olanlardan olduğu için Siberyaya sürülmüş, oradan kurtularak Türkiyeye sığınmıştı. Türkiyeye geldiği zaman Türk aydınlarının dünyanın ve kendi memleketlerinin ekonomik durumundan ne kadar habersiz olduklarını, sürgünlüğünde gördüğü Orta Asya hakkında ne hayaller beslediklerini öğrendiği zaman az daha küçük dilini yutacaktı. Kapitalizm ve emperyalizm arasındaki bağlantı hakkında zamanına göre yeni olan fikirlere dayanarak Türkiyedeki durumun bir izahını yaptı, ve onlara Namık Kemal'denberi bilinmesi gerektiği halde unutulmuş olan şu haberi verdi: Türkiye Avrupa emperyalizminin avucuna girmişti. Türk aydınlarına sosyalizmden sözetmeye lüzum bile görmedi; onlara sadece memleketlerinin bir ekonomik ve istatistik tablosunu çizdi. Yaptığı hesaplarla gösterdi ki borçlar hikâyesi ve yabancı yatırımları işi tarihte eşi görülmedik bir mali dolandırıcılık ve ekonomik soygunculuktu, ve Türk halkı bunu bilmiyordu. Türk köylüsünün ve esnafının neden sefalette olduğunu ve neden hep böyle kalacağını; Genel Borçlar rejimi durdukça, kalkınma için dış yardıma başvurma siyasetine devam edildikçe, yabancı sermayesine yarayan liberalizm yolunda gidildikçe Türkiyenin kalkınmasına riyazi imkân olmadığını anlattı. Nihayet, Türk aydınlarına birkaç tavsiyede bulundu: Türkiye siyasi esaretten kurtulmak için her şeyden önce ekonomik esaretten kurtulmalıdır. Bundan başka kurtuluş yolu yoktur. Türkler bağımsız yaşamak istiyorlarsa iktisaden kendi işlerini kendileri görecek hale gelmek zorundadırlar. Çağımızın istediği bir iktisadi kuvvet vücuda getiremiyecek olursanız helâk olmanız muhakkaktır. Balkan muharebesinden sonra da Türkiye mali ve sınaî bakımdan eskisinden fazla soyulmağa devam edecektir. Zira bu memlekette asıl hükmedenler ne hükûmet, ne Türk halkı, ne müslümanlar, ne hristiyanlardır; burada gerçekte hükmeden Avrupa maliyesidir. Siz alacaklılarınızın hizmetçileri durumuna düştüğünüz gibi, devletiniz de onların çıkarına hizmet etmektedir (anlamca aynen böyle olan bu sözün yalnız bazı kelimeleri bugünün diline çevrilmiştir). En önemli mesele, bütün hezimetlerinizin Avrupa diplomasisi ve yüksek mali çevreleri tarafından hazırlandığını artık anlamanızdır. Türkiye için kurtuluş yolu demokrasidir, fakat bu demokrasi sizin tanıdığınız diplomatlar ve bankerler Avrupasının demokrasisi değil, kendi müstebitleri ve soyguncuları ile savaşan Avrupanın demokrasisidir. Siz aydınlar halktan uzaklaşmışsınız; kendi milletinizi tanımıyorsunuz. Siz milletinizi, ya kendi hayalinizde kahramanlık heyûlâsı şekline sokarak göklere çıkarıyorsunuz, ya da cehalet ve muhafazacılığından ötürü onu yerlere çalıyorsunuz. Fakat siz milletinizin kanının artık son damlasını akıtmakta olduğunu hâlâ görmüyorsanız, başkentinizin kapıları önünde gürlemekte olan top sesleri kalplerinizi sarsmıyorsa, siz avcıları tarafından kuşatılmış ve bir av hayvanı gibi bir köşeye sıkıştırıldığınızı hâlâ anlamıyorsanız size daha ne söyliyebilirim?

Bu acı sözlerin yazıldığı zamanlarda Türkçülük dergilerinin sahifeleri eski Türk tarihi kahramanlıkları, efsaneleri, ve masalları ile, Kazan fabrikatörleri ve Bakû milyonerlerinin başarı destanları ile tütüyordu. Adları çok kere «Hacı» ile başlayıp «-iyef» veya «-iyof» eki ile biten bu milyonerlerin halkçılığın değil, Türkçülüğün eseri olduğu sanılıyordu. Hacı Zeynel Abidin Takıyef, Aka Murtaza Muhtarof, Mahmut Bay Hüseynof'ların hayatı Rockefeller'lerin başdöndürücü başarılarını hatırlatıyordu. Bu parlak tablolar karşısında aynı sahifelerde çıkan Parvus'un acı sözlerini kim okurdu? Cenevre'li Türk Yurtçuların «bir Rum gibi Banker, bir Ermeni gibi tacir, bir Avrupalı gibi herşey olmak» mefkûresini anlattığımız şartlar altında Türkiyede gerçekleştirmek mümkün olsaydı bundan Rusyada olduğu gibi bir Türk burjuva hareketi doğabilirdi. Oradaki burjuva hareketi müzikte, kadınlıkta, edebiyatta, dini fikirlerde, eğitimde Türkiyedeki mukabillerinden çok daha ilerlide idi; Prens Sabahattin'in Türkiyede bir yenilik sanılan «teşebbüs-ü şahsi ve adem-i merkeziyet» fikri Rusyada çoktan bilinen bir şeydi. Fakat, Türkiyedeki şartlar içinde sosyalizm kadar Türkçülük te hayali bir plânda kalmağa mahkûmdu. Türkçülük hareketinin olumlu hizmeti, Osmanlı aydınlarının kafasındaki dincilik, Batıcılık ve özellikle Osmanlıcılık hayallerini darbelemesi ve hattâ yıkması; bunun dil, tarih, kültür ve çağdaşlaşma ile ilgili taraflarında Türk düşünüşünde önemli değişiklikler meydana getirmesi oldu. Tarih açısından Türkçülüğün ilerici yanı budur.

Ama, Türk toplumunu, geçmişinin geri şartları içinden çekip geleceğin ileri demokratik toplumuna çıkarmanın gerektirdiği plânlı ve rasyonel yolu bulmak işinde, Türkçülüğün başarısızlığını felâketli sonuçlara götüren ve İslâmcılık, Osmanlıcılık kadar Türk realitelerinden uzak olan yanları vardı. Bundan sonraki yazıda bu yanların, ne yönlere çevrildiğini göreceğiz.

Gelecek yazı:
Türkçülüğün başarısız sonuçları

IRAK

14 Temmuz'un devamı

Her şey, Cuma günü sabahın erken saatlerinde Dicle nehrinin kıyısındaki bir çeşit kaleyi andıran Savunma Bakanlığının bombalanmasıyla başladı. Daha sonra ihtilâlciler, Bağdatın kuzeyindeki Karadat Maryam mahallesinde bulunan radyo istasyonunu ve Şam yolu üzerindeki verici istasyonları hiç bir çarpışmaya lüzum kalmaksızın ele geçirdiler.

Sıra artık Kasım ve taraftarlarının tevkifine gelmişti. Bu işi de, Akdenizin Doğusunda şimdiye kadar göze çarpmıyan paraşütçüler yüklendiler. Albay Abdülkerim Mustafa Efrak'ın paraşütçü birlikleri, Milli Savunma Bakanlığı bombardımanından sağ çıkanları kolayca teslim aldılar. Kanlı ihtilâl, ciddi bir mukavemetle karşılaşmadı. Bu durum, Kasım Rejiminin, her türlü destekten mahrum kaldığını gösterdi.

Bununla beraber ihtilâl, başvurulan ihtilâl tekniği bakımından kanlı oldu. Bu, gökten inme ihtilâlin tabii sonucudur.

Orta Doğu bölgesinde Hava Kuvvetleri tarihte ilk defa başarıyla ihtilâl yapmaktadır. Hava Kuvvetleri şimdiye kadar ihtilâlleri bastırmakta başarıyla kullanılmıştı. fakat hiç bir zaman kendi hesabına bir ihtilâli müsbet sonuçlandırmamıştı. Bu, ihtilâl teknikleri bakımından büyük bir yeniliktir. İkinci yenilik, ihtilâle paraşütçü birliklerinin karışmasıdır. Paraşütçü birlikleri, Orta Doğu ihtilâllerinde ilk defa faal rol oynamaktadır.

Irak'ta 8 Şubat ihtilâlini başaran paraşütçü birliklerinden biri
Orta Doğu'da yeni bir ihtilâl metodu

Bu yeni ihtilâl tekniği dünyada hayret ve endişeyle karşılandı. Anadolu Ajansına göre, bu yeni ihtilâl tekniği karşısında Londranın tefsiri şudur: **«Ortadoğu meseleleri uzmanlarının dikkatini çeken bu olaylar, aynı zamanda Londra'da oldukça endişe de uyandırmıştır. Zira Orta Doğuda başarılı bir Hükûmet darbesinden alınan ilk ders, bu darbede kullanılan metodu, başka bir bölgede uygulamak olmaktadır.»**

İhtilâl nasıl karşılandı?

İhtilâl kolayca başarıya ulaştı. General Kasım, ele geçirilerek kurşuna dizildi. Kasımın kurşuna dizilişini, Bağdat halkı televizyondan tâkip etti. Bu arada Bağdat Radyosu, 1956'da Süveyş kanalına yapılan tecavüz sırasında bestelenen Mısır marşı «Allahü Ekber»i çalıyordu...

İhtilâl büyük bir destek gördü. Özellikle, Üniversite öğrencileri ihtilâli ilk destekliyenler arasında oldu. Nâsırcı tanınan Irak Öğrenci Birliği, «Diktatörlük idâresinin kurbanı olan arkadaşlarımızın hâtırası adına ihtilâli destekliyoruz» diyerek, ihtilâlcilerin safına katıldı. Dış memleketlerdeki Iraklı öğrenciler ihtilâli tamamen desteklediklerini açıkladılar. Memurlar Sendikası, ihtilâlden yana olduğunu bildirdi. Nâsır taraftarı sayılan Sosyalist İşçiler Federasyonu da, «Halkın iradesiyle yıkılan eski rejimin baskı ve ihanetine karşı mücadele eden işçiler ve işçi sınıfı adına ihtilâli destekliyor ve halk ordusuna katılıyoruz «Yaşasın ihtilâl Kahrolsun halk düşmanları» şeklinde bir bildiriyle, ihtilâli seçti. Kasımın çeşitli imtiyazlar ve yüksek maaşla kendine bağlamaya çalıştığı askerî birlikler de yeni rejime bağlılıklarını bildirdiler.

Kasım'a karşı ayaklanan Kürtlerin tutumu ise belli değildir. Gerçi yeni rejim Kürtleri yatıştırmaya çalışmakta, bu maksatla kabineye Kürt Bakanlar almaktadır. Fakat Irakta Nâsırcı bir idâre, Kürtlerin muhtariyet taleplerini şu veya bu şekilde yerine getirmek yerine, Kürtlerle daha enerjik şekilde mücadele yolunu seçebilir. Bu sebeple, Arap milliyetçiliğinin kuvvet kazanması, Kürt liderlerinin endişelerini arttıracak niteliktedir. Bununla beraber Kürtler de şimdilik Kasımın devrilmesinden memnun görünmektedirler.

Iraklı Komünistler de Nâsırcı bir idâreyi arzu etmemekle beraber, onlara karşı da vaziyet alan ve partilerini kapatan Kasımı, gereken enerjiyle savunmadılar.

Dışarıda da yeni Irak ihtilâli, 1958 deki gibi büyük tepkilere yol açmadı. Ne İsayı ne de Musayı memnun edemiyen âciz Kasımın yerini alacak bir idâreye Batılılar çoktan razı olmuş gibiydiler. Buna ihtilâlcilerin, «Komünistleri temizliyoruz. Petroller emniyet altındadır» gibi sloganları eklenince, Washington'un Sosyalist olduklarını söyleyen ihtilâlcilere hafiften bir sempati bile duyduğu söylenebilir. İngiltere biraz daha endişeli, fakat mütevekkildir. Mısır ise, Irak olaylarını Nâsırın ve Arap milliyetçiliğinin büyük zaferi olarak selâmlamaktadır. Kahire, «Teğmenler ihtilâli» ismini verdiği Irak hareketini, bir Mısır ihtilâli telâkki etmektedir.

Diğer Orta Doğu ülkelerinin bir kısmı ise, ihtilâlden hiç memnun olmamışlardır. Arap memleketleri arasındaki rekabeti ve kavgaları bir emniyet unsuru sayan İsrail muhtemel bir Irak — Mısır yakınlaşmasından ürkmektedir. Ürdün ve Suriye hükûmetleri, Bağdat — Kahire ittifakının karşısında uzun müddet dayanamıyacaklarını çok iyi bilmektedirler. Yemen ihtilâlinden sonra Ortaçağın Suudi Arabistanı ise gününün gelmesini beklemektedir.

General Kasım ve Muhafızı Yarbay [illegible] Vasfi Tahir
Baş Verdiler

Sovyetlere gelince, gerek Irak gerek Mısır ile iyi münâsebetlerini devam ettirmeye önem veren Moskova, Irak ihtilâli hakkında yorumlardan kaçındı. Moskova, Mısırda da olduğu gibi, yeni Irak hükûmetinin Komünistleri tevkif etmesine herhalde önem vermiyecek, durumunu sâdece yeni hükûmetin dış politikasına göre ayarlıyacaktır. Batıya yatkın bir tarafsızlık politikası, Moskovanın herhalde hoşuna gitmiyecektir. Fakat Irakın Batıya hafiften meyleden bir tarafsızlık politikasını seçmesi kuvvetle muhtemeldir. Buna karşılık Batılılar, bir taraftan İsrail, öte taraftan Ürdün, Suudi Arabistan gibi dostlarının endişelerini yatıştırmakta güçlük çekeceklerdir.

İhtilâlin nedenleri?

Kasım neden düşürüldü? Neden Irak'ta bir ihtilâl daha oldu? Bu soruların cevaplarını 8 Şubat Bağdat harekâtından sonra vermek son derece kolaydır. Aslında Irakta yeni bir ihtilâlin olmaması, daha anormal, olması daha normal sayılabilir.

Kasım, kendisini iktidara getiren sebeplerin doğurduğu huzursuzluktan Irak'ı kurtaramamıştır. Yeni bir ihtilâlin de, kurşuna dizilmesinin de sebebi kendisinden bekleneni yapamamasından doğan memnuniyetsizliği susturmak için, Nuri Said devrini hatırlatan tedhiş metodlarına baş vurması olmuştur.

Bütün Orta Doğu'yu altüst eden Arap milliyetçiliği Kasım zamanında susturulmuş, her milliyetçilik hareketi ardında Nasır'ın saklı olduğu düşüncesiyle elebaşı olanlar yok edilmiştir. Bu hususta Kasım o kadar ileri gitmiştir ki, 14 Temmuz ihtilâlini kendisi ile birlikte başaran en yakın ihtilâl arkadaşı — şimdi Geçici Cumhurbaşkanı ilân edilmiştir — Albay Abdülsselâm Arif'i önce Bonn'a Büyükelçi tâyin ederek Bağdattan uzaklaştırmış, daha sonra kendisinden habersiz Irak'a döndü diye Mehdavi'nin «Halk Mahkemeleri»nde muhakeme ettirerek idama mahkûm etmiş, fakat bu arada merhamete gelerek, idam cezasını müebbed hapse çevirmiş, sonra da bir ihtilâl yıldönümünde serbest bırakılmasına karar vermiştir. Ama Kasım, diğer Nâsırcı subaylara karşı aynı merhameti göstermemiştir.

14 Temmuzdan sonra Kasıma ilk cephe alanlar Arap milliyetçileri, Nâsırcılar olmuştur. Kasım bunların muhalefetini, komünist denen gruplara verdiği tâvizlerle telâfiye çalışmıştır. Bir süre sonra siyasî partilerin kapatılması, daha doğrusu siyasî faaliyetlerin son derece sınırlı bir hale sokulmasıyla, Kasım, komünist denen gruplara daha fazla muhtaç olmuştur. Bu devre de uzun sürmemiş tehlikeli bir oyun oynadığını her geçen gün biraz daha komünist denen grupların kucağına gitmekte olduğunu gören Kasım, sâdece orduya dayanarak diğer kuvvet gruplarını da birbirine karşı kullanarak Irakı idâre etmeği denemiştir. Bu denemede gösterdiği başarı kendisine Batılıların «jonglör» adını takmalarına sebep olmuştur.

Kasım'ın idâresinden halk memnun olmamıştır. Büyük arazi sahiplerinden alınan arazinin topraksız köylülere dağıtılması işi başarı kazanmamış, büyük halk çoğunluğunun içinde bulunduğu sefaleti yok edemiyen beceriksiz kalkınma hamleleri de sâdece memnuniyetsizlikleri arttırmıştır. Kra Fay

DOĞU-BATI ve TÜRKİYE

İsviçre'de yayınlanan «Die Weltwoche» adlı haftalık dergide Türk parlâmento heyetinin Mayıs'ta yapacağı Moskova ziyareti dolayısiyle özetini aşağıda okuyacağınız ilgi çekici bir yazı çıkmıştır.

Otuz yıldan sonra ilk defa olarak bir Türk Parlâmento heyeti Sovyetler Birliğini ziyaret edecek. [illegible] yıl önce Boğazların Türk ve Ruslar tarafından beraberce savunulması yolundaki arzusu Türkiyeyi batı blokuna sıkı bir şekilde bağlamıştır. Şimdi Amerikan Jüpiter füzeleri üsleri çekiliyor. bunların yerine Türkiyeye Polaris'li denizaltıların verileceği söyleniyor. Fakat füzeler Türk topraklarındaki Amerikan üslerinde, Amerikalıların kontrolu altında idi. Polaris denizaltıları ise Akdenizin herhangi bir yerinde üslenecektir. Türkiye bu tip denizaltıya diğer NATO üyeleri gibi sahip olamıyacaktır. Amerikanın bu tutumu Batı ile Doğu arasında billûrlaşmağa başlayan «Münasebetlerin normalleşmesi» meselesinin yeni bir noktasını teşkil etmektedir. Gerginliğin böylece ortadan kalkışı Türkiyeyi yeni etki alanlarına itecektir. Nihayet Türkiyeye böyle önemli rol oynatan etken, soğuk harptir. Soğuk harp bitince Türkiyenin «Özel mevkii» de kaybolacaktır. Ülke askeri üslükten çıkacaktır.

Türkiye, doğum nisbeti çok yüksek, siyasi bakımdan dengesiz ve son derece ağır sosyal ve iktisadi problemleri olan bir geri kalmış ülkedir.

Plânın başarısızlığı halinde kaçınılmaz gibi görünen sosyal bir ihtilâl eğer önlenmek isteniyorsa, Beş Yıllık Plânın başarı ile yürütülebilmesi için Türkiyenin askeri yardımdan çok iktisadi yardım görmesi gerekir. Ayrıca yapılacak başka bir iş de 500 bin kişilik çok büyük ordunun azaltılması lâzımdır. Bu ülke ihtilâl istemiyorsa acele iktisadi kalkınma ve sosyal yardıma muhtaçtır. Bu bakımdan Türkiyenin Sovyetler Birliği ile münâsebetleri çok önemlidir. Kuzeydeki hasım ile münâsebetler Türk dış politikasına her zaman tesir gösterdi. Bu münâsebet Türkiyenin Batı karşısında durumuna bağlıydı. Sık sık bütün Türklerin doğuştan Rus düşmanı olduğu iddia edilmektedir. Fakat unutulmaktadır ki Türk milli kahramanı Kemal Atatürk ve Lenin 1921 de Batıya karşı müşterek savaşlarında, dost ve müttefik olarak beraberce çalışmışlardır. Ve Sovyetler Birliği, Türk İstiklâl Savaşını silâh ve malzeme ile desteklemiştir. 1960 ihtilâli ve Eski Başbakan Menderesin idamından sonra Sovyetler, Ankara ile münâsebetlerinin düzelmesi bakımından büyük gayretler de bulunmuşlardır. Mayıs 1961 de Sovyet — Türk dostluk paktının kırkıncı yıldönümü dolayısıyla Başbakan Kruşçef ve Başkan Gürsel arasında mektup teatisi olmuştu. Bahis konusu olan şeyler hep Sovyet inisyatifine bağlıydı. Türkiyede hali hazırda batıya karşı büyük bir memnuniyetsizlik mevcuttur. Batının beş yıllık plânı gereği gibi desteklemediği ileri sürülmektedir. Türkler ne ortaya atılan meblağlardan, ne de şartlardan memnundur.

Durmadan tekrar edilen uzun vadeli Sovyet kredi tekliflerinin Türkiyenin bugünkü durumuna bakılırsa cazip görülebilir. Türkiyenin Avrupa Ortak Pazarına girmek için yaptığı müracaat savsaklanmakta ve bu durum Ankarada hoşnutsuzluk yaratmaktadır. Türkiye ile Yunanistan arasında iktisadi ve coğrafi durum bakımından fazla bir fark olmamasına rağmen Yunanistanın derhal ortak üye olarak alınması, talebini aynı zamanda yapan Türkiyenin kapı önünde bırakılması bu hoşnutsuzluğun başlıca sebebidir. İngilterenin Ortak Pazara girme meselesindeki anlaşmazlıklarla meşgul bulunduğu bir devrede Batının dikkat nazarlarından kaçan bu nokta aslında çok önemlidir.»

İlhan Selçuk — Geride kalan kazanıyor!...

İhtilâller zincirine bir halka daha eklendi. Irak'ın haşin diktatörü Abdülkerim Kasım bir manga askerin kurşunlarıyla idam edilmiştir.

Olaylar o kadar hızlanmıştır ki, bu süratin milletleri nereye götürdüğünü veya nereye götüreceğini görmemek için artık kör olmak lâzımdır. Yemen ihtilâlinin üstünden henüz kaç ay geçmiştir? İran Şahı umulmadık bir cesaretle reformlar peşindedir. Suriye sallanmaktadır. Nasır sosyalist Milli Yasanın icaplarını hazırlamaktadır. Uzak Doğudaki gelişmeler Rusya ile Amerikayı mecburi bir yakınlaşmanın anlayışı içine sokmaktadır. Cezayir tam bir oluşun başlangıcındadır.

Bütün bu olayların dünya politikasında yaratacağı tesirleri şimdiden hesaplamak zorundayız. Batı'nın sempatisi ve dikkati Türkiyedeki ilerici kuvvetlere çevrilmiştir. Amerika ister istemez az gelişmiş ülkelerin menfaat çevreleri dışında, sağlam kuvvetlerle temasa geçmek yolunun ilk hazırlık adımlarını atmaktadır.

Bununla beraber Türkiyedeki kör çevrelerin hâlâ rüyalar içinde olduğu da gerçektir. Dünya dış politikasındaki değişmenin iç politika gelişmesindeki mukadder çizgilerini hazmetmeğe hazır bir ortam yoktur. Bu hazımsızlığın izleri Irak ihtilâliyle bir daha ortaya çıkıyor. Şu anda Türkiyede bir takım çevreler Irak ihtilâlini kendi ölçülerine göre gelişigüzel yorumlamaktadırlar. Gazetelerin çoğu bu faydasız aldatmaca oyunu ile doludur.

Halka ve aydınlara dayanmıyan bir idârenin er geç tepetaklak yuvarlanması elbette bir sürpriz değildir. Cümle âlem zaten Kasım'ın politikasının çıkar yol olmadığını biliyordu. Memleketteki çeşitli kuvvetler arasında bir cambaz ustalığı ile denge kurmak, sonra da bu ip üzerinde bir ileri bir geri vakit öldürmek... Ne faydası vardır, bu tutumun? Önceki ihtilâl 1958'de olmuştur. O zamandan bu yana da dört yıl çabucak geçivermiştir. Şimdi geriye baktığımız zaman Kasım'ın idâresinden yarım bir toprak reformundan başka olumlu hareket göremiyoruz. Ne hürriyetler alanında... Ne reformlar alanında... Hiçbir siyasi, sosyal, iktisadi müsbet iş yapmadan sırf dengeyi muhafaza etmeye çalışmak... Bu bir politika değildir. Yeni ihtilâlin de rüyası ne olursa olsun, milletlerin hayatındaki temel kanunları hesaba katmadan yürüyebileceğini sanmak aptallıktır. Bu bakımdan da acele hükümlere kapılmamak gerekir.

Türkiye ile Irak arasında şu veya bu şekilde hemen bir köprü kurmak mânâsızlık olur. Mânâsız olmıyan bir yakıştırma belki de yukarıda anlatıldığı gibi çeşitli kuvvetler arasında bir köprü kurarak durumu idâre etme sanatının bizim de başlıca politikamız oluşudur. Çok partili bu parlâmento rejimi içinde ve nisbi fikir özgürlüğü ortamında bulunmamız bizi Iraktan uzaklaştıran büyük farklardır. Bununla beraber hangi nizam içinde olursa olsun donmuş ve beceriksiz iktidarların şu veya bu şekilde düşmesi mukadderdir. Elbette bir ihtilâlle düşmek, bir seçimle düşmekten çok farklıdır.

Seçimle düşmenin imkânsız olduğu olağan üstü halleri düşününüz. CHP. iktidarının karşısındaki en büyük muhalefetin iktidara seçimli veya seçimsiz geçebilmesinin yasak olduğu hükûmet başkanına yakın çevreler tarafından ilân edilmişse ne olacak.

Kimse böyle bir iddiaya bir «zihni spekülâsyon» nazarıyla bakamıyor. Gerçi başka medeni ülkelerde bu türlü düşünceler demokratik rejimlerin ciddiyetiyle telif edilemez. Ama bizde önemi yok. Hele gerçekten seçimi kazandığı halde iktidara geçmek şansı olmıyan partilerin daha da beter demokrasi taraftarı görünmesi işi hafifçe mizaha kaydırıyor ise de görülen lüzum üzerine şimdilik üstünde pek durulmuyor.

Böylece alternatifi olmıyan bir demokratik düzen denemesinde tek şans kalıyor. Bugünkü iktidarın yarın ki seçimleri de kazanması...

Nasıl kazanacak seçimleri Cumhuriyet Halk Partisi...

Şimdiye kadar hiç kazanamadığına göre bundan sonra kazanması pek akla yakın gelmiyor. Akla yakın gelen İsayı, Musayı, Muhammedi ve hatta Buda'yı da idâre etmek. Bu dengenin yaprakları arasında ne bir iş yapmağa imkân var, ne de bir adım atmaya... Böylece Milli Birlik idâresinin kurduğu dinamik bir plânlama teşkilâtı işe yaramaz hale getirilmiş plâncılık oyunu başlangıcında mızıkçılıkla son bulmuştur. Reform kelimesi sık sık ağızlarda dolaşmakta [illegible] bir sakız halinde çiğnenmektedir. 27 Mayıs ihtilâlinin lideri Cumhurbaşkanı Cemal Paşa politikacıların Anayasaya aykırı mânâsızlıklarını veto etmek zorunda kalmaktadır.

Hükûmet içindeki ileri fikirli aydın bakanların yapmak istedikleri tek tük ferdi atakları daha Meclis komisyonlarında hem de kendi partilerinin elemanları tarafından işlemez hale sokulmaktadır.

Bütün bu hikâyeler içinde muhalefeti iktidarından, iktidarı muhalefetinden geri bir parlâmentoda itici, ve götürücü kuvvet olarak bir grup aydın fikirli politikacı bile yoktur. Öyle bir yarış ki bu, kim geride kalırsa o kazanacak.

Tek şans ilerici kuvvetlerin parlâmento dışında teşkilâtlanarak cemiyeti bir yöne doğru sürüklemekte olumlu tesirler yapmasına kalıyor. Bu türlü davranışları şüpheli nazarlarla süzüp yıkmaya çalışan statükocuların bu rejimin devamında yeni cereyanların kendi tesirlerinden çok daha faydalı olduklarını da inanmaları gerekir. Türkiyede mevcut düzenin devamı için ileri adımlar atmak mecburiyetindeyiz. İleri adımlar atmaktan korkmıyan müesseseleri yaratmak ve cemiyetteki tesirlerini artırmak mecburiyetindeyiz.

Zaman geçmektedir. Bu iktidar başa geçeli iki yıla yaklaşmaktadır. Ortada tek bir müsbet ve olumlu iş yoktur. Çünkü geride kalanın kazandığı bir yarışta başka türlü olmasına imkân yoktur.

Demokrasi nizamının bekçiliği propagandasına borazan başı olanların bu gerçeği unutmamalarını dileriz. Bu donmuş denge politikasının yarınlara ne hazırlıyacağını şimdiden düşünmeliyiz.

Çünkü bazı insanların yarınları yoktur, ama milletlerin yarınları vardır.

Abdüsselam Arif
İkinci defa ihtilâl!...

sal zamanında mutlu azınlığın refahı yolunda kullanılan petrol gelirlerinin büyük halk kütlelerine, en verimli yollardan aktarılmasında da başarı gösterilmemiştir. Ordunun memnun edilmesi ve yeniden teçhizi için sarfedilen meblağlar, kalkınma hamlesinin başarısızlığa uğramasında ve halkın memnuniyetsizliğinde önemli rol oynamıştır.

İçten dıştan gelen tahriklerin de tesiriyle artan memnuniyetsizlik karşısında Kasım 1961 yazında kendi Dış İşleri Bakanına dahi haber vermeden bir adım atmış, halkın dikkatini dışarıya çevirmek ve kazanacağı başarıyla içte kaybolan itibarını telâfi etmek için, Kuveyt'i ilhaka kalkmıştır. Hesapsız adımının yarattığı tepkiler karşısında geri çekilmek zorunda kalan Kasımın durumu bu olay dolayısıyla bir kat daha güçleşmiştir.

Bütün bu güçlükler ortasında Kasım ordunun desteği ile ayakta dururken veya bu intibaı verirken ortaya Kürt meselesi çıkmış, Kuzey Irak'taki Kürt hareketinin bir türlü bastırılamaması Kasımın ordu içindeki itibarının da, ordu mensuplarına verdiği bütün tavizlere rağmen, sanıldığı kadar kuvvetli olmadığını göstermiştir. Kasım'ı Orta Doğu'daki menfaatleri için tehlikeli bulan İngilizler, Ürdün Kralı Hüseyin vasıtasıyla, kendisine kafa tuttuğundan ve Arap milliyetçilerine baskı yaptığından Nasır Ajanları halkın memnuniyetsizlik duygularını körüklemeğe başlamışlardır. Bu faaliyetlerin hepsi birleşince Kasım sonu belli bir yolda, geriye dönme serbestisini kaybetmiş olarak ilerlemeğe başlamıştır.

İki ay önce Halk Mahkemeleri Başkanı, Kasımın kader yoldaşı Mehdavi'nin oğlu üniversite öğrencileri tarafından dövülmüş, Mehdavi'nin şikâyeti üzerine Kasım üniversiteye asker sevketmiş, yüzlerce öğrenci yaralanmış, tevkif edilenlerin sayısı bini aşmış, üniversiteliler derslere boykot ilân etmişlerdir. Böylece ortaya, günümüzün klasik ihtilâl ortamı çıkmıştır. Bu ortam içerisinde, her an çevresinde düşmanlarını mevcudiyetini vehmeden Kasım, 5 Şubat günü muhtelif rütbeli 35 subayın önce emekliye ayrılmasını, sonra da tevkifini emretmiştir. İşte Bağdatta bardağı taşıran damla bu olmuştur. Fakat ihtilâlin kökünde, Kasımın aydınlarca istenen ve kütlelerce beklenen, sosyal ve ekonomik ihtilâli gerçekleştirememiş olması yatmaktadır.

Bağdattaki 8 Şubat ihtilâli, Irak Hava Kuvvetleri tarafından başlatılmış ve daha sonra bazı kara birliklerinin de katılmasıyla başarıya ulaşmış bir harekettir. Hava Kuvvetlerinin Kasıma yakın[illegible] ile tanınan kumandanı General Celâl Avukati bertaraf edilmiş, iki sene önce siyasete karıştığı iddiası ile emekliye sevkedilen 35 yaşındakı Havacı Kurmay Albay Abdülkerim Mustafa ihtilâli idâre etmiştir. İlk kurulan askerî juntaya Abdülkerim Mustafa ile birlikte rütbeleri teğmen ve üstteğmen olan 4 subay ile gençlik teşkilâtlarını temsilen bir sivil katılmıştır.

Harekatın tamamiyle muvaffak olması ve, mukavemet eden Savunma Bakanlığının teslim alınmasıyla bir geçici hükûmet kurulmuş, Cumhurbaşkanlığına da Albay Abdüsselâm Arif getirilmiştir.

Kabinede yer alan bakanlardan çoğu Baas partisi mensubu olarak tanınmakta olup, harekâtı gerçekleştiren genç subayların da Baas partisi taraftarları oldukları ileri sürülmektedir. Arap Milliyetçiliği ve Sosyalizm üzerine bina edilmiş Baas partisi mensupları yanında kabineye giren Milliyetçi İstiklâl Partisi üyelerinin de «Arap Birliği» görüşünde birleştikleri belirtilmektedir. Ayrıca isyan hâlindeki Kürtleri yatıştırmak için Barzani taraftarlığıyla tanınan eski Milli Eğitim Bakanı General Fuat Arif ve diğer bir Kürt asıllı bakan kabineye alınmıştır.

Bu duruma göre yeni idarenin temel karakterinin Arap milliyetçiliği ve sosyalizm olduğu söylenilebilir. Tıpkı Nâsır gibi... Yalnız Orta Doğuda Arap Milleiyetçiliğinin, bütün Arapların birleşmesi şeklinde ortaya çıktığı unutulmamalıdır. Arap milliyetçiliği, Arap Birliği demektir. Nitekim Suriyenin Mısır ile merkeziyetçi bir şekilde birleşmesine önayak olan, bugün Irakta da duruma hâkim görünen milliyetçi Baas Sosyalistleriydi. Yalnız Suriye — Mısır birleşmesi, Baas Sosyalistleri de dâhil, Suriyede hayal kırıklığı yarattı. Hazırlıksız girişilen bu merkeziyetçi birleşmeden Başkan Nâsırın da memnun kaldığı söylenemez. Iraka hâkim olan Sosyalist Arap Milliyetçileri, herhalde bu denemeden ders almasını bileceklerdir. Bu bepie İrak — Mısır yakınlaşmasının, merkeziyetçi bir Arap Birliğine kısa zamanda yol açması beklenemez. Bağdat — Kahire arasındaki balayı uzun sürerse, ihtiyatlı bir Federasyon ve Konfederasyon teşebbüsü adım adım başarıya ulaşabilir. Her halü kârda, İrakta Nâsır aleyhtarı Kasımın devrilmesi ve yerine Nâsır taraftarı bir idarenin gelmesi, Suriye, Ürdün ve Suudi Arabistan gibi Arap memleketlerinde Nâsırcı kuvvetleri harekete getirecektir.

Nitekim şimdiden Suriyede geniş çapta talebe nümayişleri olduğu, bir çok talebelenin polis kurşunları altında can verdiği bildirilmektedir. Suriye Hükûmeti ise, kurtuluşu, onları Nâsırın kucağına düşmekten kurtarmak amacıyla, yeni İrak idarecilerine yakınlaşmada görmektedir. Suriyede durum kritiktir.

Ürdün'e gelince, tek dayanağı İngiliz kuvvetleridir. İngilterenin biraz gevşek davranması, Kral Hüseyin'in sonu demektir. Suudi Arabistan ise sallantıdadır.

Esasen bu memleketler şimdiye kadar ancak Batının Nâsırın genişlemesini önliyici bir politika tâkip etmesi sayesinde ayakta durabilmişlerdir. İngilizlerin bölgedeki nüfuzu gittikçe azaldığına göre, Amerikan Politikasında ufak bir değişiklik, Ortadoğuda Nâsır hâkimiyetine götüren yolu açacak [illegible]

Amerikan politikasında ise böyle bir değişikliğin belirtileri görülmektedir. Nitekim hâlen Washington — Kahire münasebetleri oldukça iyidir. Washington, dost petrol Kralı Suud'u gücendirmek pahasına, Yemendeki Nâsırcı ihtilâl idaresini tanımakta tereddüt etmemiştir. Amerika, İraktaki Yeni Nâsırcı idareye karşı da aleyhtar tutum takınmamıştır. Öyle anlaşılıyor ki Amerika, Orta doğuda komünizmin gelişmesini önlemek için, Kral Suudlar ve Hüseyinler yerine, milliyetçi ve aşırı devletçi Nâsırcı idareleri desteklemekten artık eskisi gibi ürkmemektedir. Bu sebeple, Nâsırla şu veya bu şekilde yeniden hudut komşusu olmamız artık uzak bir hayal sayılmamalıdır. Özel teşebbüsçü Amerika, milletlerarası kapitalizme tamamen karşı olan ve kuruluşu müfrit bir devletçilikte arayan Nâsırın, Orta Doğu liderliğine rızâ göstermiş gibidir.

Bize gelince...

Türkiye, Nâsırın Suriye ve İrakta hâkimiyetini genişletmesini şimdiye kadar hoş karşılamamıştır. Hattâ Nâsıra karşı Kasımı tutmağa çalışmış, fakat şaşkın Kasım bunu anlamamıştır. Başta İnönü olmak üzere Türk idarecileri, kuvvetli bir Nâsırı, Güneyde huzursuzlukları arttıracak bir tehlike şeklinde görmekte ve, Arapların güç kazanmasını istememektedir.

Yalnız politika temennilere göre yürütülemiyeceğine göre, Türkiyenin, Amerikan tutumundaki değişiklik belirtilerini de göz önünde tutarak, Ortadoğu politikasını muhtemel gelişmelere göre ayarlaması lâzımdır.

Dr. F. W. Fernau'nun «Orient» dergisinin son sayısında çıkan Türkiye ile ilgili yazısının Dr. Nihat Türel tarafından YÖN için yapılan çevirisinin son bölümünü yayınlıyoruz:

İKİNCİ CUMHURİYETTE SOSYAL AKIMLAR

REFORM VE GELENEK ARASINDA ANADOLU

Kalkınma plânları, liberalizm, sosyalizm gibi konuların tartışılması, aydınlar tarafından şehirlerde, özellikle büyük şehirlerde yapılmaktadır.

Bunun gibi tüccarların ve sanayicilerin piyasa durgunluğunu giderici tedbirlerin alınmasını istemeleri, işçilerin daha iyi hayat şartlarını bütün güçleri ile talep etmeleri de hep büyük şehirlerde görülen hususlardır. *Kemalist reformlar.* Avrupa düşünüşünün etkisi altında kalan ve jöntürklerin fikrî mirasını taşıyan bir avuç şehirli aydının eseri idi.

İkinci Cumhuriyetteki sosyal akımlar da büyük şehirlerin sınırlarını çok dar ölçüde aşabilmiş bulunuyor. Bu yüzden taşrada sosyal uyanıştan bahsedilebilir mi sorusuna kati cevap vermek çok güçtür. Türk halkının çoğunluğu gene Anadolu köylerinde yaşamaktadır.

Tarih, köylü ile şehirli arasında çok derin bir çukur açmıştır. Köylünün gözünde şehirli bir tazyik ve ekonomik istismar aracıdır. Köylünün güvenini kazanmak şehirli için çok güç olmaktadır. Hattâ, çok ender olmakla beraber, gerçekten bu güveni sağlamak yolları aransa dahi durum aynı kalıyor. Atatürk bu güveni kazanmıştı. Saldırganlara karşı milletin kurtarıcısı olarak halk üzerinde inkâr edilmez bir itibara sahipti. Fakat kendisinden sonra gelenler ayni güven ve itibara sahip olamadılar. Halkın dinî ve sosyal geleneklerinin gücünü hesaba katan ve bundan yararlanmasını bilen Menderes köylü üzerinde tam bir otorite tesis etmişti. 1960 ihtilâlinden beri, köylerde bazı kıpırdanışlar görülmüştür. Fakat bu kaynaşmalardan, şehirlerde olduğu gibi, sosyal bir uyanış sonucunu çıkartmazdan önce, devlet otoritesine ve büyük toprak sahiplerine karşı ezilen köylülerin başkaldırmalarına az da olsa Anadolu tarihinde rastlanacağını hatırlamamız gerekir. Bununla beraber, köylü hareketleri şehirlerdekine benzer bir özellik taşımıyor. Kaldı ki, şehirlerdekilerin Adam Smith ve Karl Marx'ın tezlerinden nekadar uzak olduğu düşünülürse, köylerdeki kıpırdanışların bu tezlerden uzaklığı hakkında kolayca fikir edinilebilir. Yalnız, son on yıl içinde Anadolunun eski uyuşukluğunu bıraktığını hiç kimse inkâr edemez. Tek dereceli ve hür seçimler derin değişiklikler meydana getirmiştir. Şehir politikacılarının da hesaba kattıkları gibi, oy pusulalarının bir iktidar yarattığını köylü çabucak anlamıştır. Parlâmentodaki milletvekillerinin sadece beşte biri büyük şehirlerden gelmektedir. İdarî merkez Ankara milletvekilleri miktarının yüzde 4'ünü göndermektedir. Yabancılardan çoğunun Türkiyenin sembolü olarak gördükleri entellektüel ve ticarî merkez İstanbul ise parlâmentoda yüzde oranındaki milletvekilleri ile temsil edilmektedir. Demokrasi ile beraber Anadolu politikanın içine girmiş, fakat buna karşı Türk politikası «Anadolulaş» mıştır. Olayların getirdiği bu sonuç, 1945-1946 yıllarında rejimi liberalleştirmek isteyenlerin isteklerine hiç uymamaktadır. Anadoludaki politik uyanış fikrî ve sosyal uyanışa kıyasla çok büyük bir *ilerleme kaydetmiştir.* Anadolu köylüsü denince, homojen bir sosyal tabakanın bahis konusu edilemeyeceğini gözden uzak tutmamak gerekir. Anadoluda, tarım işçisinden büyük toprak sahiplerine kadar bütün kademelerden geçen bir sosyal derecelenme yoktur. Aksine, coğrafya haritasına şöyle bir bakış, bize, Anadolunun monolitik değil, güçlü farklarla birbirinden ayrılmış bölgelerden müteşekkil olduğunu göstermektedir.

Batı ve kuzey batı Balkan ülkelerinin şartlarına benzer görünüştedir

Doğu ve güney ovası (Çukurova) daha çok İran ve komşu Arap ülkelerinin tarım yapısını akla getirmektedir. Bölgelere ait farklar hesaba katılarak, Menderes rejiminde statüko'ya taraftar muhafazakâr güçlerin, Anadoluda ve küçük taşra şehirlerinde nüfuzlarından hiçbir şey kaybetmediklerini aksine ekonomik güçlerini artırdıklarını söylemek mümkündür. Bunların siyasal partiler üzerindeki etkileri yabana atılamaz.

Ekilmemiş arazinin süratle azalması ve nüfus artışı sebebiyle mülkiyetin parçalanması ölçüsünde köylülerin toprağa olan açlıkları da çoğalmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak da, reform taraftarı güçlerle gelenekçi güçler arasındaki gerginlik bir sosyal kavga karakterine bürünüyor. Bu durumda, Anadolunun modernizasyonunu hedef tutan genel bir politikaya dayanmadan ekonomik kalkınmayı başarmanın imkânı yoktur. Büyük çıkar*ların çatışması* da buradadır.

Muğlâk olan toprak reformu probleminin kısa bir tarihçesi şudur:

Çiftçiyi topraklandırma kanunu İnönü'nün devlet başkanlığı zamanında, 1945 yılında kanunlaşmış, fakat esas muhtevasından da gene Halk Partisi iktidarı devrinde uzaklaşmıştır. 1950 seçimleri, temeli özel toprakların dağıtımı olan tarım reformuna karşı bulunan Demokrat Partiyi iktidara getirmişti. Demokratların düşüşünden sonra subaylar komitesi tarım reformu problemini gene ortaya çıkardı. Albay Alpaslan Türkeş'in müsteşarlığı zamanında —1960 Mayısından Eylüle kadar— 1945 kanununa dayanan iki tasarı hazırlandı. 1961 seçimlerinden az önce, tarım bakanının başkanlığında, bakanlıklar arası bir komite bir tarım reformu projesi meydana getirmişti.

Bu proje, I nci İnönü koalisyonu tarafından yeniden ele alındı. Adalet Partili Cavit Oral bu hükûmetin tarım bakanı idi. Çukurovalı büyük toprak sahibi bir aileden gelen Cevit Oral, 1945 tarım reformunun en hırçın düşmanlarındandı. Bu yüzden de Demokrat Partiye girmişti.

Her ne kadar, Oral, sonradan mutedil bir muhafazakâr durumuna gelebilmiş ise de, kendisinden, özel toprakların dağıtımını öngören bir plânın yapıcısı olması beklenemezdi. Onun zamanında yeni bir re*form projesi yapıldı. Herkesin bildiği* gibi bu proje, 5000 dönümden fazla toprağın dağıtımını uzun yıllara yayılan —daha doğrusu nesillere — bir merhale içinde kabul ediyordu.

1962 yılı Haziran ayında vuku bulan hükûmet değişikliği ile Cavit Oral bakanlıktan ayrıldı. Toprak sahiplerine ait çıkarların ayni ölçüde temsil edildiği 2 nci İnönü koalisyonu, eski tarım bakanının bıraktığı projeyi yeniden tetkike aldı. Diğer yandan plânlama teşkilâtı yabancı uzmanların yardımı ile bir proje hazırladı. Parlâmentonun açıldığı 3 Eylül gününe kadar durum bundan ibarettir.

Toprak dağıtımının en kısa bir süre içinde bitirilmesi ve hiçbir sabotaja imkân verilmemesi hususunda sol, plânlama teşkilâtı ile ayni görüştedir. Ayrıca, toprağa kavuşmuş köylülerin katılacakları tarım üretim koopretifleri teşkili de istekler arasındadır. Tam bir toprak *dağıtımı* bugünkü sosyal yapıyı esaslı şekilde değiştirecektir. Sol düşünenlerin gözünde, toprak reformu, en başta bir politik düzen sorunudur. Hedefin de, Anadoluda, İslâmik geleneğin ve toprak ağalarının gücünün kırılması olduğu gizlenmemektedir.

Gelenek ve reform arasında köy enstitüleri konusundaki tartışmanın anlamı büyüktür. Köy enstitüleri her nekadar tarım reformu kadar heyecan yaratmıyor ve o ölçüde yabancıların dikkatini çekmiyorsa da, aslında, Anadolunun geleceği için çok önemli temel noktalara dayanmaktadır. Köy enstitüleri Kemalist Türkiyeye özgü bir yaratıştır. Bunlar, en katı gelenekler içinde yaşayan bir tarım toplumunun modernizasyonu — geri kalmış ülkelerin en güç problemi budur — için tipik bir Türk buluşudur.

Fikrî hazırlığı Atatürk zamanında yapılan Köy enstitüleri 1940 yılı Nisanında, Devlet Başkanı İnönü'nün teşebbüsü ile kuruldular. Kuruluşlarındaki temel düşünce şuydu: Anadolunun modernizasyonu şehir adamları ile değil, Anadoludan fışkırmış yenilikten yana güçlerle başarılabilir. Köy enstitülerinde kız ve erkek öğrenciler 5 yıllık bir eğitime tâbi oldular. Sonra da, öğretmen olarak, Anadolu içlerine gönderildiler. Bütün Siyasal partilerdeki muhafazakârlar bu enstitülere karşı azgın bir savaş açtılar. Savaşı da kazandılar. Köy enstitülerini normal okullar haline getirmekle, Menderes bu işi 1954 de bitiriverdi. 1960 tan beri devrim sayesinde köy enstitülerinden yeniden bahsedilmektedir. M.B.K. si şu ya da bu form altında enstitü fikrini yeniden ele almak istiyordu. Halk Partisinin reformist kanadı da bunların yeniden açılmasını talep etmektedir. Eski bir enstitülü olan ve halen Öğretmenler Federasyonu Başkanı bulunan milletvekili Şükrü Koç, bu isteği en şiddetli şekilde gösterenlerden biridir. Plânlama teşkilâtı da köy enstitülerine büyük önem veriyor. Bütün yeni istekler tartışma safhasındadır. Anadoludaki eğitim problemi, 1940 ta olduğu gibi, sınırlı bir çerçevede değil, genel bir Anadolu kalkınması perspektifi içinde ele alınmalıdır. Yön dergisinin 22 Ağustos 1962 sayısında Dr. Turhan Tokgöz şöyle yazıyordu: «Köy enstitülerinin derhal açılması üzerinde israr etmemelidir. Daha çok, bunların daha iyi ve daha geniş bir temel üzerinde yeniden kurulmalarına elverişli şartların yaratılması düşünülmelidir.»

Köy enstitülerinin babası sayılan İnönü'nün yönelttiği koalisyon hükümeti, bu konuda çok ihtiyatlı davranıyor. Köy enstitüleri, köylü menşeli yeni bir aydın zümre yaratmıştır. Bunlardan Mahmut Makal ve Fakir Baykurt gibi bazıları, Türk edebiyatını yeni bir biçimde zenginleştirmiştir.

Böylece, bir Anadolu realizmi, ilk defa olarak, Anadoluyu, gelenekçi yazarların roman ve hikâyleri ile şehirliye sundukları romantizmden sıyırmış, onun kültürel ve sosyal sefaletten başka bir şey olmayan gerçek yüzünü ortaya koymuştur. Köy enstitülerinin kuruluşunun son yıldönümü kutlamasında, Cehyun Atıf Kansu, bu yeni edebî ekol'ün göz alıcı cümlelerle tanımlanmasını yapmıştır. (Mayıs 1962 İmece dergisinde yayınlanmıştır). Kansu, Köy enstitüsü öğrencilerine, «Anadoludaki gerçek Kemalist öncüler» adını vermektedir. Anadolu realistlerinin eserleri sadece edebî bir eğilim taşımamaktadır. Bu eserler, Anadolunun sosyal ve moral sefaletini cesaretle millî şuura nakletmektedir. Atıf Kansunun sözleri, Köy enstitülerinden yetişen aydınların Türk milletinin gözündeki örtüyü açtıklarına işaretle son buluyordu.

Ordu ve Köy enstitüleri, sosyal akımlar bakımından şehirli ile köylü, şehirle köy arasında bir bağlantı görevi görmüşlerdir. 27 Mayıs 1960 ın genç subayları arasındaki köylü unsurlarla Köy enstitülerinin yeni aydınları Anadolunun, kendisini kalkındıracak ve uyandıracak reformist güçleri bizzat bulabileceği umudunu getirmişlerdir. Köylü ile şehirliyi daima birbirinden ayırmaş olan çukuru artık dolduran bir yol inşa halindedir. Fakat bu, uzunca bir zaman ve hayli gayret gerektiriyor. Enstitülerin kapatılması yeni kuşakların yetişmesini durdurmuştur. Ağalarla hocaların yarattığı gelenekçi güç, yeni fikirlerin karşısındadır. 35-40 bin köyün herbirinde imam vardır. Buna karşı, resmî istatistiklere göre, 1960 yılında köylerdeki öğretmen sayısı 27 bin civarında idi. Bu sayı Anadoludaki okur - yazarsızlığı yenmek için yeterli değildir. İmamların geçmişe olan özlemlerini ve kültürsüzlüklerini söylemek elbetteki din düşmanlığı değildir. Bir gerçektir ki, İmam Hatip okullarında şimdiye kadar, modern dünyaya *ayak uyduracak tipte imamlar yetiştirilmesi* mümkün olamamıştır. 90 bin imamdan 60 bininin henüz ilk öğretim görmemiş olması, üzerinde düşünülmeğe değer bir konudur. (Devlet Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata'nın Basın konferansındaki beyanı — İstanbul — Ağustos 1962)

Geleceğin görünüşü

İkinci Cumhuriyetteki sosyal akımlar, diğer yandan aşırı sağcı akım ve grupların doğuşu ile karşılaşmaktadır. Politik güçlerin bozulması tehlikesi karşısında, Forum dergisi, 1962 yılı Mayısının ilk sayısında «Orta Yol» adı ile dikkati çeken bir makale yayınladı. Yazar diyor ki: «Sağda, ırkçılık kokan milliyetçi ve muhafazakâr, Manchester - liberalisme anlamında da özel teşebbüs hürriyetine taraftar, ayni zamanda komünizm aleyhtarlığını demagojik bir şekilde yürüten bir grup teşekkül etmektedir. Oysa ki solda yeni bir sosyalizm gelişiyor. Bu iki aşırı eğilim, çoğunluğu demokrasiye alışmış Türk milletinin uzun müddet tahammül gösteremeyeceği diktatör bir rejime doğru sarkmaktadır. Ülkeyi sert tecrübelerden kurtarmak için, Forum dergisine göre, «orta yol» u güçlendirmekten başka çare yoktur. —İnönünün yürüdüğü hal çaresi—

Forum'u yayınlayanlar ne gerici ve ne de muhafazakârdırlar. Bunlar reform taraftarı aydın sınıfa dahildirler. Makalede de belirtildiği gibi, orta yoldan anladıkları şey, reformlara karşı bir yol değildir. Onlara göre, demokrasi ancak reformlarla kurtarılabilir. Siyasal partiler bu reform yolları içinde yönetilmelidir. Böyle bir orta yol hal ç a r e s i n i n temeli, zamanımızda Türk sosyal gerçeği içinde mevcut mudur?

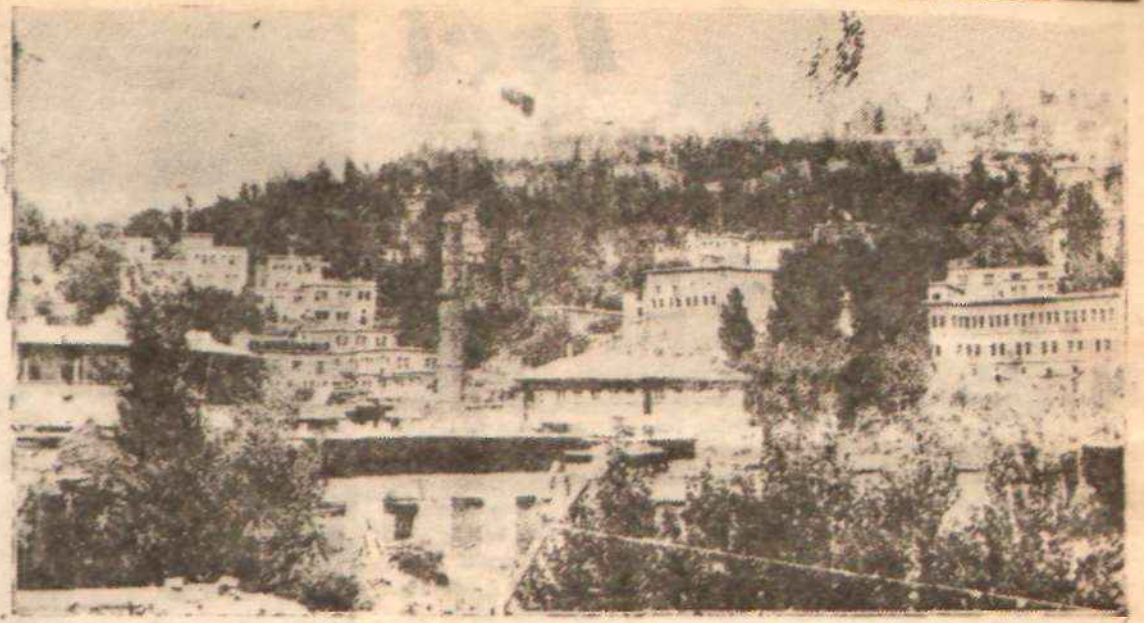
27 Mayıs kıvılcımı Türkiye göklerinde sadece bir sıcaklık şimşeği meydana getirmiştir. 27 Mayıs'tan bugüne kalan, belirsiz bir geleceğin i ş a r e t l e r i n i gösteren bir sosyal uyanış şuuru ile, bir takım fikirler, gruplar ve akımlardan ibarettir. Bazı izleyiciler, bu akımların günün modası olduğunu, yakın bir gelecekte ülkenin alıştığı istikrarını bulacağını iddia ederek teselli buluyorlar. Fakat bu görüşü kabul etmek çok güçtür. Türk toplumunun ve okonomisinin karşılaştığı güçlükler ciddî ve çok derindir. Halk partisinin yönetici üyelerinden Prof. Turan Güneş, iç açıcı olmayan gerçeği şöyle belirtiyor: «Olaylar bugünkü haliyle gelişirse, bir istikrara kavuşamıyacağımız gibi, 5 ya da 10 yıl içinde ülke yeni bir 27 Mayıs için olgun duruma gelecektir. Türkiye, gözönünde bulundurulması gereken bir değişikliğe uğramıştır. Yasaklar ve baskılar artık başvurulacak şeyler değildir. İş adamları için olduğu kadar politi*ka adamları için de eski devir geçmiştir.* Bir süre sonra grevler başlayacak nümayişler birbirini takip edecek ve halk hakkını isteyecektir. Türkiye yeni tip bir yönetime muhtaçtır.»

İsmet İnönü politikası, kritik devirde, karışıklıkları önleyebilmiş ve geçici olarak düzeni kurabilmiştir. Fakat İnönü tecrübesi kötü temeller üzerinde kalıyor. Türkiyenin bütün dostları, ihtiyar paşanın da iktidarı terk zorunda bırakılmadan önce, Türk politikasını yönetmeğe muktedir yeni bir elit zümrenin ortaya çıkması umudunu paylaşıyorlar.

— SON —

Unutulan Doğu

Sami Katırcıoğlu

Şeyhlerin merkezi Bitlis'ten bir görünüş

Doğuya yolculuk

Bir sabah, evet bir ağustos sabahı, İzmir Basmane garından hareket ediyoruz. İlk hedef son tren istasyonu Kurtalan. Dığuya doğru, üç gün üç gece Anadolu Bozkırını bir baştan bir başa geçip gidiyoruz.

Ey koca Anadolu, tarihin derinlikleri içinde en yüksek uygarlıklara beşiklik etmiş Anadolum! Evliya Çelebi'nin «Seyahatnamesinde» «İran sınırından Küçük Asya yaylasına sarkan bir sincabın yere hiç inmeksizin batı kenarına kadar ağaç üstünde gidebileceği biçimde ormanlarla kaplı olarak tanımladığı Anadolu. Ya bugün, niye böyle çöl «misâli» bozkır?

Evet, kavurucu ağustos güneşi altında her şeyin, ama her şeyin sapsarı, kupkuru kesildiği, toprakları çatlak çatlak, su diye yalvaran, bir tek çalılık bile bulunmıyan ovaların, ağaçsız, otsuz tepelerin, binlerce kayalık dağların arasında, bakımsız, önleri tezek yığınlarıyla dolu köylerin kenarından geçerek üç gün üç gece doğuya gidiyoruz. Ve bir gece, sıcak bir ağustos gecesi saat onda tren yolculuğumuz son buluyor. Bir kaptıkaçtı ile Siirt'e yollanıyoruz. Sıcak, kurşun gibi sıcak bir yaz gecesi, buram buram yapış yapış terli bir gece geçiriyoruz Siirt'te. Kürtçe, Arapça bazen de Türkçe kişiler arasında yadırgıyoruz çevreyi, çevrece yadırganıyoruz.

Soruyorum: Doğudaki yolkesmelerin, soygunculukların, kaçakçılıkların sebebi nedir sizce? Bizi Siirt'ten Kurtalana getiren kamyonetin şoförü «Abdurrahman Merakçı» özetliyor.

«Beyim diyor, asıl sebeb işsizlik, fakirlik, fukaralık. Adam ne yapsın? İş yok, arazi yok, fabrika yok, para yok, açlıktan ölsün mü? İşte adam yol kesiyor, hırsızlık yapıyor, adam soyuyor, sınıra yakın olan yerlerde kaçakçılık yapıyor. Suriyede koyunun değeri bizimkinden üç dört misli fazla. Kaçırıyor, her tehlikeyi göze alarak kaçırıyor ve satıyor.»

Şeyhleri anlatan emekli memur Hakkı Ablaçin

Tekrar soruyoruz, şeyhlerden ne haber?

Güçlü kişiler

Burada halk, şeyh sözcüğünden çok «şıh» sözcüğünü kullanıyor. Hem de uzatarak genizden çıkararak. Yerli halk şeyhlerden söz açılınca bir tuhaf oluyor, çekiniyor, korkuyor. Ve işin kötüsü, bir acaip, bir şüpheci bakıyor ki kişiye.. Bu babta konuşmak istemiyorlar bir türlü. Kişi rahatça açılamıyor onların yanında.

Yalnız Hakkı Ablaçin Şeyh sözünü duyunca iyice açıldı, dili çözülüverdi. Anlaşılan inanmıyor şeyhlere. Ama gene de çevreye bakarak, yavaş yavaş konuşuyor. Belli ki, şeyhlerden korkmıyan, veya onları saymıyan yok bu bölgede. Şeyhlerin ne güçlü yaratıklar olduğunu, kurumun asıl önemini ilkin bu davranıştan kavramaya başladık. Hakkı Ablaçin D.D.Y. dan emekli yetmişlik sevimli bir ihtiyar. «Şeyhler tümen tümen buralarda bey diyor. Şeyhlerin halk üzerinde, hele köylerde korkunç etkileri vardır. Nasıl söyliyeyim sana, şeyh bulunduğu çevrenin kralıdır adeta. Halk şeyhten korktuğu, şeyhi saydığı kadar kimseden korkmaz kimseyi saymaz. Şuraya Cumhurbaşkanı gelse halka pek etkisi olmaz. Vız gelir ona. Ama bir şeyh gelse, adam kendinden geçer. Ne yapacağını, nasıl saygı göstereceğini bilemez. Şeyh çevresinde herşeydir. Başkandır, yargıçtır, dini önderdir. Kısaca eski deyimle «hakimi mutlak.»

Örneğin: Biri kız kaçırır, ırza geçer, hırsızlık yapar, başkasının tarlasına tecavüz eder, taraflar adliyeye falan gitmezler. Başvuracakları merci şeyhtir. Şeyh tarafları dinler ve uzlaştırmağa çalışır. Kız kaçıran taraf mali durumuna göre şeyhin uygun bulduğu bir miktar parayı, ya da davarı karşı tarafa verir. Tarlaya tecavüz edene «Ula Resyo, sen haksızsın. Öçe hakhdır bu işte. Ula, hududunu iki arşın geri çekeceksin.» İşte emir.

Mahkeme ilâmından bin kez daha güçlü. Şeyhin bulduğu çözüm yolu kesindir. Taraflar buna asla karşı koyamaz.

Sömürme düzeni

Peki diyoruz, bunlar halk için faydalı şeyler değil midir? Vatandaşın işini görmek, derdine çare bulmak..?

«Ah beyim diyor ahh! Hakkı Ablaçin. Halkı iliklerine dek sömürüyor bunlar. Bunların geçimi, saltanatları, güçleri hep bu fakir halkın sömürülmesine dayalıır. Halk arasında ne kadar çok anlaşmazlık, çatışma olursa bunlar o denli kıvanç duyar. Hattâ bazıları halk arasındaki çatışmaları adamları araçiyle karıştırırlar. Halkı biribirine düşürürler, tâ ki kendilerine iş çıksın diye. Çünkü şeyhler, kendine işi düşenlerden, akıl danışıp uzlaştırmasını istiyenlerden duruma, işin önemine, tarafların malî olanaklarına göre hatırı sayılır bir karşılık, para, mal, ya da bazı hizmetler ister. Şeyhlerin akla gelen ve gelmiyen bütün ihtiyaçları halk tarafından görülür.

Tümen tümen

Gene soruyoruz, buralarda şeyhler çok mudur?

«Ne diyorsun efendi, buralarda her köyde bir şeyh vardır. Zira şeyhin bütün kuşakları yediden yetmişe kadar hepsi şeyhtir. Dahası var. Şeyhin bulunmadığı yerde adamları vardır, şeyh adına sömürmeye devam ederler. Kurtalan'da yedi sekiz şeyh vardır. Van, Bitlis, Siirt, Hakkari, Dıyarbakır, Ağrı, Muş köylerinde şeyh bolluğundan ferman okunmaz. İllerde daha çok dini temeller üzerinde dayanan büyük şeyhler de vardır. Bunlar istiyene «icazet» verirler. Senin anlıyacağın şeyhler Tanrı ile kul arasındaki ilişkilerde bile aracıdırlar.

7'den 70'e kadar hepsine saygı

«Yukarda şeyhlerin halktan büyük saygı gördüğünü söylemiştik. Bu kural, şeyhin yaşı, başı, öğretim seviyesi, bilgisi ne olursa olsun değişmez. Kara cahildir, yirmi yaşındadır, on beş yaşındadır, değilmi ki şeyh kuşanğındandır saygıda kusur edilmez. Doksanlık bir ihtiyar gider onsekiz yaşında bir delikanlının saygıyla elini, ya da omuzunu öper. Çünkü şeyhler peygamber kuşağından gelmedir. Halk bunlara adeta tapar.

Halk şeyhin şerrinden korkar. Zira bunların geniş teşkilâtları vardır. Adamları, imamları, fedaileri emre amadedir. Kendilerine karşı geleni, asi geleni hizaya getirmesini bilir. Dövdürür, vurdurur, malına, canına bir zarar verdirebilir. İnanşa da, inanmasa da halk şeyhlerden korkar.»

Soruşturmamıza devam ediyoruz. Bitlis'te bir avukata soruyorum: Şeyhlik kurumu, önemi, etkisi, nedenleri, toplumsal sonuçları hakkında bizi aydınlatır mısınız? Peki diyro meslekdaşım. Fakat yüzünde endişeli bir çekingenlik çizgisi beliriyor. Adınızı yazayım mı diyorum. Ayni endişe çizgisi geriliyor. İsteksiz «yazsanız da olur, ama buna lüzum yok» diye ekliyor. Meslekdaşıma yerden göge dek hak veriyorum.

Şeyhlik, doğu illerimiz yönünden üzerinde önemle durulması gereken bir kurumdur. Doğuda, halkın gerek biribiriyle gerekse devletle ilişkilerinde pek etkili rol oynarlar. «Diye başlıyor, anlatıyor, anlatıyor..

«Bitlis şeyhlerin merkezidir» diyor. Birkaç şeyh adı rica ediyoruz.

«Şeyh Selâhattin, Şeyh Masum, Şeyh Nesimi ilk akla gelenler arasında sıralanıyor.

Gücün kaynağı

«Şeyhlerin bu güçleri nereden geliyor? Şeyhliği doğuran sebebler nelerdir?

«Şeyhler güçlerini dini temellerden alır ilkin. Doğu bir yığın mezheplerin batıl inançların, mistik düşüncelerin cirit oynadığı bir yerdir. Halk pek geri kalmış, okuyup yazma bilmiyenler büyük oranda, iktisaden pek zayıf, iklim koşulları sert ve elverişsiz, arazi arızalı, tarım cılız, sanayi yok, yeraltı kaynakları gereği gibi işlenmiyor. Böyle bir çevre içinde bir yığın mezhep, mistik bir ortam kişileri çepeçevre kuşatmış Hanefisi, Şafisi, Nakşibendi'si, Şii'si, Rufai'si say sayabildiğine.. Birde aşiretler karışmış işin içine Şeyhlerin birçok adamları var. İmamlar, hocalar bunların başında geliyor tabiî. Doğuda hoca bolluğundan geçilmiyor. Özellikle köylerdeki hocalar bağlı bulunduğu şeyhler çıkarına sürekli dini, mistik telkinlerde bulunuyor halka. Zaten, şeyhler küçük çevrelerde daha güçlü, daha etkili. Bir örnek olarak Şeyh Nesimi'yi ele alalım. Bu kişi Kadiri'ler tarikatındandır. Kendilerinin, Hazreti Muhammedin kuşağından geldiğini iddia ederler ve bunu kendilerince ıspatlar da. Gerçi, bütün şeyhler kendilerinin peygamber kuşağından geldiğini ileri sürerler ya, fakat Kadiri'lilere göre asıl peygamber kuşağından gelenler kendileridir. Ve Bitlis'in Mutki ilçesinde köylerdeki bütün imamlar ister cahil, ister kara cahil, isterse kapkara cahil olsun Kadıri'lerdendir. Bunlar her zaman, her fırsatta bağlı bulundukları şeyhler adına, çıkarına telkinlerde bulunurlar. Ve böylece bunlara inanan, bağlanan büyük kitle şeyh için önemli bir güç olur.

Asıl kaynak ekonomisi

Sonra şeyhin gücünü doğuran nedenlerin en önemlisini anlatıyor.

«Şeyhlerin gücünün öte nedeni ve asıl kaynağı ekonomiktir. Zira Doğuda şeyhlerin bir çoğu ekonomik güce de sahiptir. Bir çokları varlıklı kişilerdir. Sadece dini güçleri değil, maddi olanakları da ellerinde tutarlar. Kendilerine karşıt olanlara akla gelmiyecek ekonomik ve maddi baskılar yaparlar. Kişinin ekmeği ile oynarlar. Sorarsın adam cevap verir. «Şeyhin manevi himayesinde malımızı, canımızı, ırzımızı, namusumuzu koruyoruz.» Oysa biraz araştırır, biraz derinleştirirsen hemen anlarsın ki, «Şeyhin manevi himayesinin kaynağı» maddi olaylara, ekonomik temellere dayanıyor.

Yıllar boyunca süregelen buna benzer olaylar, halkın kafasında bilinçsiz bir itaat, bir bağlılık doğuruyor şeyhlere karşı. Huzura kavuşmak için şeyhe bağlanmaya, ona tapar gibi itaata, boyun kırmaya, kapı kulluğuna zorunlu hissediyor kendini.»

Ortam değişmeli

Soruyoruz, şeyhlik kurumunu kaldırmak için ne yapmak gerek sizce?

«Her şeyden önce şeyhliği doğuran ortamı yok etmek gerekir. Çünkü ortam şeyhlerin doğumunu, gelişmesini çok kolaylaştırıyor. Bir kez buralarda halkın devlete güveni, inanı yok. Doğuda halk, özellikle köylerde zabıtadan pek yılgın. Sonra Doğu, oldum olası bütün iktidarlarca hiç ilgilenilmemiş bir bölge. Öyle ki, C.H.P. devrinde hükümetler uğraşmağa değer bulmadığı bölgeleri kendilerine bağlı şeyhlerin idaresine bırakmışlar. 1950 den sonra da oy problemi şeyhlere çeşitli tavizler sağlamış. Bu nedenle kurum gücünü hem çoğaltmış, hem de hegemonyasını bugüne değin sürdürmüş. Yüz yıllar boyunca kökleşmiş, güçlenmiş, oturmuş bir kurum. Kırk elli şeyhi tutup yerinden atmak, Batıya sürmek sorunu çözmez. Çünkü ortam gidenlerin yerine kolayca yenilerini çıkarabilir. Hattâ daha kötüsünü, kurnazını, sömürücüsünü çıkarır. O halde akla uygun çözüm şekli, bu kurumu doğuran nedenleri, onu yaşatan, çoğaltan ortamı yok etmektir.

Ekonomik özgürlük

İlkin yapılacak iş, halkı iktisaden şeyhin etkisinden kurtarmaktır. Yukarda da belirttiğimiz gibi halk, ya maddî olarak ya da inançla iktisaden şeyhe bağlıdır. Vatandaşa iş bulacaksın. Ve o, şeyhin manevi, maddi ilgisi olmadan da karnını doyurabileceğine, geçimini sağlıyabileceğine inanacak. İşte o zaman şeyhlerin etkisinden yavaş yavaş uzaklaşacak. Zaten, iktisaden bağımsız olanların üzerinde şeyhin etkisi pek azdır. Ayrıca, halkı okutacaksın, eğiteceksin. Boş inandan, çıkarcı dini telkinlerden onu kurtaracaksın.»

Trende, doğuda hizmet görmüş, bir çok ilginç olaylara tanıklık etmiş bir polis memuru ile tanıştık. Israrla sormamıza rağmen ismini vermedi. Şeyhlere dair yılgın yılgın olaylar anlattı. Yazıyı daha fazla uzatmamak için bunları yazmıyorum. Fakat konuştuklarımızın üzerinde önemle birleştiği noktalar var. Doğuda bu kurum

İşçi çocuklar

Hakkı ÖZKAN

Mahmutpaşa taraflarında hanlar vardır bilirsiniz. Taş duvarları islidir. Kimbilir hangi sultanlardan, hangi paşalardan kalmadırlar. Yapıldıklarından beri hiç bir onarım görmemişlerdir sanki. Rutubetli taş odalarında mutlu mutsuz, uykulu uykusuz işçiler kılık değiştirmiş kırk haramiler gibi gelir eğer eski masalları biliyorsanız. Taş odalardan makina gürültüleri taşar tek düzenli tek düzenli. Taş odalar, koyu gölgeleri içinde bin yıllık esrarlı hikâyelerini fısıldar size. Bu hikâyeler işçilerin dertleriyle dolu makine gürültülerinin tedirginliği içindedirler. Rutubetli gölgelerden yürürken ince uzun sütunların arasında garip bir huzursuzluk duyarsınız. İşte o hanlardan birine bir arkadaşımı görmiye gitmiştim. Arkadaşımı bulamamıştım. Taş odaların "rutubetinden" kapkara, kırbaçlı bir esircinin elinden bir kız kaçacak, uzaklaşmakta olan solgun yüzlü bir şehzadenin ardından oynak, cilveli bağıracak, şehzadesine kavuşunca çevresinde kıvrıla büküle oynıyacak sanısı içinde makina gürültülerinin tek düzenli vınıltısında hayalimdeki masal kızlarını coşturacak darbuka ile zil seslerini arıyor gibiydim. Oysa isli, kirli taş duvarlar sırıtıyordu. Taş odalardan yorgun kadın erkek, çoluk çocuk, terli işçiler girip çıkıyorlardı. Canım sıkkın dönerken «kibritin var mı abi?» dedi biri ardımda. Durdum.

— Var.

Döndüm. Onbir oniki yaşları arasında iki çocukla karşılaştım. Üstleri başları yağ boya lekesi içindeydi. Anlaşılan buralarda bir yerlerde çırak olarak çalışıyorlardı. Ateş yakacaklar zannıyla kibritimi verdim. Oysa avuçlarının arası[illegible] izmaritleri yaktılar. Derin derin çektiler dumanları kırk yıllık tiryakiler gibi. Kulaklarından tutup çekmek, bu yaşta sigara içmenin zararlarını anlatmak geçti aklımdan. «Kötü bu yaptığınız. Bu yaşta ciğerlerinizi zehirlemeniz doğru değil» gibilerden birkaç söz söylemek istedim. Söyledim de. Beni garip bir dalgınlık içinde dinliyorlar, daha doğrusu hanın ortasındaki avlunun tam karşısına rastlıyan sıvaları dökük bir yapıttan gözlerini alamıyorlardı.

Taş duvarlar sırıtıyordu...

— Boş koy be abi. Yorma çeneni, demesiydi kabacası kimbilir daha neler anlatacaktım.

Küçük, sadece şöyle bir bakmakla yetindi.

— Cevat'a da ne oldu? Daha gelmedi, dedi kabacası. Yoksa yakalandı mı?

— Yakalanırsa ne olur? dedi küçük.

— Ne mi olur Ne olacak. Kıçına tekmeyi yer.

— Yakalanır mı o?

Gitmekten filân vaz geçtim. Son günlerde çocukların kurduğu çetelere ait korkunç şeyler okumuyor muyuz? Bunlar çıkar falan dedildi. Biryerlerde çalışmıyorlardı. Belkide ben yanıldım az önce. Bunlar, gözledikleri yapıtı soyan arkadaşlarını bekliyorlardı. Arkadaşları gelir gelmez kaçacaklardı. Ama nedense başuçlarında dikilip kendilerini dinlememden tedirgin filân olmadılar. Kaçmadılar da. Avuçlarının arasına gizledikleri sigaraları fosur fosur tüttürdüler. Deminden beri gözledikleri yapıta baktılar, baktılar.

Taş duvarlar gülümsüyordu.

— Hah! Geliyor.

Çocukların gözlediği sıvaları dökük yapıt taş duvarlara bir yama gibi yapıştırılmıştı sanki. Anlaşılan sonradan yapılmıştı. Kırık dökük pencerelerinden biri açıldı. Ötekilerle aynı yaşlarda bir çocuk göründü. Görünmesiyle beraber aşağıya atlaması bir oldu. Avludaki adamlardan hiç biri başını döndürüp te ne oluyor diye bakmadı. Çocuklar kısa bir süre olduğu yerde kaldı. Birşey oldu sandım çocuğa. Ne de olsa atladığı yerin yüksekliği üç, dört metre vardı. Oysa lâstik bir top gibi olduğu yerden sıçradı. Göz açıp kapayıncaya kadar arkadaşlarının yanına geldi.

— Biz de seni yakalandı sandık.

— Yakalıyamadılar. Helâya saklandım. Az kalsın görecekler diye ödüm koptu. Her tarafı didik didik ediyorlar.

— Aldırma.

Kaçmıyorlar, gülerek konuşuyorlar. Korktuklarını belirten bir yanları yok. Yıkık yapıtı gözleyip duruyorlar. Ama birşey filân çalmış olsalardı tabanları yağlarlardı çoktan. O hâlde kimden çekiniyorlar?

— Bizi yakalıyacaklarmış. Tuzluyayım da kokmasınlar, dedi yeni gelen.

— Allah kahretsin onları, dedi kabacası.

— Çekilip gitsinler canım; dedi küçük.

— Niçin korkuyorsunuz?

— Korkmuyoruz, dedi büyük dönüp. Korkmuyoruz, kaçıyoruz.

— Kimden kaçıyorsunuz ?

Soruma cevap vermiyecekler diye korkuyorum ama.

— Müfettişten, diye cevap verdi sonra gelen.

— Müfettiş ne arıyormuş?

— Müfettiş ne arar abi? Bozuk düzen birşeyler var mı diye bakar.

— Öyleyse siz neden kaçıyorsunuz?

— Kaçak çalışıyoruz da ondan.

— Kaçak mı çalışıyorsunuz?

— Evet.

— Niçin kaçak çalışıyorsunuz?

Aralarında «avala da bak.» gibilerden gülüştüler.

— İnsan niye kaçak çalışır abi? dedi sonra gelen.

— Kanuna uymayan bir iş yaparsa kaçak çalışır.

— Sen bu zekâyla fazla yaşamazsın abi, dedi kabacası.

— Bizim de kanuna uymayan yanlarımız var onun için çalışmamız yasak.

— Yasaksa çalıştırmasınlar.

— Doğru, doğru ama biz ne yiyelim?

— Müfettişler sizin iyiliğiniz için gelmişler fena mı?

— Boş ver be abi. Hangi bizim iyiliğimiz için? Çalışmazsak daha mı iyi? Sokaklarda mı sürtelim?

Ne sorsam, ne söylesem ağzıma tıkıyorlar.

Siz okula gitmiyor musunuz?

— Gittik, gittik ama üçe kadar ben okudum, bu dörde kadar okudu, bu da beşe kadar. Beşi bitiremedik.

— Sonra neden gitmediniz?

— Okula neyle gidilir abi? Kitap ister, para ister, üst baş ister...

— Senin baban yok mu?

— Var ama boşta. Annem bakıyor. Biz altı kardeşiz.

Sorsam kimbilir ne korkunç hikâyeler anlatacak. Sözü değiştiriyorum.

— Senin?

— Benim babam yok.

— Baban yok ama ablan var.

— Ablamı bırak ulan. Benim ablam var ama senin anan.

— Anamdan bana ne? Boş ver. Sen ablana bak.

— Bırak ablamı.

— Bırakırsam alırlar.

— Rifat usta seni buraya neden aldı oğlum? dedi sonra gelen.

— Ablam için mi?

— Hayır senin için.

Aralarına girmeseydim kapışacaklardı.

— Çekilip gitsinler şu müfettişler de, dedi kabacası. Gelecek zamanı buldular. Ne olacak yani?

Tedirginleştiler. Yeni izmaritler yaktılar.

O sırada gözledikleri yapıtın yan tarafından küçücük bir kapı açıldı. Biri çıktı. El etti. «Gittiler.» diye bağırdı.

— Bağıran kim? dedim.

— Patron, dedi kabacası.

— Korkmuyor mu?

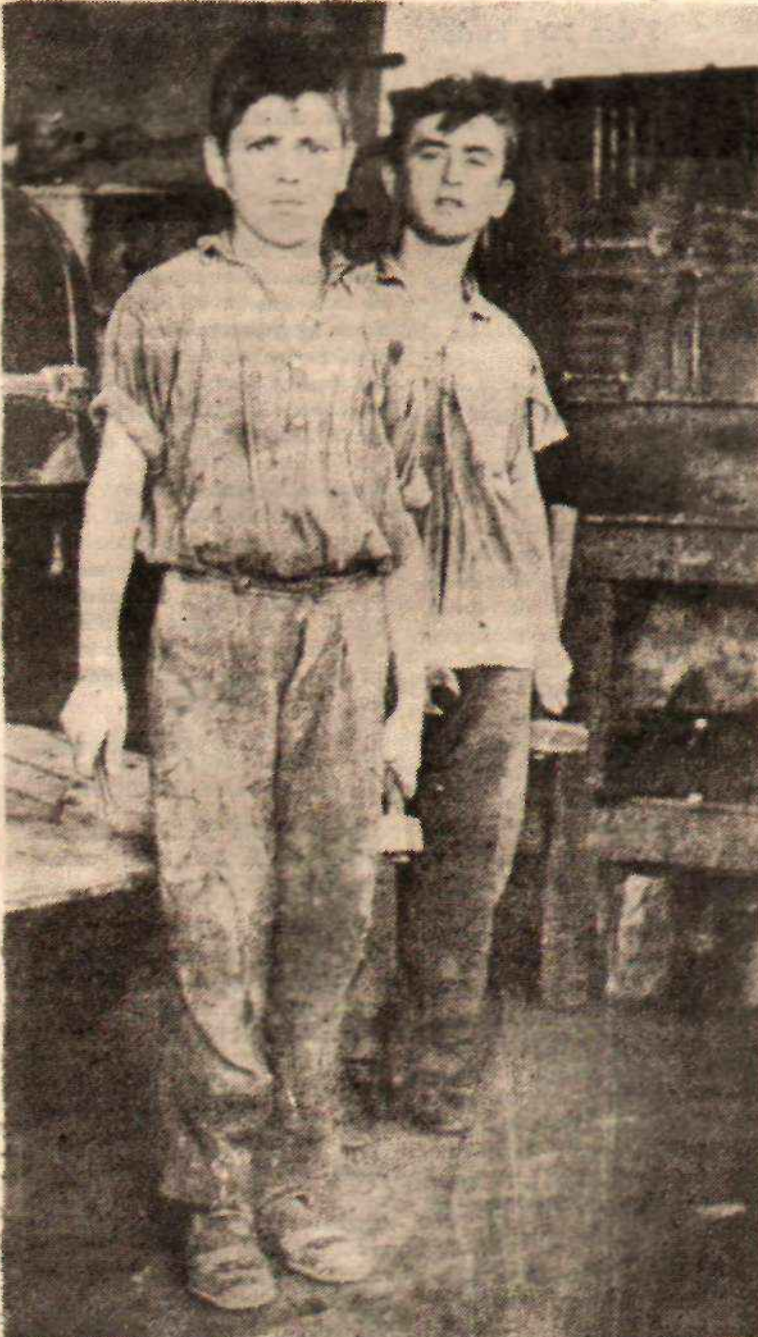
— Bizim patron ooool.. dedi kabacası.

Koşarak gittik.

Taş duvarlar sırıtıyordu.

Küçük işçilerin yemek saati: Köfte ve piyaz!...

İki küçük motor tamircisi

→

bir [illegible] Ve sömürücüler halkın okumasını, eğitilmesini asla istemezler. Halkın uyanmasına yarıyacak her davranışa karşıttırlar. Bize bilgi verenlerin birleştikleri bir husus da şudur.

1945 den sonra uygulamaya başladığımız çok partili politikanın çıkarcı, tavizci tutumu. Seçim süresince oy peşinde koşan çıkarcı politika bezirganları şeyhlerle çeşitli pazarlığa girmede, tavizler vermede, vaatlerde bulunmada bir sakınca görmüyorum. Hattâ çoğu zaman oylar, para ile satın alınıyor. Filân partinin falan adayı bölgenin güçlü şeyhine gidiyor. Kıyasıya pazarlıktan sonra binler sayılıyor, oylar satın alınıyor. Tıpkı pazardan mal alır gibi.

Sonuç

Türkiyemizde şeyhlik, dini ve ekonomik temellere dayanan orta çağ kalıntısı feodal bir kurumdur. Halkı alabildiğine sömüren, onun uyanmasını, kişiliğini bulmasını engelliyen ilkel ve gerici bir kurum. Yurdun kalkınmasını, vatandaşın uyanmasını, demokratik düzenin sağlam temeller üzerine kurulmasını istiyorsak, şeyhliği doğuran ortamı kaldırmak gerekir.

Çünkü, sömürme düzeni içinde iktisaden, vicdanen tutsak kişilerin satılık oyları üzerine sağlam bir demokrasi kurulamaz.

Dikkat!.

Türklerle alay ediliyor!..

Bulent HABORA

Şu on altı-yedi yıllık günlük gazeteleri şöyle bir kenara koyun. Sonra arasından gelişigüzel onbeş - yirmi tanesini seçip haberlere göz geçirin. Yüzlercesiyle karşılaşırsınız. Bunların arasındaki birkaçının dışında tümü garip garip hikâylerdir. Ocak ayının gazetelerindeki haberler ise büyük, çok büyük gariplikleriyle doluydu. Bunların içinde bir tanesi vardı ki, garip olduğu kadar saçma ve saçma olduğu kadar da iğrençti.

Haberin başlığı şu: «Türkiye «L'immortelle» ile festivale katılıyor»... İkinci başlık: «İstanbul'a gelen Prodüktör Sammy Halfon «İnce Memed»i de filme alacağını söyledi»... Ve haberin ilk onüç satırı: «Hiroshima Mon Amour» ve bir süre önce şehrimizde çevrilen «L'immortelle» filimlerinin prodüktörü Sammy Halfon Romanya'dan dönmüştür. Milletlerarası filim festivallerinde en çok mükâfat alan Fransız prodüktörü, bir Türk - Fransız koprodüksüyonu olan «L'immortelle» filminin iki gün önce Paris'te «Prix de Lux» mükâfatını kazandığını açıklıyarak Türkiye'nin bu filimle Cannes festivaline katılmasını temine çalışacağını söylemiştir.»

Sağolsun Sammy Halfon, yabancı ülkelerin bize verdikleri ıancelerin ardından şimdi de böyle bir çıkış yaparak Türkiye'nin festival şehirlerinde adını duyurmasını istiyor... Şaka bir tarafa haberin arka tarafı da Sammy Halfon'un ve muhabirinin övgüleriyle dolu.

Arınağan kazanına kompleksinin içinde yaşadığı açık açık okunan Sammy Halfon'un bu sözlerine Yenisabah ve Pazar'da Çetin A. Özkırım ile Türkiye Sinema İşçileri Sendikası'ndan (Sine-İş) başka kimse karşı çıkamadı. Batı'lıların bizimle alayına rahat rahat göz yumduk.

Sine - İş'in toplantısı

19 Ocak 1963 Cumartesi günü saat 12.30 ile 15.00 arasında Cağaloğlu'ndaki Gazeteciler Sendikası'nda Türkiye Sinema İşçileri Sendikası bir basın toplantısı düzenledi. Şimdi gelenlere şöyle bir göz atalım: Sine-İş'ten Başkan Metin Erksan (rejisör), Ertem Göreç (rejisör), Yılmaz Atadeniz (as. rejisör), Yavuz Yalınkılıç(rejisör), Ziya İnsel (Lâboratuar Şefi), Turgut İnangiray (montör), Gazeteciler Sendikası'ndan Cengiz Tuncer, karikatürist Tonguç Yaşar, gazeteci Turhan Tükel, eleştirmen Tuncan Okan ile eleştirmen Semih Tuğrul. Ayrıca Dünya, Cumhuriyet, Yenisabah, Milliyet, Tercüman, Son Havadis, Tasvir, Yeni İstanbul, Hürriyet, Hareket, Vatan gazeteleri ile Ses Dergisinin de muhabirleri var. (Yalnız eleştirmen Tuncan Okan aynı zamanda Milliyet gazetesini de temsil ediyordu.) O gün orada yapılan toplantı yalnızca Dünya ve Cumhuriyet gazetelerinde yayınlandı. Diğer gazeteler bu olayı küçümsemiş olacaklar ki üzerinde durmadılar.

Sine-İş'in düzenlediği basın toplantısının konusu şuydu:

«Fransız film yapımcısı Sammy Halfon'un Türkiye'de, Fransız sermayesi, Fransız görüşlü, Fransız senaryosu, Fransız rejisörü, Fransız teknisyenleri ve Fransız oyuncularıyla yaptığı «L'immortell» (Ölümsüzler) adlı filimi, Türk filimi diye Uluslararası festivallere sokamaz.»

Metin Erksan'ın Konuşması

— «Biz, Türkiye Sinema İşçileri Sendikası olarak «Ölümsüzler» filminin uluslararası filim fastivallerine katılamayacağı kanısındayız. Bunun nedenleri apaçık görülüyor. Hiç birşeyi Türk olmayan bu filimin uluslararası filim festivallerine Türk filimi diye katılmak istenilmesi, Türk sinemasının fikir ve beden işçileri olan bizlerin mesleki ve ekonomik haklarına karşı yapılmış bir saldırıdır. Bunu şiddetle reddederiz. Ayrıca bu saldırı Fransız sinemasının fikir ve beden emekçilerinin de haklarına karşı yapılmıştır. Fransız filim yapımcısı M. Sammy Halfon'un bir takım çıkarları olmasa bu şekilde hareket etmez. Herhalde Sammy Halfon'un bu işte büyük bir ekonomik çıkarı var. Özellikle o, bu filimi Cannes Festivali'ne sokmak istemekte kanısındayız. Cannes Festivali'ne de ancak devlet olarak katılmabilir. Fransız filimcilerini uluslararası festivale kattıran ya da başka bir deyimle bu filimlerin hangi festivallere katılacağını düzenleyen bir festival komitesi var Fransa'da. Sammy Halfon durumu tehlikede gördüğünden ve böyle bir komiteden kurtulmak istediği için Türkiye namına festivale katılmayı istiyor. Bu yolda Sammy Halfon'un büyük bir avantajı da var. Uluslararası Cannes Festivali'ne iştirak edecek ilk Türk filimi olma şansını da kendi tarafına çekmeyi düşünüyor. O, bu isteğini yapamayacak. Biz, Sine-İş olarak onun bu isteklerine karşıyız. Böyle birşeye kolayca engel oluruz. Sammy Halfon'un yapacağı, bu sevdadan bir an önce vazgeçmek olacaktır. Zira, Türkiye maalesef geri kalmış bir ülke olabilir ama burası ne Fransa'nın bir müstemlekesi ne de her ecnebinin istediği gibi çıkar dolaplarını döndüreceği bir ülkedir.»

«Atatürk» filmi üzerine

Metin Erksan daha sonra «Atatürk» filmi üzerine olan düşüncelerini, az önceki ana konudan yararlanarak anlattı:

— «Filim konusunda herkes Türkiye'yi açık bir saha olarak görüyor. «Atatürk» filimi üzerinde çevrilmek istenen dolaplar da bunun en büyük örneğidir. İlk önce Douglas Fairbanks denilen bir sinema maceraperesti yurdumuza gelerek «Atatürk» filmini çevirmeye talip oldu. Devrin Devlet Başkanı aldı bunu, Beylerbeyi Sarayı'nda oturttu. Devlet katında hiç kimse Türk sinemacılarına «bu adam bu işi yapabilir mi?» diye sormadı. Biz birer basit vatandaş olarak Türkiye Devleti'nin ve Cumhuriyet Hükümeti'nin devletlerarası yaptığı antlaşmalara, iç ve dış siyasete hiç bir zaman karışmıyoruz. Elimizden gelen ancak dört yılda bir gidip oy kullanmak. Oysaki bazan Cumhuriyet Hükümeti'nin icraatını tasvip etmiyoruz. Ama karışmak kimin haddine, politikacı onlar, siyaset onların. Eh, müsaade etsinler de sinema konusundan biz sorumlu olalım. Onlar da buraya karışmasınlar. Ayrıca Atatürk bir hareketin ortaya çıkardığı lider. Bu hareket de doğunun ilk defa olarak batı kapitalizmine ve emperyalizmine karşı açtığı bir savaş. Bir batılı, hele böyle bir Hollywood batılısı bu olayın köklerine inemez. Arkadan Aaron Rosenberg adında bir Amerikalı filim yapımcısı Türkiye'ye geliyor. Hilton'a konuyor. Yanında da Arthur Lubin isimli bir filim direktörü var. Aaron Rosenberg «Ali Baba ve Kırk Haramiler» filimlerinin yapımcısı, Arthur Lubin'in de bütün şöhreti «Konuşan Katır'ın rejisörü olmasından ileri geliyor. Yanlarında birde Adil Kalkavan isimli, yıllardanberi adını duyup işittiğimiz, sürekli olarak yurt dışında oturan bir Türk var. Bu üç ortak da «Atatürk» filimini yapmaya talip oluyorlar. Gene bunlar için de bir takım resmi kabuller, devlet katlarındaki önemli kişilerle randevular tertip edilip gidiliyor. Ankara dolaylarının gene Türk sinemacılarından bunlar hakkında sorup sual ettiği yok. Bu üçlü gruba çok geçmeden ünlü Amerikalı senaryo yazarı Bordon Chase de katıldı. Hem de büyük koz olarak. Tabii bizde sinemadan hiç anlamayanlar herifi şişirip durdular. «Şöyle bir bir senaryo yazarı», «böyle büyük bir senaryo yazarı» diye övdüler. Oysaki Bordon Chase'in büyük senaryo yazarlığıyla uzaktan yakından hiçbir ilgisi yoktu. O Amerikan west filimlerinin geleneğini bile bozmuş bir yazardı. West filimi geleneği şu demek: Amerikanın klâsik kowboy filimleri türü içinde bir hikâye geleneği vardır. W. D. Griffith'ten beri John Ford'a kadar bu hikâye türü az buçuk değişikliklerle tekrarlanır durur. Amerika'nın uzak-batı şehirlerinden birinde asayiş bozuktur, ya toprak ağalarının, ya hayvan sürüleri ağalarının ya da maden ağalarından birinin yararına bir çete kamu düzenini bozar. Bu sırada şehre orta-çağ şövalyeleri halkçılığına eş halkçılık anlayışı içinde bir kowboy gelir, bu çeteyle savaşır, zalimleri öldürür o şehrin kamu düzenini yeniden kurar ve hiçbir yarar gözetmeden şehirden çıkıp gider. Bordon Chase işte bu west filimi geleneğini yıkmış bir yazar. Özellikle ünü buradan geliyor. Onun kahramanları Amerikan bireycilik anlayışına paralel bir tutum içinde bizdeki halk deyimiyle «bana dokunmayan yılan bin yaşasın» sözüne benzer davranışla, haksızların, zalimlerin çevirdiği dolaplara ettikleri kötülüklere önce ilgisiz kalırlar. Ne zamanki haksızlık onların kişisel çıkarlarına dokunmaya başlar, işte o zaman ortaya atılıp bir kahraman kesilirler haksızlıklarla boğuşup onu altederler. Gel şimdi böyle bir adama Atatürk gibi bir ülkücünün senaryosunu yazdır. Beyşehir gölünün nerede olduğunu bilmeyen bazı politikacılarımız Bordon Chase'i nereden bilsin? Bize de sormak gereğini duymazlar. Bordon Chase'in arkasından kel bir adam çıkagedi. Adı: Yul Brynner. Atatürk rolünü oynayacakmış. İşte bu olaya bizim sokağın kedileri bile güldü. Yul Brynner kim, Atatürk rölünü oynamak kim? Ankara'da birinci derecede devlet ilgilileriyle görüşen Yul Brynner'e biz gene bıyık altından güldük. Gene bu konuda bizim fikrimizi soran yok.»

Elia Kazan meselesi

— «Bundan bir süre önce yurdumuzda «America, America» filmini çeken Elia Kazan'a filiminde Türk düşmanlığı yapıyor, bu adam kronik bir Türk düşmanı diye ortalığı velveleye verdiler. Bir kere Türk sansürü Elia Kazan'ın senaryosunu kabul etmiş durumda. Önce bu işten sansürü sorumlu tutmak ve onun sansürdeki alıkonulan senaryosunu gözden geçirmek gerekli. Çünkü esas mesele burada. Aynı sansür Elia Kazan'a izin verirken İstiklâl Savaşı'nın gerçek anlamına inen, yani İstiklâl Savaşı'nın batı emperyalizmine ve kapitalizmine karşı yürütülen bir savaş olduğunu gösterecek bir filime: «Yooo, Yunanlılar, İngiliz'ler, Fransız'lar, İtalyan'lar Nato müttefikimizdir. Onların aleyhlerinde yapılacak bir filime müsaade etmeyiz.» der. Ayrıca Elia Kazan Türklük aleyhtarı mı, yoksa Osmanlılık aleyhtarı bir filim mi çeviriyor? Bunlar birbirinden ayrı şeyler. Biz ancak 1923 sonrasından sorumluyuz. Biz Cumhuriyet çocuğuyuz. 1923 ten önceki idareden biz de memnun değildik ki, onu yıktık. Bizim Osmanlılıkla ne ilgimiz var. Eğer Elia Kazan Türk ırkını kötülüyorsa işte burada akan sular durur. Böyle birşeyi yapmaya değil onun, kimsenin hakkı olmaz. Bence Elia Kazan'ın (varsa eğer) bütün kötü niyetlerinden sansürü sorumlu tutmak gerekir. Onu denetlemek sansürün elindeydi. Sonra, o burada filim çekerken bizi kötü gösteriyor dediler. Elia Kazan kimi, neyi kötü gösteriyordu? 1962 İstanbul'unda çektiği 1888 Osmanlı İstanbul'unu mu? Adam dese ki: «Ben hiç birşeyi değiştirmeden çekiyorum. 1888 denberi İstanbul'da değişen birşey yok. Eski hamam, eski tas.» O zaman ne deriz? Mesele bunlarda değil bizim genel tutumumuzda. Eğer Elia Kazan Türk düşmanlığı dışında bir devrin düzenini bir müesseseyi, arka bir fikri olmadan, kinine kapılmadan eleştiriyorsa, bırakalım eleştirsin. Ama Ankara sansürü müsaade etsin, biz de İstiklâl Savaşı'nda Yunan'lıların yaptıklarını eleştirelim.»

«Lawrance Of Arabia» meselesi

— «Bugünlerde gene bir filim söz konusu. Ortada gene bariz bir Türk düşmanlığından söz ediliyor. «Casus Lawrensin Hayatı», İngiltere'de filime alındı. Bu filimde de Türkü kötü olarak gösteriyorlarmış. Eloğlu gösterir. Senin sansüründe İngiltere Nato Devletidir diye İngiliz emperyalizmi ve kapitalizmiyle ilgili çevireceğimiz her filime karşı olur.»

— «Bütün bunlardan sonra da M. Sammy Halfon kendi filimini de festivale sokmak ister. Ama bundan sonra M. Sammy Halfon ve onun gibiler Türkiye'deki sinema alanını açık olarak bulamayacaklar. Çünkü bundan sonra karşılarında Türk sinemasındaki fikir ve beden emeğini temsil eden Türkiye Sinema İşçileri Sendikası var. Biz emekçi olarak hakkımızı değil M. Sammy Halfon'a, onun feriştahına dahi ezdirmeyiz.»

Sonuç

Sine-İş böyle bir basın toplantısı yapınca gerçekten sevindik. Türk filimciliğini, daha doğrusu ülkemizin önemli bir sorununu benimseyen ve onun için canını dişine takan bu sendikadan artık çok şeyler bekliyoruz. Ama biz bunu beklerken bazı kişiler M. Sammy Halfon'a izin de verebilirler. Yazımızın başlığını «Dikkat! Türklerle Alay Ediliyor» diye koymuştuk. Eğer bu M. Sammy Halfon'unki ve onun gibi olan meseleler kökünden temizlenmedikçe şimdiden başlıyan bu alaylar bir zaman gelir bizim başımıza dert olur...

Rejisör Elia Kazan
Başına yıldırım yağdı

Rejisör Metin Erksan
Sine-İş'e kulak verin»

Amerikan Dış İşleri Bakanlığı Bülteninde yer alan önemli bir yazı

Sam Amca reform istiyor

Amerikan Dışişleri Bakanlığı Bülteninde, Asya, Afrika ve Güney Amerika meselelerinde Başkan Kennedy'nin Özel Müşaviri olan Chester Bowles'in önemli bir yazısı yayınlandı. Sam Amcanın yeni dış yardım görüşünü yansıtan bu yazının önemli kısımlarını yayınlıyoruz:

Bir memleketin iç işlerine müdahele edilemiyeceği bahanesiyle, dış yardımları, reformları gerçekleştirme şartına bağlamaktan kaçınmak da bir cins müdaheledir. Yalnız bu, statükocu kuvvetler lehine yapılmış bir müdaheledir. Dış yardım, mutlaka, vergi ve toprak reformları gibi hayatî tedbirlerin alınması şartına bağlanmalıdır.

On yıllık deneme bize artık öğretti ki ekonomik gelişme zarurî olarak sosyal gelişmeye bağlıdır. Her iki gelişme de, inanılmıyacak ölçüde çetrefildir. Bu gelişmelerde, kontrolümüz altında olmayan bahis konusu memlekete hâs iktisat dışı faktörler, başarıya geniş ölçüde tesir edebilir.

*Gerçekte Asya programlarımızın çözmeye çalış*tığı meseleler, insan zihnini şaşırtacak kadar çeşitlidir

Meselâ Afrika, tabiî kaynaklar bakımından çok zengindir. Fakat gelişme hareketini sürükleyip getirecek, teknik elemana sahip değildir. Burada geniş çapta bir eğitim ve yetiştirme çabasına, en yüksek öncelik tanınmalıdır. Afrika, ancak bu sayede, iş gücü ve sermaye kaynaklarını geliştirebilecek yeni imkânlara kavuşabilir.

Buna karşılık, Asyanın yeni devletlerinin çoğunda, hızlı gelişmeyi önliyen başlıca engel, mahdut kaynaklar üzerindeki nüfus tazyikidir. Burada mesele, sâdece daha yüksek vasıflı işgücü yetiştirmekle çözülemez. Ayrıca, Sanayi ve tarımda ileriye doğru sıçrayışın temellerini yaratacak miktarda yatırı*ma ihtiyaç vardır.*

Güney Amerikada ise durum tamamen farklıdır. Burada, *bir asırdan fazla zaman önce sömür*gelikten kurtulmuş ve el sürülmemiş tabiî kaynaklara sahip milletlerle karşı karşıyayız. Fakat bu memleketlerin çoğunda, zarurî sosyal ve ekonomik ihtilâl gereçekleştirilmediği için, en korkunç fakirlik en büyük zenginlikle bir arada yaşar.

Güney Amerikada nüfusun yüzde yarımının, *ekili toprakların yarısına sahip olduğu söylenir.* Bu yüzde yarıma dâhil fertlere düşen arazi genişliği 15 bin akr'dır. (6 bin hektar). Güney Amerika memleketlerinin pek azı müterakki ve müessir bir gelir vergisine sahiptir

Her yerde idealist gençlik

Gelişme hâlindeki üç kıt'a arasındaki bu temel ekonomik ve politik farklara rağmen, hepsi, tamamen aynı mahiyette son derece önemli meselelerle karşı karşıyadır.

Meselâ, bütün az gelişmiş ülkelerde, nüfusun büyük çoğunluğu köylerde yaşar. Bu demektir ki, azgelişmiş ülkelerin yaşayışına hava şartları, *toprak, toprak mülkiyeti, hastalık ve cehalet, geniş* ölçüde tesir eder.

Köylü nüfusun büyük kısmı, toprak ağalarının ve tefecilerin sömürücülüğüne karşı devamlı mücadele hâlindedir.

Tedricen fakir köylü çocukları, iş bulmak için büyük şehirlere akmaya başlarlar, gecekondularda *yaşayan nüfus, bu yüzden devamlı artış gösterir.*

Her tarafta adaletsizliğin hükmettiğini gören, genç ve idealist talebeler, durumu protesto ederler ve değişiklik lehine nümayişler yaparlar. Talebeler nefret ettikleri kısır statükodan ayrılan her değişikliği benimsemeye hazırdırlar.

Pek az istisnasıyla, bu ülkelerdeki hükûmetler, *malî tecrübeden* ve idarî organizasyondan mahrumdurlar. Hükûmetler, halkı, gelişmesini önliyen bâtıl inançlardan ve geriliğin zincirlerinden kurtarmak için gerekli politik güce sahip değillerdir.

Bu politik, ekonomik ve sosyal strüktür, üç kıt'adaki gelişme hâlinde bulunan memleketlerde, köklü şekilde yerleşmiştir. Bu strüktürü değiştirmek kolay değildir. Bununla beraber bütün insanlara daha fazla vakar ve gelişme şansı tanıyan rasyonel bir dünya kurmak istiyorsak, durumu değiştirmeye mecburuz.

Bunu nasıl sağlıyabiliriz? Özellikle bizim ekonomik yardım programlarımız, Asya, Afrika ve Gü*ney Amerikadaki değişme vetiresine,* artan bir müessiriyetle nasıl yardım edebilir?

Son 18 ay zarfında, Milletlerarası Gelişme Teşkilâtı (A.I.D.) geniş çapta değiştirildi. Sorumluluk mevkilerine yeni ve dinamik şahsiyetler getirildi. İnanıyorum ki teşkilâtımız hâlen yenilenmiştir ve işlemeye hazırdır...

Temel Reformlarda ısrar etmeliyiz

Yaptığımız iktisadî yardımın kullanılmasında ve paylaştırılmasında, daha iyi sonuç almak için ısrar edince karşılaşacağımız engel, *yardımdan faydalanan bazı memleket*lerdeki imtiyazlı grupların gösterecekleri mukavemet ve memnuniyetsizlik olacaktır.

Kongrenin (Yaşama organı) direktiflerine uyarak cesaretle hareket edersek, kökleşmiş sosyal ve ekonomik alışkanlıklarını tamamen değiştirmeleri için, bir çok millete tazyik yapmak zorunda kalacağız.

Son derece önemli iki örnek toprak ve vergi reformlarıdır. Bu iki reform da iç politikanın en nâzik meseleleri hâline gelebilecek niteliktedir. Meselâ, en ilkel reform programlarını gerçekleştirmeleri için yabancı hükûmetler nezdinde ısrar edince, ortaçağdan kalma gerici politikalarına rağmen, *dolar almak ümidiyle bizi Birleşmiş Milletlerde de*vamlı surette destekleyen devlet adamlarını çok müşkül durumda bırakabiliriz. Böyle bir ısrar, «Amerikalılar iç işlerimize karışıyor» tarzında çok şiddetli tenkitlere yol açabilir.

Eğer yardım programımızın asıl amaçlarına gerçekten uygun davranmak istiyorsak, bu tip durumlar önlenemez. *Bununla beraber, temel reform*ları sür'atle gerçekleştirmesi için, bir hükûmeti ne dereceye kadar zorlıyacağımızın tâyini, her memleketin durumunu ayrı ayrı incelemeye dayanan nâzik bir politik teşhisi gerektirecektir.

Hiç şüphe yok ki, bazı hallerde güvenlik ve strateji gibi herşeyin üstündeki mülâhazalar, bizi hiç değilse geçici bir zaman için, reform arzumuzu görmemezlikten gelmeye zorlayabilir. Esasen yardım kanunu *böyle durumlarda kullanılmak üzere,* özel yardım kredilerini ön görmektedir.

Bu tip mecburiyetlerle nâdiren karşılaşmayı ümit edelim...

Reformcuları desteklemeliyiz

Genel olarak, Kongrenin sarih emirlerine ve en basit sağduyu kurallarına uygun şekilde, siyasî istikrar ve iktisadî ilerleme için zarurî olduklarını tecrübeyle öğrendiğimiz te*mel enstitüsyonel reformları desteklemek zorunda*yız.

Hiç bir zaman unutmamalıyız ki, reformlar konusunda ısrar etmeden yardım vermek de bir cins müdaheledir. Yalnız bu müdahele, geleceğin kuvvetlerinden çok, mazinin kuvvetleri lehine yapılmaktadır.

*Kendi kendine yardım azmini göstermiyen geliş*me halindeki memleketlere yardım maksadıyla Amerikan mükelleflerine vergi ödetmek için, ciddî bir sebep görmiyorum.

Filipinle ilgili, 1950 tarihli Bell Raporu, bahis konusu ettiğim şartlı yardım metodunun bir örneğidir. Filipinde Amerikan yardımı, «Derhal bir vergi mevzuatının ve hemen yapılması gerekli diğer reformların sahneye konmasını da ihtiva eden tav*siyelerin Filipin Hükûmetince gerçekleştirilmesi sı*kı sıkıya bağlanmıştı». Vergi reformu, toprak dağıtımı, idârenin ehliyete göre yeniden teşkilâtlandırılması, iş mevzuatı ve daha bir çok önemli tedbir, bu tavsiyeler arasındaydı.

Reformlar lehine ısrarımız, memleketin sosyal ve ekonomik strüktüründe temel değişiklikler iste*mek hususunda, Filipindeki reformcu ileri unsurla*rı cesaretlendirdi. Böylece kalkınmayı önlemek ve Amerikaya karşı memnuniyetsizlik yaratmak şöyle dursun, bizim iç temel reformların gerçekleştirilmesi dâvâsını benimsememiz, Filipinlerin geleceğini düşünen hükûmetlerin seçilmesine imkân veren ekonomik ve politik temel şartların yaratılmasını sağladı...